

Державний університет
«Житомирська політехніка»

Державний торговельно-економічний університет

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

*Матеріали
II Всеукраїнської
науково-практичної студентської конференції
23 квітня 2026 р.*

Житомир-2026 р.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

УДК 342(477)

Ч 58

*Рекомендовано до друку Вченою радою Державного університету
«Житомирська політехніка» Протокол № 7 від 27.04.2026 р.*

Чи маю я право?: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції (м. Житомир, 23 квітня 2026 року).

Житомир: Житомирська політехніка, 2026. 147 с.

ISBN 978-966-683-735-9

В збірнику опубліковано матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти (23 квітня 2026 року).

Редакційна колегія: Л.В. Сергієнко, Т.В. Барановська,
О.В. Острогляд, А.А. Невмержицька.

Алейник А. Л.

Державний торговельно-економічний університет

aleynikanastasiyaa@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ВІЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ?

Чи маю я право на вільний розвиток особистості? Питання прав людини на вільний розвиток своєї особистості є дуже важливим в сучасному суспільстві. Кожна людина, безумовно, має свої інтереси, здібності, мрії та цілі в житті. Саме тому право на розвиток, на можливість вибрати свій життєвий шлях і використати власні здібності є однією з базових основ людської гідності. Але чи дійсно кожен з нас має таке право? І як це працює насправді?

Право на вільний розвиток своєї особистості в Україні закріплене на рівні Конституції. Зокрема, у статті 23 Конституції України передбачено, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості. Це означає, що держава визнає право кожного формувати свою особистість, розвиватися, отримувати освіту, вибирати професію, займатися творчою чи громадською діяльністю. Іншими словами, у кожної людини є право бути самим собою і розвиватися у потрібному їй напрямку.

Я вважаю, що це одне з найважливіших прав людини. Без нього неможливо говорити про справжню свободу. Якщо людина не має можливості висловлювати свої думки, розвивати свої таланти або обирати власний життєвий шлях, вона фактично позбавлена частини особистої свободи. У такому випадку суспільство також втрачає багато можливостей, адже розвиток кожної людини робить сильнішою всю державу.

Право на розвиток особистості також тісно пов'язане з поняттям людської гідності. Конституція України наголошує, що можливість вільно розвивати свою особистість безпосередньо пов'язана із повагою до гідності людини. Це означає, що держава повинна створювати такі умови, за яких кожна людина зможе реалізувати свої здібності та прагнення, проявити свою особистість, виявити свої сильні сторони, безперервно навчатись. Однак важливо розуміти, що це право не є абсолютно безмежним. У тій самій статті Конституції зазначено, що розвиток особистості не повинен порушувати права і свободи інших людей. Наприклад, людина має право висловлювати свою думку, але вона не повинна принижувати або ображати інших. Людина може обирати спосіб життя, але не має права шкодити суспільству чи порушувати закон. Отже право на розвиток особистості завжди супроводжується відповідальністю перед іншими людьми та перед суспільством в цілому.

На жаль, в реальному житті все не так ідеально. Деякі люди мають менше можливостей доступу до освіти, спорту чи культурного середовища через брак грошей. Реалізація цього права відіграє важливу роль у розвитку людини. Якщо людина не має змоги здобувати освіту, проявляти спортивні таланти або брати участь у культурному житті, її можливості для розвитку істотно обмежені. Тому це показує, що одного лише закріплення права у Конституції недостатньо. Важливо, щоб воно реалізовувалося на практиці, тобто це -

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

*Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)*

інвестування в освіту, спорт, культуру, доступ до інформації, підтримка рівних можливостей для всіх. Особливо це важливо для молоді! Саме в юності ми формуємо свої погляди, цілі, обираємо професію, знаходимо своє покликання. Якщо людині не дають спробувати себе, нав'язують «правильний» шлях – це може зламати її майбутнє. Я вважаю, що право на вільний розвиток особистості означає також право робити власний вибір. Людина має право обирати, ким вона хоче стати, які цінності для неї важливі, які ідеї вона підтримує. Звичайно, при цьому важливо поважати права інших людей та дотримуватися законів.

Ще одна важлива річ, це те, що особистісний розвиток ніколи насправді не закінчується. Завжди можна навчитись чогось нового, змінити напрямок, відкрити в собі нові здібності і таланти. Тому суспільство має підтримувати можливості для навчання, творчості, самовдосконалення в будь-якому віці. Насправді, право на розвиток - це не просто слова в Конституції, це про нашу можливість вибирати, помилятися, шукати й нарешті знаходити себе. Це фундамент, на якому ми будуємо свою внутрішню свободу. Важливо не просто мати думку, а мати сміливість її озвучити. Коли ми ділимося ідеями, ми ніби підсвічуємо шлях одне одному. Суспільство живим роблять не закони, а люди, які не бояться бути «іншими», ставити незручні запитання та шукати нестандартні відповіді. Це і є справжній розвиток - коли ти не боїшся бути собою.

Отже, повертаючись до головного документа нашої держави, варто пам'ятати: Конституція України не просто декларує свободу, вона встановлює чіткий баланс. Стаття 23 дає нам найцінніше – юридичну гарантію того, що ніхто, включаючи саму державу, не має права примушувати нас бути кимось, ким ми не є насправді. Це правовий щит, який захищає нашу індивідуальність та право на самовизначення від незаконного втручання. Водночас Основний Закон мудро нагадує, що моя свобода закінчується там, де починається право іншої людини. Саме ця правова рівновага між особистим розвитком і повагою до суспільства робить можливим існування демократичної держави, де кожна людина є найвищою цінністю.

Підсумовуючи, на питання «чи маю я право на вільний розвиток своєї особистості?» я можу дати однозначну відповідь: так, беззаперечно маю! Це моє невід'ємне право, непорушно закріплене найвищим Законом України. Але важливо усвідомлювати, що Конституція створює лише фундамент та умови, а сам процес розвитку – це вже моя особиста відповідальність. Наявність цього права вимагає від мене не просто знати про нього, а діяти: самовдосконалюватися, безперервно навчатися, брати відповідальність за своє життя, користуватися свободою вибору, розкривати свій потенціал і сміливо йти власним шляхом, залишаючись при цьому свідомим громадянином, який поважає закони та права інших.

Антоненко А.В.

Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
ім. Я. Мудрого
aaanasteisha2022@gmail.com
м. Полтава

ЧИ МАЮ Я ПРАВО, ЯК ЖІНКА НА ВИКОРИСТАННЯ БУДЬ-ЯКИХ ЗАСОБІВ ЩОДО ЗАХИСТУ СЕКСУАЛЬНОЇ СВОБОДИ.

Для мене, як для студентки-правниці і просто як для жінки, це дуже особисте і важливе питання. Воно відчувається не лише в теорії, а й у реальному житті: у статистиці злочинів, у судових рішеннях, де інколи жертви опиняються мало не винними, і це змушує сумніватися, чи справді правова система може захистити найважливіше – людську гідність. Відповідь на це питання, здавалося б очевидною: моє тіло – це моя абсолютна власність, моя недоторканна територія, і я маю природне право захищати її від вторгнення будь-якою ціною. Але коли починаєш глибше розбиратися в кримінальному праві і дивитися, як воно працює на практиці, стає видно глибоку прірву між природним правом жінки на захист себе і тими жорсткими, іноді застарілими правилами, які встановлює закон.

У цьому есе я прагну довести, що маю право на використання засобів щодо захисту сексуальної свободи, а чинна оцінка необхідної оборони у справах про сексуальне насильство потребує докорінного переосмислення та зміни підходу трактування дій судами.

Відповідно до статті 28 Конституції України, яка гарантує кожному право на повагу до його гідності та наголошує, що ніхто не може бути підданий жорстокому або такому, що принижує його гідність, поводженню.[1] Сексуальне насильство – це злочин, який руйнує особистість.

Коли ми звертаємося до статті 36 Кримінального кодексу України (ККУ), закон нібито дає нам інструмент захисту – право на необхідну оборону [2]. Закон дозволяє заподіяти нападнику шкоду, необхідну і достатню в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання. Але тут же з'являється фатальний для багатьох жінок бар'єр – поняття «перевищення меж необхідної оборони» (ч. 3 ст. 36 ККУ) та кримінальна відповідальність за ст. 118 ККУ (умисне вбивство при перевищенні меж) [2].

Як свідчить аналітика Центру демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ), яка показує реальність українського правосуддя, застосування статті 36 ККУ на практиці перетворилося на «судову лотерею» [3]. Дослідники проаналізували масив судових вироків і виявили приголомшливу невідповідність: у досліджених справах 32 особи були засуджені (суд відхилив або проігнорував їхні аргументи про самозахист), і лише 18 людей були виправдані. Система набагато охочіше кваліфікує дії жінки, що відбивалася від нападника, за статтею 118 ККУ, перекладаючи на неї тягар доказування свого стану через експертизи, що завдають повторної травматизації, замість того, щоб визнати її право на захист.

Правова доктрина вимагає, щоб захист був «співрозмірним» небезпечності посягання. Але давайте перенесемо цю теорію в жахливу реальність спроби

згвалтування. Уявіть ситуацію: на жінку нападає чоловік, який значно переважає її фізично. Він не має при собі ножа чи пістолета – його зброєю є його вага, сила, раптовість та агресивність. З точки зору формальної логіки закону, якщо жінка в стані паніки застосує підручний предмет (ключі, камінь, кухонне приладдя або пляшку) і завдасть нападнику тяжких травм або смерті, слідство почне безжально аналізувати: а чи не перевищила вона межі? Адже він був «беззбройним».

Ця вимога «співрозмірності» у справах про статеві злочини вимагає від жінки, яка перебуває у стані фізіологічного афекту, в момент викиду адреналіну і жаху, стати і прораховувати як саме оборонитися щоб нанесені травми були співрозмірними небезпечності посягання. Закон очікує, що жертва здатна об'єктивно зважити: «Так, мене зараз гвалтуватимуть, але прямої загрози життю ніби немає, тому я маю вдарити його лише так, щоб зупинити, але не покалічити». Це не просто нереалістично – це суперечить людській психології.

Моя позиція полягає в тому, що право на використання будь-яких засобів захисту має базуватися на перекваліфікації того, чим є загроза згвалтування в момент її реалізації.

Частина 5 статті 36 ККУ визначає виняткові ситуації, коли особа не несе кримінальної відповідальності за застосування зброї або будь-яких інших засобів, незалежно від тяжкості шкоди, заподіяної нападнику [2]. Це напад озброєної особи, напад групи осіб або насильницьке вторгнення у житло чи інше приміщення.

Виникає правове та моральне питання: чому насильницьке вторгнення в мою квартиру дає мені абсолютне право на захист будь-якими засобами, а насильницьке вторгнення в моє тіло – ні? Здорове тіло – це найцінніше, що може мати людина.

Більше того, як жертва в момент нападу може знати межі намірів злочинця? Згвалтування часто поєднується з нанесенням тяжких тілесних ушкоджень або вбивством (з метою приховати злочин, або подолати опір, п.9 або 10 ч.2 ст. 115 ККУ). Спроба подолати волю людини через грубе фізичне насильство, удушення чи побиття має розцінюватися судами як дія, що несе пряму та безпосередню загрозу життю. Якщо ми визнаємо спробу згвалтування загрозою життю, питання про «перевищення меж» знімається автоматично.

Отже, відповідаючи на головне запитання есе: чи маю я право як жінка на використання будь-яких засобів щодо захисту сексуальної свободи?

Я вважаю що так. Моє право є беззаперечним, природним і повинно стати абсолютно легальним.

Згвалтування – це не просто фізичний акт, це спроба загубити особистість. Захищаючи себе від цього, жінка захищає саме своє існування як вільної, гідної людини. Держава монополізувала право на насильство, пообіцявши громадянам захист. Але правоохоронні органи не можуть бути присутніми в кожному темному провулку чи за кожними зачиненими дверима. Коли держава не встигає на допомогу, вона має делегувати право на порятунок самій жінці.

Я не хочу бути частиною системи, яка змушує жінку зважувати силу удару, коли її намагаються знищити. Правосуддя повинно стояти на боці тієї, хто захищається. Тому з права на захист власного тіла, життя та гідності починається вся ієрархія прав у демократичному суспільстві. І воно має належати кожній жінці повністю: без умов, без сумнівів і без жодних обмежень щодо засобів захисту.

Афтанасів В.М.

Львівський державний університет внутрішніх справ
aftanasiv.lera2004@gmail.com
м. Львів

ЧИ МАЮ Я ПРАВО РОЗПОРЯДИТИСЯ СВОЇМ ТІЛОМ ПІСЛЯ СМЕРТІ, ЯКЩО ЗАГИНУ, ЗАХИЩАЮЧИ ВІТЧИЗНУ?

*«Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду...»*

Саме ці рядки Державного Гімну України стали квінтесенцією національної ідентичності українців... Своєрідна декларація жертвовності, що робить біологічне буття актом свідомого екзистенційного вибору, де тілесність видається останнім аргументом у боротьбі за суб'єктність. Сьогодні ж ми говоримо не стільки про поетичний образ, скільки про фундаментальне онтолого-юридичне підґрунтя для розуміння межі між волею особи та державним інтересом.

Ідея «покласти тіло» за свободу, закарбована у Державному Гімні, юридично апелює до найвищого вияву *jus disponendi* (права розпорядження) власним тілом, утім сучасна законотворча думка вибудовує дещо іншу парадигму, в якій держава, фактично, ігнорує право на посмертну волю Захисника, перетворюючи її на «заручницю» нормативного імперативу.

Сакральна природа тексту Військової присяги офіційно підтверджує зобов'язання громадянина «...захистити українську державу...», не зраджуючи за жодних обставин народ України. І тут, власне, виникає обґрунтоване питання: чи означає акт служіння повне відчуження автономії волі, чи все ж таки за особою залишається право розпорядження своїм тілом після виконання конституційного обов'язку захисту Вітчизни?

Нині, звертаючись до положень Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення організації надання медичної допомоги із застосуванням трансплантації, інших питань у сфері охорони здоров'я» від 09.01.2025 р. №4203-IX, ми бачимо, як нормативний імператив фактично **позбавляє цього права Захисника**. Законодавча заборона посмертного вилучення анатомічних матеріалів саме у військовослужбовців (та прирівняних до них осіб) очевидно межує з правовою експропріацією особистої волі. Держава, намагаючись уникнути «етичних» ризиків (про які йдеться в пояснювальній записці до вказаного Закону), обирає шлях абсолютної заборони, нівелюючи право суб'єкта рятувати життя інших шляхом трансплантації його органів. Наголосимо: для переважної більшості категорій громадян такої заборони не встановлено! Відповідно, має місце явна **дискримінація наших Захисників і Захисниць**: цивільна особа зберігає право на посмертне донорство як акт останнього милосердя, тоді як військовослужбовець позбавляється такої можливості. Беззаперечно, обмеження названого права для військовослужбовців (та прирівняних до них осіб) потребує особливо переконливого обґрунтування, яке виходило б за межі загальних міркувань безпеки.

У відповідь на подібні обмеження слід вказати, що тіло військовослужбовця не є річчю і не стає абсолютною власністю держави після зупинки серця; воно залишається фізичним втіленням його особистості, яка має право на останню волю – рішення, прийняте перед смертю, навіть після виконання присяги.

В такому випадку принципово важливим є питання *постмортального виміру гідності*. На нашу думку, гідність є невідчужуваною та такою, що не залежить від фізичного стану особи, вона не може бути обмежена навіть після біологічної смерті. Людська гідність не зникає із припиненням життя. Остання воля особи повинна розглядатися як юридично значуща форма продовження її автономії. Зрештою, ігнорування подібного волевиявлення є фактичним звуженням змісту гідності як реальної, а не декларативної категорії.

У цьому ж вимірі конституційні гарантії гідності та свободи волевиявлення, зокрема щодо загиблих військовослужбовців, є визначальними орієнтирами для окреслення меж допустимого державного втручання у царину приватних інтересів навіть після смерті особи. Йдеться не про формальне закріплення принципів, а про їх реальну дію, яка має зберігатися незалежно від обставин життя чи загибелі людини. Адже правова держава не може втрачати свою сутність у момент, коли особа вже не здатна самостійно захистити власну волю – навпаки, саме тоді її обов'язок поваги до гідності є надважливим.

У часи війни питання тілесності, смерті та пам'яті стають частиною щоденної правової реальності. Загиблій військовослужбовець не втрачає зв'язку зі своєю правосуб'єктністю настільки, щоб його воля могла бути повністю заміщена рішенням держави. Навпаки, саме в умовах підвищеного ризику для життя особливо вагомим є збереження за особою права визначати межі власного тіла, у тому числі після смерті.

Водночас право на самовизначення не може обмежуватися виключно сферою медичних рішень за життя, а повинно охоплювати і питання реалізації волі після смерті, якщо така воля була *чітко та свідомо виражена*. Інакше сама ідея автономії втрачає послідовність, залишаючись чинною лише доти, доки особа фізично здатна її відстоювати.

Військовослужбовець за визначенням є носієм особливого статусу, де право на життя фактично обмежене самою сутністю його професії, що передбачає ризику загибелі. Однак наведена обставина не може слугувати підставою для звуження інших особистих прав, зокрема права визначати долю власного тіла після смерті. Навпаки, зазначене підсилює аргументи щодо необхідності забезпечення максимальної поваги до волі такої особи.

Крім того, законодавча заборона посмертного вилучення органів є грубим порушенням принципу домірності, який є наріжним каменем європейської правової традиції. Для досягнення легітимної мети – запобігання зловживанням у зоні бойових дій – держава обрала найбільш обтяжливий засіб, замість впровадження прозорих механізмів надання інформованої згоди. Подібне *надмірне втручання* у тілесну автономію індивіда є *неприпустимим* у демократичному суспільстві.

З наведеного стає очевидно, що *право на розпорядження власним тілом після смерті для Захисника Вітчизни сьогодні є, на жаль, вдаваним, а не дійсним*. Хоча конституційні засади, що випливають зі ст. 3 та 28 Основного Закону, і гарантують повагу до гідності та недоторканності, на практиці окреслені норми анігілюються галузевим законодавством. Як наслідок, тіло військовослужбовця після смерті є об'єктом державного контролю. Своєю чергою, навіть за наявності нотаріально засвідченого волевиявлення, медична спільнота, апелюючи до «*rigor legis*» (суворості закону), змушена ігнорувати бажання загиблого. Держава довіряє Воїну зброю, але фактично відмовляє йому в праві на порятунок іншого життя через трансплантацію.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

Власне кажучи, право на посмертну автономію є логічним продовженням конституційного права на життя. Беручи до уваги все вищесказане, залишається відкритим питання: чи є ми справді господарями своєї долі, чи лише суб'єктами, обмеженими множинними нормативними, біологічними та соціальними детермінантами? Зрештою, свобода, за яку бореться Захисник, традиційно сприймається суспільством як політична чи територіальна категорія – свобода від зовнішнього примусу, від окупації, від насильства... Проте така свобода є неповною, якщо вона не охоплює внутрішній вимір – автономію особи у прийнятті рішень щодо власного існування. Адже справжній суверенітет починається не з кордонів держави, а з кордонів людського тіла і волі.

Чи може держава обмежувати свободу, апелюючи до етичних стандартів чи публічного порядку? Чи, навпаки, вона повинна гарантувати належний простір для реалізації такої волі, навіть якщо йдеться про рішення, які межують із самопожертвою? Очевидно, це питання не має однозначної відповіді, але воно чітко вказує на те, що свобода не є статичною категорією – вона постійно переосмислюється в умовах нових викликів, зокрема – війни.

Справжня пошана до Героїв полягає не у створенні культу недоторканих останків, а у забезпеченні їх права залишатися суб'єктами права навіть після смерті. Суб'єктність не зникає з останнім подихом, вона закарбована у волевиявленні щодо дозволу на трансплантацію його органів, яке Закон зобов'язаний шанувати, адже «*volenti non fit injuria*» («тому, хто згодний, не завдається кривда»). У протилежному випадку гідність стає беззмістовною декларацією, яка існує тільки в межах дозволеного, але не в межах можливого.

*Проте,
«Dignitas non moritur...»*

Боровик Р.І.

Державний торговельно-економічний університет

ruslana06q@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ОСВІТУ?

Чи кожен з нас має рівне право на освіту? Дійсно - чи справді кожен має рівний доступ до знань, чи це лише задекларована норма? Законодавство України дає чітку відповідь. Зокрема, в Конституції України ст. 53 закріплено, що кожен має право на освіту, а держава забезпечує доступність і безоплатність базової освіти. Водночас це право тісно пов'язане з розвитком суспільства, економічними умовами та рівнем життя населення, що значною мірою впливає на можливості його реалізації.

Також освіта залежить від рівня професіоналізму викладачів та рівня фінансування. Наприклад, у великих містах зазвичай є більше можливостей для отримання якісної освіти: сучасні школи, доступ до додаткових курсів, кваліфіковані педагоги. Натомість у сільській місцевості ситуація часто є значно складнішою: нестача вчителів, застаріле обладнання, обмежений доступ до ресурсів.

Право на освіту не існувало б повноцінно без права на свободу та особисту недоторканність. Адже освіта це не просто відвідування школи чи університету, а можливість самостійно обирати свій життєвий шлях, формувати власний світогляд, розвивати критичне мислення та реалізовувати свої здібності. Саме свобода дає людині право вирішувати, де навчатися, яку професію обрати і як реалізувати свої здібності. Без свободи вибору освіта перетворюється на формальність, яка не дає людині можливості розкрити свій потенціал.

Держава надає право на освіту через складну систему норм. В Законі України “Про освіту” зазначаються принципи доступності, рівності освіти. Тобто означає те, що кожна людина, незалежно від соціального статусу, матеріального становища, місця проживання чи інших факторів, має право отримати якісну освіту. Держава фінансує заклади освіти, створює навчальні програми, встановлює стандарти та контролює якість навчального процесу. А також існують різні форми підтримки - стипендії, пільги, державні програми, спрямовані на забезпечення доступу до освіти для соціально вразливих груп населення.

Але також важливо мотивувати молодь до навчання, а не навпаки. Наприклад, університети мають мінімум бюджетних місць, з кожним роком їх все більше скорочують, через що значна більшість навчаються на контракті. Ще одна проблема - це висока вартість навчання, далеко не кожна сім'я може дозволити собі оплатити це, враховуючи скрутну економічну ситуацію в країні. Більшість учнів завершує навчання після дев'ятого класу.

Через низку таких факторів молодь обирає не вчитись, а працювати, і це, за даними Національного Інституту Стратегічних Досліджень, має для держави як короткострокові переваги, так і серйозні довгострокові ризики.

Однак реалізація права на освіту набагато складніша. Забезпечення права на освіту в умовах правового режиму воєнного стану в Україні стає особливо гострою проблемою через активні бойові дії та окупацію територій. Воєнні дії супроводжуються порушенням прав людини, включаючи право на освіту, що суперечить міжнародним стандартам.

До того ж, було багато факторів які впливали на освіту: перехід на дистанційне навчання у зв'язку з пандемією COVID-19 спричинив погіршення якості та доступності освіти, а також загострення низки освітніх нерівностей. На початку пандемії 90% шкіл по всьому світу були зачинені; військовий стан - руйнування інфраструктури, переміщення населення та небезпека для життя. Все це також ускладнює доступ до освіти.

Через війну ці проблеми стають ще більш відчутними. За даними Інституту освітньої аналітики, до повномасштабного вторгнення в лютому в українських школах навчалось 4,23 мільйона учнів, а 1,1 мільйона дітей відвідували дитячі садки. Деякі діти змушені навчатися в укриттях або дистанційно. Інші взагалі втратили доступ до освіти через вимушене переселення або руйнування навчальних закладів. Таким чином, згідно з наведеним даним, майже 70% учнів навчаються дистанційно або за змішаною формою навчання. І ця цифра продовжує збільшуватися внаслідок масованих атак РФ на критичну інфраструктуру України, які призвели до відсутності електропостачання, опалення, води, доступу до високошвидкісного Інтернету та мобільного зв'язку. Це створює додаткову освітню нерівність, яка може мати довготривалі наслідки для розвитку суспільства.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

*Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)*

Для того щоб створити умови для надання освіти, необхідні безпечні умови. Це включає як профілактичні заходи, так і чітку систему реагування на випадки порушення прав учнів. За булінг передбачена як адміністративна, так і кримінальна відповідальність - залежно від характеру та наслідків правопорушення. Адміністративна відповідальність згідно зі статтею 173-4 КУпАП передбачає накладення штрафу або громадських робіт.

Однак, варто також зазначити, що рівний доступ до освіти передбачає не лише формальну можливість навчатися, а й створення реальних умов для цього. Наприклад, важливою є якість освіти, матеріально-технічного забезпечення закладу та рівня підготовки викладачів. У сільській місцевості або в умовах війни ці проблеми відчуваються особливо гостро, що ще більше загострює питання освітньої нерівності.

Чи маю я право на освіту? Звісно так, і це право визначене Конституцією України. Завжди важливо не лише знати і розуміти свої права, а й вміти правильно їх відстоювати. Право на освіту за законом не може порушуватися або реалізовуватися лише формально.

Зниження рівня освіти означає зниження рівня культури, економіки, науки і технологій. Саме тому важливо не лише знати і розуміти свої права, а й вміти їх відстоювати, а також сприяти створенню умов, за яких кожна людина матиме реальний, а не лише формальний доступ до якісної освіти.

Бричук Ю. В.

Державний університет «Житомирська політехніка»

yulialife245@gmail.com

м. Житомир

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА «ЦИФРОВЕ ЗАБУТТЯ» ПІСЛЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ?

Відповідно до ст. 50 КК України, «покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами».

Після звільнення особи від відбуття покарання, постає питання щодо погашення судимості, тобто, визнання особи такою яка раніше не притягувалась до кримінальної відповідальності. Відповідно до ст. 89 КК України погашення судимості відбувається автоматично, якщо особа протягом визначеного в статті строку не вчинить нового кримінального правопорушення. Припустимо, що особа стала на шлях виправлення, усвідомила свої помилки та хоче почати антикримінальний спосіб життя. Особа хоче влаштуватися на роботу в певну компанію, вона пройшла бесіду і попередньо прийнята на роботу. Однак, перед взяттям на роботу керівник даної компанії вирішив перевірити інформацію про особу в базах, та відправив запити до державних органів, оскільки турбується за безпеку та репутацію компанії.

Отримавши відповіді керівник побачив, що в Єдиній інформаційній системі МВС України наявна інформація про особу, зокрема, щодо притягнення її до кримінальної відповідальності. Після перевірки даних про особу керівник відмовився брати її на роботу, аргументуючи це тим, що особа притягувалась до кримінальної відповідальності за нетяжкий злочин.

Хоча особа відповідно до ст. 89 КК України вважається, такою, що не має судимості та не притягувалась до відповідальності. На прикладі даної ситуації постає питання чи має все ж таки особа яка звільнилась від відбування покарання право на «цифрове забуття»?

Інша ситуація стосується інформації щодо газет, зокрема, і електронних видань. В сучасному світі дуже швидко розвиваються інформаційні технології. Будучи вдома з чашкою кави можна дізнатись безліч інформації. Це ж стосується і пошуку інформації про особу. Як вже зазначалось, сьогодні суспільство досить добре цифровізовано, і знайти інформацію про особу в мережі Інтернет справа десяти хвилин. Достатньо ввести в пошукову систему прізвище та ім'я особи і ви дізнаєтесь про неї всю інформацію, навіть інформацію про її минуле.

І в такому випадку виникає питання, як особа яка звільнилась від відбування покарання або з якої, наприклад, було знято звинувачення може приховати чи видалити дану інформацію про себе на просторах Інтернету, тобто, чи має вона право на «цифрове забуття». В Україні такого досвіду майже немає, однак існують рішення зарубіжних судів.

Право на забуття набуло відображення в практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Так, ухвалюючи рішення в справі “*Hurbain v. Belgium*”, ЄСПЛ наголосив на тому, що «люди мають право «на забуття» як частину права на приватність. Дані про них не повинні, грубо кажучи, псувати життя, якщо вони не несуть суспільного інтересу, є неактуальними, викривленими тощо». Тобто, цілком логічно, що особа має право вимагати від держави анонімізації або повного видалення інформації про притягнення її до кримінальної відповідальності. Оскільки, як зазначає ЄСПЛ дана інформація може негативно вплинути на подальше життя особи та може порушувати право на приватність та конфіденційність.

Також не потрібно забувати, що в Україні діє презумпція невинуватості, яка закріплена в ст.62 Конституції України. Досить часто представники медіа забувають про це, та ще до проголошення обвинувального вироку щодо особи, створюють в суспільстві образ злочинця.

Щодо видалення інформації про особу з інформаційних систем та баз даних правоохоронних органів, тут виникає суперечність. Оскільки щодо особи здійснюється державне обвинувачення (в особі прокурора, слідчого), видалення даних щодо перебігу досудового розслідування, оголошення особі про підозру у вчиненні правопорушення, внесення відповідних відомостей до баз даних (зокрема до ЄРДР) може негативно вплинути на роботу державних органів та держави в цілому. Адже таке видалення буде вважатися підставою для необґрунтованого та незаконного притягнення особи до кримінальної відповідальності, оскільки не буде законних підстав для пред'явлення їй звинувачення у вчиненні певного правопорушення.

Щодо судових рішень, то на даний час всі судові рішення які наявні в Єдиному державному реєстрі судових рішень (ЄДРСР) знеособлені, тобто такі, які не мають у відкритому доступі конфіденційної інформації щодо осіб.

Відносно нещодавно в Україні розпочав роботу Єдиний реєстр осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності малолітньої особи (з 2023 року). Мета даного реєстру запобігання рецидивам, шляхом обмеження доступу таких осіб до роботи з дітьми. Доступ до реєстру є

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

обмеженням, а інформація з реєстру є конфіденційною та закритою для широкого доступу, для запобігання самосуду щодо особи. Однак, інформація щодо особи яка вчинила дане правопорушення зберігається протягом всього життя, навіть після зняття чи погашення судимості в установленому законом порядку.

Доцільно також згадати і про Єдиний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Даний реєстр було створено для перевірки репутації особи та обмежень щодо роботи. Оскільки, якщо в реєстрі наявна інформація про особу, то існує обмеження щодо обіймання нею державних посад. Реєстр є публічним та доступним для перевірок онлайн. Однак, у 2025 було внесено зміни та встановлено термін протягом якого інформацію щодо особи знаходиться в реєстрі.

Підсумовуючи зазначене, можна зробити висновок, що в Україні не існує концепції права на забуття як такої, що визнана в правовій системі. Водночас згідно з положеннями Закону України «Про захист персональних даних» персональні дані підлягають видаленню або знищенню, зокрема, в разі набрання законної сили рішенням суду щодо видалення або знищення персональних даних (п. 4 ч. 2 ст. 15). Чинне законодавство передбачає 2 етапи «забуття» в інтернеті: судове рішення та скарга. Тому і досі невирішеним залишається питання «Чи маю я право на «цифрове забуття» після звільнення від відбування покарання?»

Вайда Денис

denys.v.vaida@ukd.edu.ua

студент I курсу спеціальності D8 Право,
ЗВО «Університет Короля Данила»

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВЕ УПРАВЛІННЯ В ЕПОХУ BIG DATA?

Сучасний світ стрімко змінюється під впливом цифрових технологій. Дані стали новим ресурсом, а інформація одним із головних інструментів влади. Сьогодні держави дедалі активніше використовують великі масиви даних, штучний інтелект, алгоритми та автоматизовані системи для ухвалення рішень. Саме тому постає важливе питання: чи має людина право на справедливе управління в епоху Big Data, коли дедалі більше рішень приймається не людьми, а системами?

Право на справедливе управління означає, що держава повинна діяти в інтересах громадян, бути підзвітною, прозорою та забезпечувати рівність усіх перед законом. У демократичному суспільстві влада має служити людині, а не використовувати технології для контролю над нею. Проте цифрова епоха створює нові виклики, які змушують переосмислити саме поняття справедливості.

З одного боку, Big Data відкриває значні можливості для розвитку державного управління. Завдяки аналізу великих масивів інформації можна швидше виявляти проблеми, прогнозувати економічні ризики, удосконалювати транспортну систему, покращувати медичні послуги, боротися з корупцією та бюрократією. Електронні сервіси спрощують життя громадян, а цифровізація робить послуги доступнішими. Наприклад, подання документів онлайн або отримання адміністративних послуг через мобільні застосунки економить час і ресурси як держави, так і людини.

Крім того, сучасні технології можуть зробити владу більш відкритою. Відкриті державні реєстри, електронні петиції, онлайн-звернення, цифрові консультації з громадськістю дають людям нові інструменти впливу на політичні процеси. Таким чином, цифровізація потенційно здатна посилити демократію.

Проте поряд із перевагами існують і серйозні небезпеки. Найбільша з них – ризик перетворення людини на набір цифр у системі. Коли рішення про соціальну допомогу, податки, безпеку чи доступ до послуг ухвалюються алгоритмами, громадянин може не розуміти, чому саме було прийнято те чи інше рішення.

Ще однією проблемою є загроза надмірного контролю. Великі масиви даних дозволяють збирати інформацію про пересування людей, їхні покупки, вподобання, політичні погляди та поведінку в мережі. Якщо така інформація потрапляє до рук недемократичної влади, технології можуть перетворитися на інструмент спостереження та маніпуляції. Тоді замість свободи громадяни отримують цифровий нагляд.

Особливо небезпечно це для держав із ознаками гібридних режимів, де формально існують вибори, парламент і закони, але реальний вплив громадян обмежений. У таких умовах цифрові інструменти можуть використовуватися не для розвитку демократії, а для зміцнення влади вузького кола осіб. Технології самі по собі не є ні добром, ні злом усе залежить від того, хто і з якою метою ними користується.

На мою думку, людина безумовно має право на справедливе управління в епоху Big Data. Але це право повинно включати нові складові. По-перше, громадяни мають право знати, як використовуються їхні персональні дані. По-друге, вони повинні мати право оскаржити автоматизовані рішення. По-третє, алгоритми, які впливають на права людей, мають бути прозорими та підконтрольними суспільству. По-четверте, цифрові послуги повинні бути доступними для всіх, а не лише для технічно підготовлених громадян.

Важливим є також розвиток цифрової грамотності населення. Людина, яка не розуміє принципів роботи сучасних технологій, стає більш вразливою до маніпуляцій, шахрайства та дезінформації. Саме тому держава повинна інвестувати не лише у програми й сервери, а й в освіту громадян.

Варто відмітити, що Україна вже демонструє приклади успішної цифровізації. Електронні сервіси, відкриті дані та сучасні платформи доводять, що технології можуть працювати на користь суспільства. Проте водночас важливо не допустити ситуації, коли цифровий прогрес випереджає правовий захист людини. Інновації мають супроводжуватися законами, етичними стандартами та контролем з боку суспільства.

Варто також відзначити той факт, що цифрові технології сприяють поглибленню соціальної поляризації, що є небезпечним для стабільності та інклюзивності політичної системи. Соціальна поляризація, якщо судити з власних спостережень, виникає через нерівномірність комп'ютерної грамотності, що проявляється неспроможністю одних громадян ефективно користуватися цифровими технологіями, що ще більше заганняє їх у «прірву», тоді як інші «вириваються вперед» завдяки високому рівню цифрової обізнаності.

В умовах, коли цифровізація одночасно відкриває нові можливості та висуває безпрецедентні виклики, підтримка інституційної стабільності вимагає комплексного підходу, спрямованого на збереження демократичних стандартів і запобігання поглибленню гібридних форм. Я вважаю, що традиційне законодавство в цьому випадку може бути малоєфективним, а тому потрібно розробляти абсолютно нові законопроекти та реалізовувати їх.

Традиційні моделі плюралізму, представництва та підзвітності опиняються під тиском цифрових реалій. На мою думку, саме плюралізм, який на пострадянському просторі існує трохи більше тридцяти років, під загрозою через ризик посилення влади однією політичною партією, яка першою опанує цифрові інновації та використовуватиме їх виключно у своїх цілях. Концепція спроможної демократії має бути доповнена ідеями цифрової інклюзивності та захисту прав у кіберпросторі. Цифрова епоха вимагає глибокого перегляду принципів легітимності, відповідальності та інклюзивності.

Для того щоб політичні системи могли ефективно адаптуватися до цифрових трансформацій, необхідно впровадити комплексний підхід, який охоплює ключові сфери державного управління та суспільного життя.

По-перше, слід удосконалити законодавче регулювання у сфері цифрової безпеки та захисту персональних даних. Це включає запровадження сучасних правових норм, подібних до GDPR, які гарантуватимуть громадянам контроль над власною інформацією та зменшуватимуть ризики її неправомірного використання.

По-друге, важливо розвивати цифрову етику та формувати нову політичну культуру, яка поєднує технологічний прогрес із демократичними цінностями. Йдеться про відповідальне використання цифрових інструментів, прозорість алгоритмів та повагу до прав людини в цифровому середовищі.

По-третє, необхідно подолати цифрову нерівність, яка виникає між різними соціальними групами та регіонами. Це можливо через розширення доступу до цифрової інфраструктури, підвищення рівня цифрової грамотності населення та забезпечення рівних можливостей участі громадян у політичних і управлінських процесах незалежно від їхнього місця проживання чи соціального статусу.

Отже, справедливе управління в епоху Big Data постає як одна з ключових умов збереження демократичних принципів у сучасному світі. З одного боку, цифрові технології та великі масиви даних відкривають нові можливості для підвищення ефективності державного управління, прозорості рішень, боротьби з корупцією та розширення доступу громадян до публічних послуг. Вони здатні зробити управління більш швидким, точним і орієнтованим на потреби людини.

З іншого боку, активне використання Big Data створює серйозні виклики для прав людини та демократії. Серед них також є ризик непрозорості алгоритмічних рішень, можливість зловживання персональними даними, посилення контролю над суспільством та зростання цифрової нерівності. У таких умовах виникає небезпека, що громадянин втратить реальний вплив на процеси ухвалення рішень, а управління стане формально справедливим, але фактично недоступним для контролю з боку суспільства.

Саме тому право на справедливе управління в цифрову епоху повинно включати не лише юридичні гарантії, а й реальні механізми прозорості, підзвітності та участі громадян. Важливо, щоб алгоритми, які впливають на життя людей, були зрозумілими, контрольованими та підзвітними суспільству, а державні інститути зберігали людський вимір у прийнятті ключових рішень.

Таким чином, справедливе управління в епоху Big Data можливе лише за умови балансу між технологічним прогресом і захистом прав людини. Майбутнє демократичного суспільства залежить від того, чи зможе держава використати цифрові інструменти для розширення свободи громадян, а не для її обмеження. Саме поєднання інновацій, правової держави та активного громадянського суспільства є запорукою того, що технології працюватимуть на людину, а не проти неї.

Ваховський Н. А.

Державний університет «Житомирська політехніка»

p13_vna@student.ztu.edu.ua

м. Житомир

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА «ВІДКЛЮЧЕННЯ» ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ?

Шалений темп життя і роботи, постійні відеоконференції, робочі чати, Meet, дистанційна робота – це вже не тимчасовий компроміс, а нова реальність, до якої мають пристосовуватися всі. Межа між офісом і домом розмилася настільки, що інколи здається: робота більше не має дверей, які можна зачинити. Вона просто переходить разом із нами в кишені наших смартфонів, у сповіщеннях, що спалахують навіть пізно ввечері, у коротких повідомленнях «на хвилинку», які непомітно перетворюються на ще одну годину роботи.

Вихідні, відпустка, завершення робочого дня – формально вони існують, але фактично втрачають свою чіткість. Телефон продовжує жити іншим життям: він розривається від робочих повідомлень та дзвінків, нагадуючи про невиконані завдання, дедлайни, очікування. І тут постає питання: чи існує та тонка межа між роботою і особистим часом? Чи має працівник бути доступним 24/7, чи повідомлення в месенджері після завершення робочого дня – це вже ознака токсичної корпоративної культури, яка повільно, але впевнено стирає право людини на відпочинок?

Здається, що це не робота увірвалася в наше особисте життя – ми самі її запрошуємо. Погоджуючись на гнучкий графік, дистанційну зайнятість, швидкі комунікації, ми ніби добровільно залишаємо двері відчиненими. Нам зручно відповісти «зараз», щоб не повертатися до цього завтра. Ми боїмося здатися неефективними або байдужими, якщо не відреагуємо одразу. Ми звикаємо бути онлайн, навіть тоді, коли це не є необхідністю. Але чи означає це, що дверей більше немає взагалі? Чи не втрачаємо ми здатність сказати «досить» у момент, коли це дійсно потрібно?

Після закінчення робочого дня ми виходимо з підприємств, установ, організацій, але не перестаємо працювати. Робочий простір більше не прив'язаний до конкретного місця – він всюди, де є інтернет. Електронна пошта і месенджери продовжують сигналізувати про нові листи та повідомлення. Сьогодні вже не є виправданням, що «немає інтернету» або що «файл залишився на робочому комп'ютері». Усе доступне завжди, у будь-який момент. І саме тому виникає нова форма тиску – невидима, але постійна: очікування бути онлайн, бути готовим відповісти, бути включеним у процес незалежно від часу доби.

Цей тиск рідко озвучується прямо. Його не завжди закріплюють у посадових інструкціях чи трудових договорах. Він існує на рівні негласних правил: швидкість відповіді сприймається як показник відповідальності, а мовчання – як байдужість або незацікавленість. Так формується культура, у якій людина починає контролювати себе сама, ще до того, як це зробить роботодавець. Вона перевіряє телефон перед сном, відповідає на листи під час вечері, думає про роботу у вихідні. І поступово межа між «працюю» і «живу» зникає.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

*Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)*

У правовому сенсі «право на відключення» означає право працівника не відповідати на робочі дзвінки, електронні повідомлення та інші робочі запити в неробочий час, під час вихідних або відпустки. Це не просто зручність і не прояв небажання працювати – це сучасна гарантія захисту особистого життя людини. Адже право на відпочинок є одним із базових трудових прав, закріплених у міжнародних і національних правових системах. Воно існує не формально, а як необхідна умова збереження фізичного і психологічного здоров'я людини.

Цифрові технології зробили працівників більш вразливими. Якщо раніше завершення робочого дня означало фізичний вихід з офісу, то тепер робота «йде слідом» у телефоні. Багато роботодавців, іноді навіть несвідомо, формують очікування постійної доступності. Одне повідомлення ввечері, одне уточнення у вихідний, один терміновий дзвінок під час відпустки – і особистий час поступово розчиняється, втрачає свою цінність і сенс.

Але чи справедливо це? Людина – не механізм без кнопки вимкнення. Вона не може бути ефективною без паузи, без відновлення, без часу, коли вона не виконує жодних професійних ролей. Постійна включеність у робочі процеси призводить до емоційного виснаження, втрати концентрації, зниження креативності. Вона породжує хронічну втому, яка накопичується і з часом переростає у вигорання. Парадоксально, але чим більше ми «на зв'язку», тим менш ефективно ми працюємо. Надлишок комунікації не покращує результати – він розпорошує увагу і позбавляє глибини.

Право на «відключення» – це не про лінощі і не про втечу від обов'язків. Це про баланс. Про усвідомлення того, що робота є лише частиною життя, а не його повним змістом. Це про повагу до часу людини, який належить не лише роботі, а й родині, відпочинку, розвитку, тиші. Це право на вечір без сповіщень, на розмову без переривань, на вихідні без внутрішнього напруження, що «ось зараз щось напишуть».

У сучасному світі це право стає частиною ширшої розмови про гідність працівника. Вона полягає не лише в оплаті праці чи умовах роботи, а й у можливості бути людиною, а не лише функцією. Бути тим, хто має межі, потреби, слабкості і право на відновлення. Час на себе – це не розкіш і не привілей, а необхідність, без якої неможливе ні якісне життя, ні продуктивна праця.

Коли суспільство і роботодавці це визнають, змінюється сама культура праці. Процеси стають більш структурованими, завдання – чіткішими, комунікація – усвідомленішою. Зникає потреба у постійних «термінових» повідомленнях, бо робота планується, а не виникає хаотично. Поважаючи особистий час працівника, компанії фактично інвестують у його ефективність, лояльність і довгострокову продуктивність.

Змінюється і внутрішнє відчуття людини. Вона перестає жити в режимі постійної готовності відповісти. Вона повертає собі контроль над власним часом. Вона вчиться відключатися не лише технічно, а й психологічно – залишати роботу за межами свого особистого простору. І саме тоді відновлюється той баланс, який був втрачений у цифровій гонитві за швидкістю і доступністю.

Технології самі по собі не є проблемою. Вони нейтральні. Проблема виникає тоді, коли вони починають визначати ритм життя людини замість того, щоб його полегшувати. Коли інструменти контролю маскуються під інструменти комунікації. Коли зручність перетворюється на зобов'язання. Саме тому право на «відключення» є спробою повернути технологіям їх первинну роль – служити людині, а не підпорядковувати її.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

*Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)*

Отже, право на «відключення» – це відповідь на виклики цифрової епохи. Це не лише юридична норма, а й етичний орієнтир, який визначає межі допустимого у взаєминах між працівником і роботодавцем. Це спроба зберегти людяність у світі, де кордони між роботою і життям стають дедалі прозорішими.

І, можливо, найважливіше питання сьогодні звучить не «чи маю я право не відповідати?», а «чи маю я право жити повноцінно поза роботою?». Чи маю я право на тишу, на відпочинок, на життя без постійного очікування наступного повідомлення? І відповідь на нього повинна бути не лише однозначною, а й практично реалізованою – так. Без застережень, без умов, без прихованих очікувань. Тому що саме з цього починається справжня повага до людини.

Велігурська О. А.

Державний університет «Житомирська політехніка»
olenaveligyrsk.2005@gmail.com
місто Житомир

ЧИ МАЮ Я ПРАВО КАРАТИ НАЗАВЖДИ ?

Коли суд виносить вирок «довічне позбавлення волі», люди зазвичай думають – ну нарешті, справедливість. Здається, що все правильно: небезпечна людина за ґратами, вона ніколи не вийде і більше нікому не зашкодить. Але якщо замислитися глибше – чи маємо ми право забирати у людини, не просто роки життя, а саму надію на те, що все може змінитися? Чи не перетворюється таке покарання з акту правосуддя на звичайну помсту, яка триває до самої смерті?

Питання про те, чи можна карати «назавжди», – це насправді запитання до кожного з нас: ким стаємо ми самі, коли виносимо такий вирок? Легко поставити остаточну крапку і просто викреслити когось із суспільства. Але закон – це не інструмент помсти. Навіть той, хто скоїв найстрашнішу помилку, не перестає бути людиною. Якщо ми повністю відбираємо у засудженого право на надію, ми фактично погоджуємося на його «смерть» ще за життя, перетворюючи правосуддя на механізм знищення особистості.

Якщо ми справді вважаємо людську гідність головною цінністю, то довічне ув'язнення стає випробуванням для демократії. У Кримінальному кодексі України чітко визначено: покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами; покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність. Тоді виникає логічне питання: навіщо людині ставати кращою, вчитися чи розкаюватися, якщо вона точно знає, що її життя все одно закінчиться в камері?

Коли людина отримує термін у 10 чи 15 років, вона має орієнтир і стимул: «Якщо я змінюся – я повернуся додому». Коли ж ми кажемо «ти тут назавжди», ми просто руйнуємо цю внутрішню опору. Йдеться про природне психологічне прагнення до самовиправлення: людина готова працювати над собою, каятися і вчитися новому лише тоді, коли вона бачить хоча б далеку дату свого звільнення. Без цієї «дати» в календарі мотивація зникає, бо ставати кращим просто немає сенсу. В'язниця тоді перестає бути місцем перевиховання і

перетворюється на простір вічної ізоляції – територію, де для держави людини більше не існує. Залишаючи засудженого без найменшого шансу на вихід, держава фактично знімає з себе відповідальність за його майбутнє та заперечує саму можливість його виправлення.

Проте сучасний світ і Європейський суд з прав людини стоять на іншому: кожна людина має «право на надію». Це не означає, що злочинця треба просто випустити. Це означає, що держава через певний час (зазвичай 15-25 років) повинна знову перевірити: «Чи ця людина досі є небезпечною, чи вона вже усвідомила свою провину?». Позбавити цього права – означає перетворити ув'язнення на катування, бо без надії життя втрачає будь-який сенс.

В Україні тривалий час довічне ув'язнення було «квитком в один кінець». Проте Конституційний Суд України у своєму рішенні № 6-р(П)/2021 чітко зазначив, що «людська гідність як джерело всіх прав і свобод людини та їх основа є однією із засадничих цінностей українського конституційного ладу». Судді дійшли висновку, що довічне позбавлення волі без можливості звільнення «заперечує не тільки мету покарання, а й саму сутність людської гідності, ставить під сумнів її абсолютний характер». Фактично, держава визнала: «гідне людини виконання довічного позбавлення волі може бути гарантоване лише в тому разі, якщо засуджений має конкретний і в принципі реальний шанс із часом знову отримати свободу».

Саме завдяки цьому рішенню та подальшим змінам у законодавстві (Закон № 2690-IX), у Кримінальному кодексі України з'явився шлях до перегляду вироку, який доповнив уже існуючий інститут помилування. Раніше єдиним варіантом був Указ Президента «Про Положення про порядок здійснення помилування», але цей механізм сприймався радше як винятковий акт милосердя, а не як чітке правове правило. Натомість нові зміни в законі дали засудженим, які відбули не менше 15 років, право просити суд про заміну довічного ув'язнення на строкове – терміном від 15 до 25 років. Це означає, що право на надію нарешті закріплено на рівні закону. Тепер засуджений має реальний шанс показати, що він став на шлях виправлення і здатний жити в суспільстві, не порушуючи закон, а держава отримує інструмент, щоб перевірити: чи справді людина виправилася і перестала бути небезпечною для суспільства.

Це і є відповідь на питання «Чи маю я право карати назавжди?». Сучасне українське законодавство чітко каже: ми маємо право на суворе покарання та ізоляцію небезпечних осіб, але ми не маємо права позбавляти людину шансу на каяття. Це не спосіб виправдати злочинця, а можливість для правосуддя бути дієвим, адже правосуддя не закінчується на тому, щоб просто зачинити двері камери, його сила полягає в тому, щоб залишати шлях для повернення тим, хто зміг усвідомити свою провину та перестав бути загрозою для суспільства.

Суспільство має беззаперечне право на безпеку, і ми повинні захищати свої домівки від тих, хто обрав шлях жорстокості. Однак, якщо ми забираємо у людини саму можливість змінитися, ми самі стаємо заручниками жорстокості. Ми маємо право карати суворо, ми маємо право карати на довго, але ми не маємо права карати безнадійно. Бо поки у людини є надія, у неї є сенс ставати кращою. Саме право на надію – це те, що відрізняє правосуддя від розправи. Я маю право захищати суспільство, але я не маю права ставати катом, який забирає у людини останню можливість знову стати людиною.

Вергун В. А.

здобувач вищої освіти 4 курсу
навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
vovavergun88@gmail.com
м. Львів

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ВОЗЗ'ЄДНАННЯ СІМ'Ї В КОНТЕКСТІ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РФ: IUS CONIUNCTIONIS FAMILIAE ?

Право на возз'єднання сім'ї є невід'ємною складовою людської гідності та соціальної стабільності, яка визнається як у національному, так і в міжнародному праві. Його основа сягає концепцій римського права, де familia розглядалася як первинна одиниця суспільного життя, захист якої лежав на державі та громаді (Salus populi suprema lex esto). Ця давня правова традиція підкреслює, що обов'язок держави забезпечити гармонійне життя сім'ї не втрачає актуальності й у сучасному світі, а особливо набуває значення у випадку військовополонених, які позбавлені фізичної свободи та знаходяться під контролем агресора.

Виконання військового обов'язку, а тим більше перебування у статусі полоненого, не може підмінити право на сімейне життя; навпаки, воно створює державі моральний і правовий імператив забезпечити умови для повернення та возз'єднання. Філософське підґрунтя цього обов'язку спирається на принцип aequitas стоїків, який закликає до рівноваги між правами та обов'язками: якщо держава вимагає від громадянина жертви заради спільного блага, вона зобов'язана компенсувати ці жертви створенням умов для збереження родинних зв'язків. У випадку військовополонених ця компенсація стає критичною, адже затримка у поверненні або обмеження контактів із сім'єю може завдавати непоправної психологічної шкоди та поглиблювати травму, завдану війною.

Міжнародне гуманітарне право та права людини посилюють цю вимогу. Конвенції Женеви про поводження з військовополоненими гарантують право полонених на підтримання контактів із сім'єю, а ст. 8 Європейської конвенції з прав людини та Міжнародний пакт про громадянські й політичні права зобов'язують державу створювати умови для підтримання фізичної та емоційної близькості членів родини. Практика ЄСПЛ підтверджує, що будь-яке необґрунтоване обмеження контактів військовополонених із рідними розцінюється як порушення принципів справедливості та гуманності. У цьому контексті класичне правило римського права Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet стає сучасним принципом державної відповідальності: держава, яка володіє монополією на силу, одночасно набуває обов'язку гарантувати права своїх громадян, зокрема тих, хто перебуває у полоні.

Реалізація права на возз'єднання сім'ї військовополонених має не лише правовий, а й соціально-психологічний вимір. Полонені та їхні родини піддаються сильному стресу, що знижує психологічну стійкість та здатність до повноцінної соціальної реінтеграції після повернення. Держава, забезпечуючи відновлення родинних контактів, соціальні гарантії, психологічну підтримку та доступ до медичних і освітніх послуг, одночасно зміцнює моральний та емоційний стан громадян, що підкреслює принцип Salus rei publicae suprema lex благо держави реалізується через піклування про окрему людину та її сім'ю.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

Виклики у практичній реалізації цього права підкреслюють важливість активної державної ролі. Обмеження мобільності, бюрократичні перепони та недостатня поінформованість військовополонених і членів їхніх сімей створюють ризик формального порушення прав. Саме тому забезпечення права на возз'єднання сім'ї має бути комплексним: юридичне регулювання, спеціалізовані соціальні служби, психологічна підтримка та правове консультування взаємодіють між собою, формуючи ефективний механізм, який дозволяє подолати наслідки полону та війни. *Dura lex, sed lex* – закон суворий, але він не може ігнорувати гуманність, що є серцем права на сімейне життя.

Таким чином, право на возз'єднання сім'ї та повернення військовополонених додому виступає не окремою юридичною категорією, а складовою цілісного підходу до прав людини, де юридичні норми, соціальні гарантії та гуманітарні цінності органічно взаємопов'язані. Забезпечення цього права є обов'язком держави, який проявляється у створенні умов для повернення полонених, підтримки їхніх сімей та відновлення родинних зв'язків. *Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi* – справедливість полягає у постійному прагненні віддавати кожному його право, і право на возз'єднання сім'ї є його найяскравішим проявом у сучасному світі, особливо в умовах воєнного часу.

Грищенко В.В.

Державний торговельно-економічний університет

varvara.hryshchenko@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СТЕЖЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ?

З 24 лютого 2022 року в Україні розпочалася повномасштабна війна, що спричинила значні зміни у всіх сферах життя, але особливо помітним стало впровадження та посилення цифрового контролю. В сучасних умовах це є невід'ємною частиною безпеки держави. Зокрема, цифровий контроль використовують з метою відстеження геолокації мобільних пристроїв, контролю комунікації та аналізу активності користувачів в соціальних мережах. І в цей момент задається питання «Чи маю я право на приватність в умовах цифрового стеження під час війни?». Адже, з одного боку, це гарантія національної безпеки, але водночас це є втручанням в особисте життя кожного громадянина. Таким чином, право на особисту недоторканість у цифровому середовищі зберігається навіть під час війни, проте може мати обмеження, зумовлені необхідністю гарантування національної безпеки.

Відповідно до ст. 32 Конституції України, приватність – це фундаментальне право людини на недоторканність особистого життя, тобто можливість людини самостійно приймати рішення, яка інформація про неї буде публічною, а яка назавжди залишиться конфіденційною. Ця інформація може включати: листування в соціальних мережах, власну геопозицію, телефонні розмови, активність в цифровому середовищі. З розвитком цифрового ринку, ця тема з кожним роком набуває все більшої важливості, адже цифрові платформи стали одним із небагатьох місць, де зібрана велика кількість інформації про кожну людину та вимагає належного захисту наших даних. Тому приватність в сучасному світі набуває особливого значення.

В Україні право на приватність закріплене на конституційному рівні. Зокрема, ст. 31–32 Конституція України гарантує кожному громадянину недоторканність особистого і сімейного життя, а також таємницю листування, телефонних розмов та іншої кореспонденції. Обмеження цих прав можливі лише у випадках, передбачених законом, що випливає зі ст. 31 та 32 Конституції України: забезпечення національної безпеки, запобігання злочинам, захист прав і свобод інших осіб, розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Важливим спеціальним актом є Закон України «Про правовий режим воєнного стану», ст. 8 якого надає право державі встановлювати особливий режим контролю за засобами зв'язку та мережами передачі даних. Тобто ніхто не може безпідставно використовувати приватну інформацію. Отже, конфіденційність інформації є не просто особистим бажанням людини, а й юридично закріпленим правом, яке має поважатися державою навіть в умовах воєнного стану.

Також, важливо знати, що право на приватність захищається не лише на національному, а й на міжнародному рівні. Зокрема, відповідно до ст. 8 Європейської конвенції з прав людини, кожна людина має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції. Втручання держави в особисте життя людини дозволяється лише у випадках, коли це передбачено законом і є необхідним демократичному суспільству, зокрема, в інтересах національної безпеки.

Цифрове стеження – це процес, який передбачає збір, аналіз та використання інформації про людей в онлайн-середовищі. На сьогодні ця проблема стає все більш актуальною, оскільки розвиток онлайн-платформ та інноваційних технологій значно розширює можливість здійснення цифрового контролю, що узагальнено за матеріалами з кібербезпеки та захисту персональних даних. Основними видами такого стеження є: моніторинг геолокації, контроль комунікації та аналіз активностей користувачів у соціальних мережах. Варто зауважити, що згідно із Законом «Про правовий режим воєнного стану», органи влади можуть регулювати роботу операторів телекомунікацій, що робить контроль комунікації не лише технічною можливістю, а й законним інструментом оборони. Зокрема, за допомогою моніторингу геолокації можна дізнатися точне місцезнаходження та переміщення людини. У більшості випадків можна відслідкувати за допомогою мобільного телефону, GPS або інших цифрових сервісів. Контроль комунікації передбачає аналіз діяльності в соціальних мережах, прослуховування телефонних розмов та контроль інших видів електронного листування. Аналіз соціальних мереж дозволяє отримувати інформацію про погляди, поведінку та контакти користувачів.

В умовах війни цифрове стеження в основному здійснюють державні органи, адже вони можуть отримувати доступ до певної інформації навіть без згоди людини, на відміну від приватних компаній, яким користувачі самі надають свої дані, які в подальшому аналізуються для власних цілей. Тому зараз, у період війни, держава відіграє головну роль, оскільки цифровий контроль стає важливим інструментом для забезпечення безпеки. Наприклад, під час війни за допомогою цифрових технологій можуть відстежувати підозрілих осіб, виявляти диверсійні групи або запобігати поширенню небезпечної інформації. Також аналіз соціальних мереж допомагає боротися з дезінформацією та ворожою пропагандою.

Однак, обмеження приватності в умовах цифрового стеження не можуть бути довільними, що випливає з положень ст. 8 Європейської конвенції з прав людини та принципів захисту приватності. Вони повинні відповідати певним умовам: бути законними, тобто передбаченими законодавством; необхідними – коли без них неможливо досягти мети безпеки; а також тимчасовими, що означає, що вони діють лише на період воєнного стану. Ця тимчасовість прямо гарантується нормами Закону «Про правовий режим воєнного стану», які обмежують термін дії надзвичайних повноважень держави часом ведення бойових дій. Це важливо для того, щоб після завершення війни права громадян були повністю відновлені.

З одного боку, обмеження приватності мають певні переваги, що полегшують роботу держави. Вони дозволяють швидше та ефективніше виявляти загрози, запобігати диверсіям та протидіяти діяльності ворожих груп. Наприклад, за допомогою контролю комунікацій можна виявити передачу важливої інформації державі-агресору, в той час, як аналіз даних допомагає боротися з дезінформацією. Отже, ці обмеження безпосередньо впливають на життя людей та підвищення рівня безпеки в державі під час війни.

З іншого боку, громадяни мають і певні ризики. Надмірний контроль може призвести до зловживання владою з боку державних органів. Якщо відсутній належний контроль за такими діями, це може перерости у масове стеження за громадянами без достатніх підстав. Що в подальшому призведе до порушення основних прав людини та може викликати недовіру суспільства до держави. Отже, обмеження приватності в умовах цифрового стеження у період війни є складним питанням. З одного боку, ці обмеження є необхідними для забезпечення безпеки держави, але з іншого є значним ризиком і потребують чітких меж і контролю, щоб не допустити порушення прав людини.

Питання балансу між безпекою та приватністю є одним із основних у сучасному суспільстві, особливо в умовах війни. З одного боку, держава має обов'язок захищати громадян і забезпечувати національну безпеку. Водночас, за кожною особою закріплено право на приватність та захист персональної інформації від стороннього втручання. Отже, ці два права мають урівноважувати один одного, але головне застосувати чіткі правила та контроль, що відповідає принципам пропорційності та законності, закріпленим у ст. 8 Європейської конвенції з прав людини та ст. 31 – 32 Конституції України.

Основним механізмом забезпечення цього балансу є законність дій держави. Всі заходи цифрового стеження під час воєнного стану повинні ґрунтуватися на законах, таких як Конституція України та Закон України про «Про правовий режим воєнного стану». Ці закони дають можливість ознайомитись, які права громадянина можуть бути обмежені під час воєнного стану. Таким чином, обмеження приватності не можуть бути довільними або безконтрольними. Щоб уникнути зловживань, діяльність спецслужб перебуває під судовим контролем і парламентським наглядом. Такий контроль дозволяє гарантувати, що цифрове стеження використовують лише для забезпечення безпеки, а не використовували інформацію у власних цілях.

Отже, право на приватність в умовах цифрового стеження залишається основним навіть під час війни, адже кожен громадянин України має право на недоторканність свого особистого життя та конфіденційність даних. Водночас, в умовах воєнного стану держава може тимчасово обмежити це право, щоб

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

забезпечити національну безпеку, захистити громадян та протидіяти загрозам. Цифрове стеження, яке здійснюють державні органи, допомагає ефективніше відстежувати небезпечні дії та боротися з дезінформацією, але такі обмеження повинні бути в першу чергу законними, пропорційними та тимчасовими. Головне, щоб надалі після завершення воєнного стану, приватність людей знову буде повністю відновлена. І також, не менш важливим є те, що громадянин має також усвідомлювати свої права та вміти їх захищати. Рівень довіри до держави значною мірою залежить від того, наскільки прозоро та законно здійснюється цифровий контроль.

Таким чином, проаналізувавши тему приватності у період війни, я можу стверджувати, що право на особистий простір, що залишиться недоторканим в умовах воєнного стану існує, але воно може зазнавати певних обмежень в інтересах безпеки суспільства, при дотриманні чітких меж і контролю з боку держави.

Гулян С.

sviatoslav.i.hulian@ukd.edu.ua
студент I курсу спеціальності D8 Право,
ЗВО "Університет Короля Данила",
м. Івано-Франківськ, Україна

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА СПРАВЖНЮ ДЕМОКРАТІЮ У ГІБРИДНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ РЕЖИМІ?

Варто почати з того, що, загалом політичний режим це сукупність способів і методів здійснення державної влади, які визначають характер взаємовідносин між владою та суспільством. Саме політичний режим показує, наскільки громадяни можуть впливати на державні рішення, користуватися своїми правами та свободами, брати участь у політичному житті країни. Він визначається не лише законами, а й тим, як ці закони реалізуються на практиці.

До основних ознак політичного режиму належать рівень забезпечення прав і свобод людини, ступінь участі громадян в управлінні державою, характер взаємодії влади і суспільства, а також принципи здійснення державної влади.

Саме за цими критеріями розрізняють демократичний, авторитарний і тоталітарний режими.

Так, у демократичній державі джерелом влади є народ. Громадяни мають право вільно обирати владу, висловлювати власну думку, створювати політичні партії та громадські організації, контролювати діяльність посадовців. Демократія ґрунтується на свободі, рівності, верховенстві права та повазі до людської гідності.

На противагу, авторитарний режим, навпаки, передбачає зосередження влади в руках однієї особи або вузького кола осіб. Участь громадян у політичному житті обмежується, опозиція зазнає тиску, а свобода слова часто існує лише формально. Тоталітарний режим є ще жорсткішою формою влади, адже держава контролює не лише політику, а й економіку, культуру, інформаційний простір та навіть приватне життя людини.

Однак у сучасному світі дедалі частіше можна побачити країни, де неможливо чітко визначити один тип режиму. У таких державах поєднуються ознаки демократії та авторитаризму. Саме такий режим називають гібридним.

Слід наголосити на тому, що слово «гібридний» означає змішаний, тобто такий, що поєднує різні елементи. З цього випливає, що гібридний політичний режим це, насамперед, система влади, у якій формально зберігаються демократичні інститути: вибори, парламент, конституція, багатопартійність, судова система. Проте на практиці ці механізми часто діють неповноцінно або використовуються владою у власних інтересах. Вибори можуть бути нечесними, суди також можуть бути залежними, а медіа підконтрольними, права громадян також можуть бути обмеженими.

Саме тому виникає головне питання: чи має людина право на справжню демократію в умовах гібридного режиму? На мою думку, безумовно має. Право на демократію означає не лише можливість раз на кілька років проголосувати на виборах. Це право на чесну конкуренцію політичних сил, на свободу слова, незалежний суд, рівність перед законом та реальний вплив суспільства на владу.

Так, у гібридних режимах часто створюється лише ілюзія демократії. Формально вибори проводяться, але їх результат може залежати від адміністративного ресурсу, маніпуляцій чи контролю над інформацією. Формально існує свобода слова, але незалежні журналісти можуть зазнавати тиску. Формально діє закон, однак на практиці він застосовується вибірково. У таких умовах громадянин позбавляється головного, а саме довіри до держави та відчуття справедливості.

Особливо небезпечним є те, на мою думку, що гібридний режим часто маскується під демократію. Людям може здаватися, що вони живуть у вільній країні, хоча реальні механізми впливу на владу поступово зникають. Саме тому такі режими є складнішими для розпізнання, ніж відвертий авторитаризм.

Україна відповідно до Конституції є демократичною, правовою державою. Проте тривалий час наша країна також стикалася з проявами гібридизації влади: корупцією, впливом олігархів, недовірою до судової системи, спробами політичного тиску на державні інституції. Водночас українське суспільство неодноразово доводило свою відданість демократичним цінностям. Масові громадянські протести, боротьба за свободу, активна позиція людей та прагнення до європейських стандартів показують, що українці не погоджуються з імітацією демократії.

Саме громадянська активність є найкращою відповіддю на питання, чи має людина право на справжню демократію. Не лише має, а й повинна це право захищати. Демократія не існує сама по собі вона потребує відповідальних громадян, чесних інституцій та постійного суспільного контролю.

На мою думку, гібридні режими становлять серйозну загрозу, адже вони поєднують зовнішні ознаки свободи з внутрішньою сутністю контролю. Людина в такій системі може мати права лише на папері, але не в реальному житті. Саме тому справжня демократія починається там, де влада підзвітна народу, закон є однаковим для всіх, а громадяни можуть вільно впливати на майбутнє своєї держави.

Отже, я маю право на справжню демократію навіть у гібридному політичному режимі. Це право є невід'ємним, адже належить кожній людині від народження. Проте його недостатньо лише проголосити його потрібно відстоювати. Майбутнє держави залежить від того, чи зможе суспільство відрізнити справжню демократію від її імітації та зробити вибір на користь свободи, справедливості й народовладдя.

Дієв.І.В

Державний торговельно-економічний університет

igordiev725@gmail.com

м.Київ

“ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ВИКОРИСТАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В СТАНІ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ”

В Україні продовжує зростати рівень злочинності щодо незаконного обігу вогнепальної зброї, що викликано умовами воєнного стану та природним бажанням людини бути захищеною, емоційним станом особи - насамперед, хвилюваннями та стресом під час загрози життю. Однак використання, зберігання, придбання вогнепальної зброї суворо обмежено державою і тягнуть за собою кримінальну відповідальність за недоцільне використання зброї або для вчинення правопорушення.

У частині 1 статті 36 Кримінального кодексу України зазначено, що необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони. Крім самого визначення терміну “необхідна оборона” цією нормою визначено поняття “перевищення меж необхідної оборони”, що є важливим для кваліфікації дій особи: чи будуть вони перевищені, чи будуть допустимими? Для цього співвідношення сил нападу і сил захисту має бути співмірним. Проте на практиці не кожна людина може чітко усвідомлювати під час стресу, сильного душевного хвилювання відповідність заподіяної шкоди. В цьому випадку згідно частини 4 статті 36 Кримінального кодексу України виключається кримінальна відповідальність за такі дії. Якщо буде доведено, що особа перевищила межі необхідної оборони, і при цьому не зазнавала душевного хвилювання, такі дії підпадуть під термін “уявна оборона” – обставини, за якої реальної небезпеки не було, і особа, що захищалась, помилково оцінила дії як напад.

Часто можуть плутатись терміни “крайня необхідність” і “необхідна оборона”, але це зовсім різні інститути. Зміст крайньої необхідності полягає у заподіянні шкоди, задля недопущення інших певних негативних наслідків. В таких умовах часто перебуває пожежник, коли вибиває двері чужого приміщення, задля порятунку людей всередині. Фактично відповідальність мала б настати за статтею ККУ про порушення недоторканності житла, але оскільки пожежник діяв в стані крайньої необхідності – він звільняється від кримінальної відповідальності.

Важливим моментом є те, що право на необхідну оборону виникає у момент створення загрози, наприклад, нападник погрожує вбити, якщо не отримає гроші, а не в момент безпосередньо заподіяння шкоди.

Коли згадується термін “оборона” - на думку спадають предмети захисту, одним з таких є вогнепальна зброя. В сучасності звичайній людині, щоб отримати вогнепальну зброю, треба досягти певного віку, пройти навчальні

курси, огляди у конкретних лікарів, подати медичну довідку, облаштувати місце зберігання зброї, оформити договір страхування цивільної відповідальності, подати заяву на отримання дозволу на придбання зброї і лише після отримання дозволу купити зброю в магазині.

У ККУ передбачені випадки, коли особа може використовувати зброю чи інші предмети для захисту від нападу, а також звільняється від кримінальної відповідальності, незалежно від того, якої тяжкості було завдано шкоду нападникові: 1) у разі нападу групи осіб; 2) при протиправному насильницькому вторгненні в житло чи інше приміщення; 3) якщо нападник має зброю або інший предмет, що становить загрозу життю.

Частина 2 статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод встановлює, що позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї норми, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили для захисту будь-якої особи від незаконного насильства. Однак на практиці вогнепальна зброя має бути останнім аргументом особи, що захищається. Таким чином, використання вогнепальної зброї є легальним, але є нюанс, якщо, наприклад, особа, що захищається, використала зброю без передбаченого законом дозволу, і вбила нападника, то згідно ст. 36 вона буде виправдана, а згідно ст. 263 - притягнута до відповідальності.

Існують ще декілька випадків, коли кримінальна відповідальність не настане. Серед них заслуговують уваги: 1) фізичний або психічний примус; 2) виконання наказу або розпорядження. В першому випадку, коли особа не могла керувати своїми діями – відповідальність виключається повністю, а якщо особа зазнала фізичного примусу, однак зберегла можливість керувати своїми діями, то її відповідальність буде вирішуватись відповідно до статті 39 Кримінального кодексу України “Крайня необхідність”. В другому випадку важливим аспектом має бути законність цього наказу чи розпорядження, а також можливість відмови у виконанні незаконного наказу. Не може і не буде законним наказ, що порушує конституційні права людини, в тому числі і право на життя. Наприклад, уповноваженою особою був виданий наказ на розстріл цивільного населення. Втім, є виняток, якщо наказ виданий командиром чи іншою уповноваженою особою, що має на меті позбавлення життя противника - це буде цілком правомірно.

Отже, чи маю я право на використання вогнепальної зброї в стані необхідної оборони? І я, і кожен громадянин України маємо на це право, це забезпечується як національним законодавством, так і міжнародними нормами. Володіння зброєю є тим, що водночас дає відчуття безпеки і вимагає достатнього рівня правосвідомості для розуміння обов'язків, які покладаються, та можливих наслідків. На мою думку, в Україні недостатня правосвідомість у використанні зброї, взяти хоча б до уваги тонкощі про виконання наказу чи розпорядження – в одному випадку використання вогнепальної зброї при виданому наказі буде цілком правомірним, а в іншому забороненим. Додатковим чинником є знижений моральний дух цивільного населення, адже вже 4 роки триває повномасштабне вторгнення. Проте, незважаючи на всі ці обставини, можна сказати, що протидія злочинності залишається ефективною, попри воєнний стан в державі.

Дорошенко А.Г.

Державний торговельно-економічний університет
n.doroshenko2007@gmail.com
м.Пирятин, Полтавська обл.

ЧИ МАЄМО МИ ПРАВО НА ЖИТТЯ ТА ГІДНІСТЬ У СВІТІ “ТИМЧАСОВИХ ОБМЕЖЕНЬ”

Сьогодні, прокидаючись під звуки сирен або в гнітючій тиші знеструмленої квартири, кожен українець мимоволі ставить собі питання, яке раніше здавалося суто теоретичним: «Чи маю я право на гідність і саме життя, коли сама реальність навколо намагається помножити ці поняття на нуль?». Це питання не про декларації у високих кабінетах Страсбурга чи Женеви, і навіть не про сухі рядки національного законодавства. Це питання про відчуття повноцінності, яке ми втратили десь між першим сигналом тривоги та черговим повідомленням про «приліт». Наше життя сьогодні нагадує стан людини з фантомними болями, ми чітко пам'ятаємо, як це бути господарями свого часу, планувати вечір, не заглядаючи в графіки відключень електроенергії, ми відчуваємо цей імпульс свободи, але коли намагаємося на нього спертися, повітря пронизує холод чергової ракети. Ми стали заручниками обставин, де наше право на життя та гідність - найвищі блага, закріплені статтею 3 Конституції України та статтею 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод виглядають радше як витончена юридична ілюзія, ніж як дійсний, працюючий механізм захисту.

Для глибшого розуміння ситуації варто звернутися до правового базису, який зараз проходить випробування на розрив. Стаття 15 Конвенції (ЄКПЛ) передбачає, що в умовах війни держава може «відступати від своїх зобов'язань». Це юридичний компроміс, спроба дати державі інструменти для виживання. Однак існує критична межа, яку міжнародне право називає «непорушним ядром» прав людини. Право на життя, заборона катувань та нелюдського поводження, повага до людської гідності це категорії, від яких неможливо відступити за жодних обставин, навіть якщо нація перебуває на межі зникнення. Але чи можемо ми говорити про дійсність цих прав у повсякденній практиці, коли їх обмеження стало щоденною рутинною через атаки на критичну інфраструктуру? Коли людина помирає не від кулі, а від зупинки медичного обладнання під час блекауту або від виснаження через відсутність тепла, ми стикаємося з прихованим, але масовим обмеженням права на життя. Це право стало вдаваним у той момент, коли безпека громадянина почала залежати не від верховенства права, а від випадковості траєкторії польоту ракети чи ефективності роботи ППО в конкретну хвилину.

Ми відчуваємо глибоку неповноцінність, яку можна порівняти з перебуванням у великій скляній клітці: ми бачимо цивілізований світ через екрани смартфонів, ми читаємо про новітні технології та гуманістичні цінності, але фізично ми відкинуті в умови, що нагадують боротьбу за виживання минулих століть. Наша залежність від обстрілів, аварійних ситуацій та енергетичного терору це не просто побутові незручності. Це системне приниження людської гідності, адже нас позбавляють головного - суб'єктності. Людина перестає бути автором своєї долі, вона стає об'єктом у

кривавій шахівниці агресора. Більше того, це приниження продовжується у віртуальному просторі. Соцмережі стали цифровим фронтом, де кібербулінг з боку громадян країни-агресора досяг масштабів психологічного геноциду. Погрози вбити тебе чи твоїх дітей, висміювання зруйнованих домівок - це не просто «мова ворожнечі», це цілеспрямований замах на психічне здоров'я та гідність, який міжнародне право поки що не навчилося ефективно зупиняти, залишаючи українців сам на сам із хвилями ненависті.

Аналізуючи масив злочинів та порушень наших прав, можна вибудувати чітку, але болючу ієрархію ерозії правового поля. На першому місці за кількістю та тяжкістю наслідків стоїть порушення права на життя та фізичну безпеку. Це тисячі прямих жертв та мільйони людей, чие право на життя підривається через непрямі наслідки війни. Друге місце посідає право на гідність та заборону нелюдського поводження, від жахливих катувань у полоні до життя в неопалюваних бетонних коробках без води та світла, що за всіма ознаками прирівнюється до приниження гідності. Третє місце - масове порушення майнових прав та права на житло. Четверте - право на працю та освіту, яке деградує через неможливість стабільного зв'язку та безпечного простору. П'яте - свобода пересування, яка хоч і обмежена законно, суттєво впливає на соціальні зв'язки. Кожна з цих сфер це не просто цифра в звіті, це розірвана тканина людської долі.

Перед нами стоїть величезний виклик: чи можливо фізично притягнути кожного злочинця до відповідальності? Ми збираємо гігабайти доказів, ідентифікуємо обличчя через OSINT-розслідування, фіксуємо кожен «приліт» за допомогою супутникових знімків. Юридично ми готуємо базу для тисяч справ у Міжнародному кримінальному суді та спеціальних трибуналах. Але будьмо відвертими перед собою: притягнути кожного рядового виконавця, того, хто давав накази вбивати чи катувати, кожного анонімного кібербулера чи кожного оператора дрона до реальної кримінальної відповідальності - майже недосяжна утопія. Людська історія ще не бачила правової системи, здатної опрацювати мільйони індивідуальних злочинів такого масштабу одночасно. Ми ризикуємо опинитися в ситуації, де величезний обсяг доказів просто поховає під собою бюрократичний апарат правосуддя. Проте це не означає, що ми повинні опустити руки і визнати наші права вдаваними назавжди.

Вирішення цієї кризи лежить у зміні парадигми самого міжнародного права. Ми маємо наполягати на тому, що енергетичний терор та удари по інфраструктурі життєзабезпечення це не просто «супутні збитки», а прямий замах на право на життя в розумінні статті 2 ЄКПА. Шлях до відновлення нашої повноцінності лежить через концепцію колективної відповідальності та незворотності економічного покарання. Якщо ми не можемо посадити кожного солдата, ми маємо зробити так, щоб кожен ресурс агресора від заморожених активів до податків наступних поколінь працював на відновлення зруйнованої гідності українців. Стаття 15 Конвенції не повинна бути «білим прапором» для держав, що чинять геноцид. Потрібно створювати систему, яка б автоматично блокувала та притягувала до фінансової відповідальності за кібербулінг на рівні глобальних платформ.

Право на життя сьогодні в Україні це не те, що нам гарантують, а те, що ми виборюємо щохвилини, часто ціною неймовірних зусиль. Моє право на гідність є дійсним доти, доки я відмовляюся приймати умови існування, нав'язані агресором, і доки я вимагаю справедливості, яка є вищою за будь-які

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

формальні «відступи від зобов'язань». Справжня перемога права відбудеться не тоді, коли ми засудимо останнього виконавця, а тоді, коли міжнародна правова архітектура зміниться настільки, що жодна держава не зможе назвати знищення цивільного населення «необхідністю критичної ситуації». Ми маємо право на повноцінне життя, і хоча зараз воно пошматоване війною, наше завдання - перетворити цей досвід на нову броню для людства, де право на гідність буде захищене не лише папером, а й невідворотністю дії.

Чи з'явиться в нас знову відчуття «цілого» життя? Це залежить від того, чи зможемо ми конвертувати нашу фантомну гідність у реальні правові вироки та нову систему колективної безпеки. Ми маємо право на все, що гарантує цивілізований світ, і війна це не скасування цього права, а найважчий іспит на його справжність. Ми проходимо цей іспит щодня, доводячи, що людина залишається людиною навіть тоді, коли світло навколо гасне, а правові акти здаються лише відлунням минулого спокійного життя.

Дяченко М. Ю.

Державний університет
«Житомирська політехніка»
p15_dmyu@student.ztu.edu.ua
м. Житомир

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА УЧАСТЬ У МІСЦЕВОМУ РЕФЕРЕНДУМІ?

Питання щодо участі у місцевому референдумі здається простим лише на перший погляд. Насправді ж відповідь на нього є невтішною, оскільки на сьогодні в Україні утворилася серйозна правова колізія.

Право на участь у місцевому референдумі закріплено в Конституції України статтями 69, 70, 138, 143, зокрема, стаття 38 проголошує, що громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, на всеукраїнських та місцевих референдумах. Також місцевий референдум закріплений як форма прийняття територіальною громадою рішень у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Однак, незважаючи на існування конституційних гарантій, реалізувати на практиці це право неможливо через відсутність профільного закону, який би закріпив процедуру проведення місцевого референдуму.

До 2012 року такий механізм права існував. Він був закріплений у Законі України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» 1991 року. Цей нормативно-правовий акт визначав предмет місцевого референдуму, порядок його ініціювання та проведення, а також юридичну силу прийнятих рішень. Зокрема, ініціювати місцевий референдум могла місцева рада самостійно або на вимогу не менше як однієї десятої частини громадян, які постійно проживають на відповідній території. Закон також передбачав утворення ініціативних груп, проведення збору підписів, реєстрацію цих груп головою місцевої ради та утворення комісій з референдуму на рівнях областей, районів, міст та окремих дільниць. Рішення, прийняті за підсумками місцевого референдуму, мали вищу юридичну силу порівняно з актами місцевих рад і могли бути скасовані лише шляхом проведення нового референдуму.

Однак такий закон мав значні недоліки, оскільки предмет референдуму не був чітко визначеним, що призводило до зловживань і маніпуляцій. У низці випадків на місцеві референдуми виносили питання, які виходили за межі компетенції органів місцевого самоврядування та могли загрожувати суверенітету й територіальній цілісності держави. Прикладом таких референдумів поза межами закону є незаконні ініціативи щодо використання російської мови поряд із державною: 1994 року така ініціатива була в Донецькій області, 2002-го – в Харкові, трохи пізніше, 2006-го, – в АР Крим. Ще у 1991 році в Закарпатській області відбувся референдум щодо надання області автономного статусу у складі України.

Попри окремі порушення, із 178 місцевих референдумів, що було проведено у період з 1991 по 2012 рік, більшість стосувалася правомірних питань: адміністративно-територіального устрою, благоустрою, земельних відносин, зміни базового рівня місцевого самоврядування, найменування населених пунктів, а також дострокового припинення повноважень голів органів місцевого самоврядування. Показовим є й рівень громадянської активності: лише 3,5% референдумів були визнані такими, що не відбулися, через низьку явку. Це свідчить про стабільно високий інтерес громадян до участі у вирішенні питань місцевого значення.

Тобто позитивних прикладів проведення місцевого референдуму набагато більше, тому знищувати цей інститут було не досить вдалим рішенням, оскільки він є інструментом прямої демократії, найбільше показує реальне волевиявлення народу і зміцнює легітимність рішень органів місцевого самоврядування. Однак в умовах воєнного стану існують суттєві ризики використання цього інституту як інструменту маніпулятивного впливу з боку Російської Федерації.

Починаючи з 2014 року в Україна реалізує масштабну реформу децентралізації, одним із ключових елементів якої є впровадження ефективних механізмів участі громадян у прийнятті управлінських рішень на місцевому рівні. У цьому контексті запровадження місцевих референдумів набуває особливого значення як інструмент реалізації принципу народовладдя.

Тому з 2015 року було багато спроб нормативно врегулювати процедуру проведення місцевих референдумів. Однією з найбільш опрацьованих вважають законопроект № 5512 «Про місцевий референдум», який у лютому 2022 року отримав схвальну оцінку Венеційської комісії та ОБСЄ. Експерти відзначили широку громадську дискусію на етапі підготовки відбулося 96 регіональних консультацій. Незважаючи на це законопроект досі не ухвалений Верховною Радою України.

Таким чином, склалася парадоксальна ситуація, тому що громадяни України мають конституційне право на участь в референдумі, однак реалізувати його фактично не можливо, через відсутність відповідного закону, який би закріпив механізм проведення референдуму.

Прийняття спеціального закону про місцевий референдум є нагальною потребою сучасного етапу розвитку української державності. Без належного правового регулювання цього інституту неможливо повноцінно реалізувати конституційний принцип народовладдя. Однак, при розробці цього законопроекту потрібно чітко визначити предмет референдуму щоб в подальшому уникнути зловживань цим інститутом. Також потрібно врахувати міжнародний досвід, так і вітчизняну практику проведення референдумів періоду 1991–2012 років.

Місцевий референдум має стати механізмом забезпечення не лише участі громадян у прийнятті важливих рішень, а й формування довіри до влади, підвищення прозорості діяльності органів місцевого самоврядування.

Зелінська Д.О.

Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

dianazelinska5@gmail.com

м. Вінниця

ЧИ МАЮ Я ПРАВО МОВЧАТИ, КОЛИ БАЧУ НЕСПРАВЕДЛИВІСТЬ?

Мовчати чи втручатися? Це важливе питання, яке виникало хоча б раз у житті у кожного з нас. Дехто щоразу шукає на нього відповідь, а в когось вона вже чітко сформована. На мою думку, запропонована тема не є однозначною, саме тому я спробую розглянути цю проблему з різних точок зору та визначити, яка позиція є найбільш обґрунтованою.

Згадана проблема межує з етичними переконаннями та її юридичним закріпленням у законодавстві. Вважаю, що мораль і етика становлять підґрунтя, яке формує основу подальшого життєвого шляху та дій кожної особистості, тому розпочну саме з цього аспекту.

Протягом життя кожен із нас хоча б раз ставав свідком несправедливості в тій чи іншій ситуації. Прикладом може слугувати принизливе ставлення або булінг щодо одного з учнів у класі, що часто залишає гіркий слід у пам'яті. Чому так відбувається? Навіщо людину ображають? Це цілком логічні питання, які природно виникати у того, хто спостерігає подібні дії. Проте дехто, навпаки, приєднується до образ. Саме тут і проявляється моральна та етична складова особистості. Вона залежить від виховання та переконань і визначає, чи буде людина протистояти несправедливості, стане її джерелом або ж залишиться осторонь. Часто обирають останній варіант, вважаючи його найбільш безпечним. Як на мене, така поведінка є рівноцінною участі у кривді. Її навіть можна розглядати як своєрідну співучасть. Наслідком подібних дій стають докори сумління, внутрішній конфлікт, відчуття провини та, можливо, осуд з боку суспільства.

Далі варто звернутися до законодавчого аспекту цього питання. На мій погляд, саме норми права є важливим регулятором суспільних відносин. У статті 63 Конституції України зазначено: «Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів...». Вона гарантує, що людина, яка відмовилася давати свідчення чи пояснення щодо себе чи рідних, не нестиме відповідальності. Щодо наведеного прикладу, у Кодексі України про адміністративні правопорушення передбачено відповідальність за булінг, у тому числі за дії співучасників. Про це прямо говорить стаття 173-4 КУпАП. У ній зазначено, що цькування тягне за собою накладення штрафу на особу, яка вчинила правопорушення, або на батьків чи осіб, які їх замінюють, якщо діяння вчинено малолітньою чи неповнолітньою особою. Також можуть застосовуватися громадські роботи. У цьому випадку спостерігається чітке законодавче закріплення покарання, що може охоплювати пасивну участь або свідоме потурання правопорушенню, як у наведеній ситуації.

Існують й інші норми права. Зокрема, Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за окремі випадки бездіяльності, які можна віднести до мовчання в умовах кривдних дій. Наприклад, ст. 396 КК України встановлює

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

відповідальність за приховування тяжкого злочину. Крім того, ст. 136 КК України передбачає покарання за ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Таким чином, з юридичної точки зору особа має право мовчати, навіть коли стала свідком несправедливих дій, особливо якщо свідчення можуть зашкодити їй або її близьким. Водночас важливо розуміти, що у деяких випадках мовчання може бути розцінене як співучасть або навіть приховування злочину. Це підтверджує наведений мною приклад.

Сьогодні Україна живе в умовах воєнного часу. Війна породжує нові труднощі та значно загострює проблеми, що вже існують у суспільстві. У таких умовах питання байдужості набуває особливої гостроти, адже мовчання може призвести до значно серйозніших наслідків, ніж у мирний час. Приховування злочину, замовчування небезпеки, відмова допомогти людині у небезпечній ситуації – це дії, що можуть спричинити ризик для життя громадян та безпеки держави. Проте навіть під час воєнної агресії основні конституційні права людини залишаються незмінними. Зокрема, згадане право не надавати свідчення проти себе та своїх рідних зберігає свою чинність, що свідчить про пріоритет захисту особистості навіть за надзвичайних обставин.

Підсумовуючи, слід сказати, що не кожне мовчання є правопорушенням, проте в окремих ситуаціях воно прямо порушує закон. Щоправда, на моє переконання, воно часто суперечить принципам моралі, людяності та може породжувати безкарність. Отже, право мовчати є законною формою захисту та збереження особистої безпеки, але не є способом уникнення моральної, а інколи й юридичної відповідальності.

Ішук А.О.

Навчально-науковий інститут права та
правоохоронної діяльності
(Львівський державний університет внутрішніх справ)
isukandrij@gmail.com

м. Львів

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ГІДНІСТЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ?

Право на гідність є основоположною цінністю будь-якої спільноти, яка визначає ставлення до індивіда як до самоцінної особистості, незалежно від її соціального статусу, економічного становища чи політичних переконань. У мирний час це право видається самозрозумілим та захищеним. Проте під час війни його дієвість та можливість реалізації піддаються серйозним випробуванням. Коли лунає сигнал тривоги і люди змушені шукати притулок, коли життя може обірватися в будь-який момент через вибухи чи обстріли, питання збереження гідності стає не просто складним, а часто й абстрактним. Чи можливо зберегти людяність, відстоювати власні права та принципи в умовах пануючого хаосу, страху та руйнувань?

Війна, по суті, випробує не лише людську витривалість, а й здатність держави забезпечувати права своїх громадян, водночас трансформуючи суспільні та психологічні механізми. Аналізуючи нинішні події в Україні, можна констатувати те, що право на гідність, попри його юридичне закріплення у

нормативно-правових актах, не завжди реалізується. Люди, які перебувають у зонах бойових дій, часто переживають почуття страху, безпорадності та приниження, що стають частиною їхньої повсякденності.

Наприклад, волонтери з благодійної організації розповідали про людей, які для порятунку дітей чи близьких змушені були жертвувати власними потребами, харчуванням, відпочинком, а іноді навіть відмовлятися від фундаментальних моральних принципів задля виживання. Це свідчить, що в умовах війни збереження гідності стає не лише правовим, а й глибоко моральним вибором, що залежить від внутрішньої стійкості людини, її здатності самоповаги та вірності власним принципам.

У національному законодавстві право на гідність постає як фундаментальна цінність, що визначає основу суспільного устрою. Зокрема, згідно зі статтею 3 Конституції України, людина, її життя, здоров'я, честь та гідність вважаються найвищою цінністю в суспільстві. Це означає, що держава зобов'язана забезпечувати та захищати гідність кожного громадянина навіть в умовах воєнного стану. Крім того, утвердження та гарантування прав і свобод людини є основним завданням держави, що підкреслює перевагу особистості над будь-якими обставинами, включаючи військові дії.

Окремо слід зазначити положення статті 28 Конституції України, яка гарантує кожному право на повагу до його гідності та забороняє катування, жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження чи покарання. Важливо наголосити, що ця правова норма є абсолютною і не підлягає обмеженню навіть під час надзвичайного чи воєнного стану. На мою суб'єктивну думку, слушним видається твердження, що з правової точки зору право на гідність залишається невід'ємним та непорушним, незалежно від складності умов, у яких перебуває суспільство.

Поряд із національними гарантіями, право на гідність захищається й міжнародним правом, особливо в умовах військових конфліктів. У контексті сучасної війни в Україні це набуває особливої актуальності, адже саме міжнародні норми покликані стримувати прояви жорстокості та забезпечувати мінімальні стандарти гуманності. Женевські конвенції та інші міжнародні акти недвозначно встановлюють зобов'язання учасників конфлікту стосовно мирного населення та військовополонених. Однак практичне втілення цих положень залишається надзвичайно складним, адже реальність бойових дій в Україні демонструє численні випадки порушень прав людини - від насильства й тортур до ускладненого доступу до медичної допомоги та примусових евакуацій. Вищезазначені дії безпосередньо суперечать праву на гідність і свідчать про те, що в умовах кризи воно часто перетворюється на декларативний принцип, а не на справжню гарантію.

На індивідуальному рівні право на гідність виявляється у тому, як ми взаємодіємо з оточуючими у складних умовах. Досвід перебування в регіоні, де відчувався вплив бойових дій, продемонстрував, що відчуття гідності формують дрібні, але важливі аспекти як здатність висловлювати власну позицію, отримати медичну допомогу, зберігати особистий простір, отримати допомогу у важкий час. Якщо держава чи громада спроможні забезпечити ці базові умови, людина відчуває себе повноцінним членом суспільства, навіть у період війни. Коли ж такі можливості відсутні, гідність зазнає шкоди, а психологічна травма залишається надовго.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

*Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)*

Важливою є також реакція суспільства на порушення цього права. У багатьох ситуаціях соціальна підтримка з боку оточуючих, волонтерів, громадських об'єднань та засобів масової інформації стає ключовим механізмом для відстоювання власної гідності. Наприклад, гуманітарні програми, що надають допомогу евакуйованим особам, не тільки задовольняють базові фізичні потреби, а й сприяють психологічній стабільності та відновленню відчуття самоповаги. Це підтверджує, що право на гідність під час війни є дієвим лише за умови наявності системи підтримки та взаєморозуміння.

Гідність можна підтримувати не тільки зовнішніми засобами, такими як допомога, закони чи суспільні звичаї. Проте існує і внутрішня гідність - це здатність бути вірним собі, усвідомлювати вартість власного існування, самостійно приймати рішення та діяти згідно зі своїми переконаннями. Вона не залежить від зовнішнього оточення. Саме це глибоке відчуття власної гідності допомагає багатьом людям вистояти у найскладніших умовах військового часу, надавати підтримку іншим та зберігати віру в доброту.

Важливу роль у цьому відіграють також освіта та культура. В умовах кризи саме формування поваги до прав людини та розуміння важливості гідності сприяє тому, щоб суспільство не втратило своїх моральних принципів. Програми психологічної допомоги, добровольчі рухи, освітні ініціативи для дітей та молоді створюють умови, де право на гідність є не просто формальною заявою, а справжньою цінністю, яку кожен може відчувати та втілити в життя.

Держава, зі свого боку, пропонує певні засоби для забезпечення права на гідність у воєнний час, як-от соціальні допомоги, притулки для евакуйованих, захист мирних жителів. Однак досвід свідчить, що цього часто бракує. Чимало труднощів з'являється через повільність у діях, брак необхідних засобів або ж пряму загрозу, що заважає людям скористатися запропонованою допомогою. Тому для реалізації права на гідність потрібні не лише офіційні обіцянки, а й дієві механізми, які дозволяють кожній людині почуватися захищеною за будь-яких обставин.

Одним із ключових напрямків є діяльність активного громадянського суспільства та волонтерів. У воєнний час саме спільні зусилля спільноти допомагають зберігати гуманність, підтримувати нужденних та формувати простір, де цінується гідність кожного. Це може виявлятися у допомозі переселенцям, психологічній допомозі, організації гуманітарних маршрутів або просто у дбайливому ставленні до рідних та сусідів. Усі ці кроки показують, що право на гідність є справжньою цінністю, коли його підтримують не тільки закони, але й конкретні особи у своїх повсякденних діях.

Таким чином, можна стверджувати, що право на гідність під час війни існує, але його здійснення залежить від багатьох чинників: безпеки, наявності ресурсів, підтримки з боку держави та суспільства, а також від внутрішньої стійкості самої людини. Війна сама по собі не руйнує гідність - вона лише піддає її випробуванню. Ті, хто спроможний зберегти внутрішню самоцінність, взаємну повагу та людяність, доводять, що право на гідність не є чимось абстрактним, а є нагальною потребою та фундаментом для виживання.

Отже, відповідь на питання, чи маю я право на гідність у воєнний час, є однозначною - так, маю. Проте це право не є автоматичним, воно потребує постійного захисту, уваги, взаємної поваги та активної участі у збереженні гуманності. Війна змінює умови, але не скасовує базові цінності. Збереження гідності за важких обставин є істинним проявом відваги та людяності, а також шляхом до побудови майбутнього, де право на гідність буде діяти не тільки формально, а й у реальному житті кожної особи.

Каюдiна В. О.

Львівський національний університет імені Івана Франка
vladliena.kaiudina@gmail.com

місто Львів

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЕВТАНАЗІЮ?

Чи може перетворитись життя, яке є Божим даром, правом особи, на прямий обов'язок? Чи має людина право обирати смерть як спосіб уникнути страждань? Ці питання лягають в основу дискусії про легалізацію евтаназії. У той час, як у країнах Західної Європи евтаназія все частіше починає розглядатись в контексті особистої автономії людини та її гідності, в Україні вона залишається забороненою і прирівнюється до вбивства. Цивільним законодавством України встановлена пряма заборона задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя. Однак, що пропонується робити людям, хто вже не живе, а намагається існувати, через біль та страждання?

Серед головних морально-етичних настанов Біблії, однією з найвідоміших і найбільш фундаментальних є заповідь «Не вбивай». Загалом, традиційно вона сприймається як універсальна заборона на позбавлення життя іншої особи, проте деякі богослови тлумачать її значно ширше та глибше. Життя розглядається як Божий дар, і тільки Бог має виняткове право визначати його початок та кінець. У християнській традиції людське життя є абсолютною цінністю, яка не підлягає умовному оцінюванню. Біблія засуджує самогубство, з чим достатньо часто порівнюють і евтаназію. Однак, поряд із цим, в Другому посланні до Коринтян 3:17 зазначається, що Господь є Духом, а де є Дух Господа, там є воля. Людина, яка сповнена Духом Божим, отримує не лише життєву енергію, але й можливість вибору – усвідомленого, відповідального; діяти у відповідності зі своїм сумлінням і покликанням. Відповідно, право на вибір, включно з вибором щодо власного життя і смерті, може розглядатися як прояв цієї дарованої Богом свободи. Хоча Біблія і говорить про випробування стражданнями, однак, наголошує і на Божому милосерді. «Будьте милосердні, як і Отець ваш милосердний». Поєднання біблійної традиції із сучасним розумінням прав людини дозволяє подивитися на евтаназію не як на кримінальне правопорушення, а як на вираз глибокої поваги до свободи волі, гідності і милосердя. У світі, де хвороба і біль не повинні позбавляти людину права на вибір гідного завершення життя, легалізація евтаназії може стати актом справжнього гуманізму.

Нещодавно, в мережі Threads набуло широкого розголосу обговорення трагічного кейсу Ноелії Кастільйо Рамос із Барселони. Ця історія стала точкою перетину юриспруденції, медичної етики та людської трагедії. У 2022 році Ноелія стала жертвою жорстокого групового зґвалтування – досвіду, який не лише зруйнував її психічний стан, але й підштовхнув до фатального кроку. Не витримавши того, що з нею сталося, дівчина намагалась вчинити самогубство; вона вижила, проте наслідки виявилися незворотними: параліч та постійний нестерпний хронічний біль. Опинившись у пастці власного тіла та нескінченних страждань, Ноелія прийняла рішення, що її боротьба має закінчитися. Вона звернулась до суду з проханням дозволити проведення евтаназії. Процес по цій справі тривав майже два роки, і ось, у лютому 2026 року Європейський суд з прав людини підтвердив право дівчини на проведення процедури, обґрунтовуючи це тим, що кожен має право на «гідну смерть».

Це рішення стало не просто перемогою однієї особи над болем, а й офіційним визнанням того, що право на життя не може бути перетворене на обов'язок. Це рішення, фактично, легітимізує право на автономію особистості в найвищому його прояві – праві на фінальний вибір. Стивен Гокінг, розмірковуючи про межі людського терпіння, якось зазначив: *«Я думаю, що ті, хто страждають від невиліковної хвороби і відчують нестерпний біль, повинні мати право вибирати, коли закінчити своє життя, а ті, хто їм допомагає, повинні бути вільні від судового переслідування. Ми не дозволяємо тваринам страждати, так чому люди повинні?»*

А й дійсно, чому, якщо ми вважаємо актом милосердя припинення страждань тварини, то відмовляємо в цій же гуманності людині, обґрунтовуючи це релігійними або ж законодавчими заборонами?

Можливо, проблема полягає в тому, що суспільство, якому роками наголошували на тому, що евтаназія є забороненою, просто боїться визнати, що в певних випадках право на життя не є абсолютним у відриві від інших прав людини, адже, поряд із ним залишаються такі, не менш важливі категорії, як гідність, свобода волі та автономія особистості, і якщо ігнорувати сукупність цих прав, то і саме життя втрачатиме свою цінність як благо.

Звертаючись до поняття свободи волі, перше, що спадає на думку, це можливість вибору, вибору в усьому: що сьогодні їсти, що вдягати, як себе поводити, ким працювати, з ким зустрічатись, жити своє життя далі чи померти. Сьогодні самогубство не є кримінально караним, відповідальність настає лише за доведення до нього. У контексті моралі самогубство традиційно сприймається як прояв слабкості, втеча від труднощів, а не як рішення особи, яке можна схвалити. Оточення не буде героїзувати таких вчинків, не буде виправдовувати, бо зазвичай, вони асоціюються лише з втратою сенсу та внутрішнім зломом людини. Ніхто не буде говорити про самогубство як про щось правильне або ж бажане, так, усвідомлене, але не завжди бажане, навпаки, воно викликати співчуття, тривогу та розуміння того, що людина залишилась сам на сам зі своїми проблемами. Однак, саме тут варто і відмежувати: «легка смерть» або ж евтаназія, не є тотожною до самогубства, бо це не імпульсивний крок, це зважене, усвідомлене рішення людини, яка опинилась в умовах, де життя втратило свою якість.

Противники цього явища найчастіше наголошують на тому, що держава несе обов'язок захисту життя, і стверджують, що його припинення за будь-яких обставин є неприпустимим. Вони застерігають, що легалізація евтаназії може призвести до зловживань, тиску на особу або ж взагалі зведення цінності життя нанівець. Така позиція, безумовно, має під собою підґрунтя, адже це питання дійсно є надзвичайно чутливим.

Крім обов'язку держави щодо безпосереднього захисту життя, вона також несе обов'язок забезпечення прав і свобод людини. Європейська конвенція з прав людини, яка ратифікована Верховною Радою України, а відповідно і імplementована в наше законодавство, наголошує, що *нікого не може бути піддано ... нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню...* То в такому випадку, чи не є примусове збереження життя людини, коли фізичний її стан завдає болю, формою такого поводження? Захист життя не повинен перетворюватися на примус до страждань. Справжня повага має полягати не в тому, щоб продовжувати життя людини за будь-яку ціну, а в тому, щоб

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

забезпечити можливість завершити його гідно. І тому, виникає ще одне запитання: чому деякі країни, зокрема Нідерланди, Бельгія, Іспанія, дозволяють людям обирати, звісно, встановлюючи при цьому запобіжники, такі як обов'язкова консультація, психіатрична експертиза, право пацієнта відкликати заяву в будь-який момент, а також публічна звітність кожної процедури перед спеціальними комісіями, а інші, в тому числі і Україна, заперечують навіть існування такого явища, як евтаназія?

Отже, враховуючи все вищезазначене, право на евтаназію не суперечить ні фундаментальним релігійним цінностям, ні сучасним правовим стандартам, і якщо людина має свободу будувати своє життя, приймати рішення щодо свого тіла, здоров'я та способу життя, то цілком логічним буде і визнання того, що людина має мати свободу стосовно способу його припинення. Легалізація евтаназії могла б не позбавляти людину вибору, а навпаки, забезпечити їй можливість піти з життя усвідомлено та гідно. Саме тому, можна стверджувати, що люди мають мати право на евтаназію.

Кіка А.С.

Державний торговельно-економічний університет
kika.nastya2008@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА БЕЗКОШТОВНУ МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ?

Питання права на безкоштовну медичну допомогу є надзвичайно важливим для кожної людини, адже здоров'я – це одна з найвищих цінностей у житті. Коли людина хворіє або потребує медичної допомоги, вона повинна мати впевненість, що зможе отримати лікування незалежно від свого матеріального становища. Саме тому право на безкоштовну медичну допомогу є не просто соціальною гарантією, а важливою складовою прав людини. Я вважаю, що маю право на безкоштовну медичну допомогу, і це право закріплене законодавством України. Проте водночас виникає питання: чи справді це право повністю реалізується на практиці?

Перш за все, право на безкоштовну медичну допомогу закріплене в Конституції України. У ст. 49 Конституції зазначено, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Також у цій нормі зазначено, що в державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно. Це означає, що держава гарантує громадянам можливість отримувати необхідну допомогу без обов'язкової оплати. На мою думку, це важлива норма, адже вона показує, що держава визнає здоров'я людини однією з найважливіших цінностей.

Окрім Конституції, право на безкоштовну медичну допомогу регулюється також іншими законами України. Зокрема, Основи законодавства України про охорону здоров'я визначають, що держава створює умови для доступного медичного обслуговування населення. У цих законодавчих актах зазначено, що громадяни мають право на отримання необхідної медичної допомоги, а також на вибір лікаря та медичного закладу. Це свідчить про те, що держава не лише гарантує допомогу, а й намагається зробити її доступною та якісною.

Важливо також згадати про реформу системи охорони здоров'я, яка відбувається в Україні протягом останніх років. Завдяки цій реформі було створено програму медичних гарантій, відповідно до якої держава оплачує певний перелік медичних послуг для громадян. Наприклад, первинна медична допомога, консультації сімейного лікаря, деякі види аналізів і базові обстеження надаються безкоштовно для пацієнтів, які уклали декларацію з лікарем. На мою думку, це позитивний крок, адже він допомагає зробити медицину більш зрозумілою для людей.

Однак, незважаючи на законодавчі гарантії, у реальному житті часто виникають труднощі. Наприклад, у певних випадках витрати на медикаменти покладаються на самих пацієнтів, а також виникає необхідність оплачувати додаткові обстеження. Це може бути пов'язано з недостатнім фінансуванням медичних закладів або відсутністю необхідного обладнання. У деяких випадках люди навіть не знають, які послуги повинні надаватися безкоштовно. На мою думку, це свідчить про те, що право існує, але його реалізація потребує вдосконалення.

На мій погляд, право на безкоштовну медичну допомогу має особливе значення для соціально незахищених верств населення. Це можуть бути пенсіонери, діти, люди з інвалідністю або ті, хто має низький рівень доходу. Для таких людей можливість отримати безкоштовну допомогу є життєво необхідною, адже вони не завжди можуть дозволити собі платне лікування. Саме тому держава повинна приділяти особливу увагу підтримці таких категорій населення.

Ще одним значним аспектом є право людини на екстрену медичну допомогу. В Україні екстрена допомога надається безкоштовно незалежно від наявності декларації з лікарем або фінансового стану людини. Це означає, що у випадку небезпеки для життя або здоров'я кожен може розраховувати на допомогу медиків. Без сумніву, це є однією з найважливіших гарантій, оскільки в екстрених ситуаціях кожна хвилина є надзвичайно цінною.

Водночас не можна не згадати про роль самих громадян у реалізації свого права. Людина повинна знати свої права та вміти їх захищати. Наприклад, якщо пацієнту пропонують оплатити послугу, яка повинна бути безкоштовною, він має право звернутися до адміністрації медичного закладу, Національної служби здоров'я України або Міністерства охорони здоров'я України.

Особисто для мене питання права на безкоштовну медичну допомогу є дуже актуальним. Не можна передбачити всі обставини життя, адже здоров'я може раптово погіршитися, а ризик захворювань чи травм існує для кожного. Саме тому я хочу бути впевненою, що у разі потреби зможу отримати необхідну допомогу без значних фінансових витрат.

Крім того, варто звернути увагу на проблему якості безкоштовної медичної допомоги. Іноді люди вважають, що безкоштовна медицина є менш якісною, ніж платна. Проте я думаю, що якість допомоги повинна залежати не від того, чи платить пацієнт, а від професіоналізму лікарів та умов роботи медичних закладів. Якщо держава забезпечує належне фінансування та контроль, то безкоштовна медицина може бути не менш ефективною, ніж приватна.

Особливе значення має доступність медичної допомоги в сільській місцевості. У великих містах зазвичай є більше лікарень і спеціалістів, тоді як у селах іноді бракує медичних працівників або обладнання. Це створює нерівність у доступі до медичних послуг. На мою думку, держава повинна приділяти особливу увагу розвитку медицини в сільських районах, щоб кожен громадянин мав рівні можливості для отримання допомоги.

Слід зазначити, що право на безкоштовну медичну допомогу тісно пов'язане з обов'язком держави піклуватися про здоров'я населення. Це включає не лише лікування, а й профілактику захворювань, вакцинацію, медичні огляди та інформування населення про здоровий спосіб життя.

У сучасних умовах, коли Україна переживає складні випробування, питання доступності медичної допомоги набуває ще більшого значення. Багато людей можуть потребувати медичної підтримки через стрес, травми або інші проблеми зі здоров'ям. У таких умовах держава повинна забезпечувати стабільну роботу системи охорони здоров'я та підтримувати медичних працівників.

Водночас варто звернути увагу на досвід європейських країн, де система охорони здоров'я вважається однією з найефективніших у світі. У багатьох державах Європи, наприклад у Німеччині, Франції чи Швеції, медична допомога також є доступною для громадян, але організована вона дещо інакше. Там діє система обов'язкового медичного страхування, завдяки якій кожна людина має можливість отримати якісне лікування. Держава контролює рівень медичних послуг, а лікарні забезпечуються сучасним обладнанням і необхідними медикаментами.

Порівнюючи українську систему з європейською, можна зробити висновок, що національне право на безкоштовну медичну допомогу закріплене на високому законодавчому рівні, проте ще потребує вдосконалення на практиці. У країнах Європи значна увага приділяється профілактиці захворювань, регулярним медичним оглядам і ранній діагностиці хвороб.

Як на мене, Україна могла б запозичити деякі корисні елементи європейського досвіду. Наприклад, важливо підвищувати рівень фінансування медичних закладів, щоб лікарні мали сучасне обладнання та достатню кількість медикаментів. Крім того, варто розвивати систему медичного страхування, яка дозволила б забезпечити стабільне фінансування медицини та підвищити якість послуг.

Окрему увагу слід приділити умовам оплати праці медичних працівників. У багатьох європейських країнах лікарі отримують гідну заробітну плату, мають можливість постійно підвищувати свою кваліфікацію та працювати в комфортних умовах. Це позитивно впливає на якість лікування та довіру пацієнтів до медичної системи. В Україні також необхідно підтримувати медичних працівників, адже саме від їхнього професіоналізму та відповідальності залежить здоров'я громадян.

Для покращення системи безкоштовної медичної допомоги в Україні необхідно здійснити кілька важливих кроків. По-перше, потрібно забезпечити достатнє фінансування медицини та цільове використання фінансових ресурсів. По-друге, варто підвищувати рівень обізнаності громадян про їхні права на безкоштовні медичні послуги. По-третє, необхідно розширювати перелік безкоштовних послуг і забезпечувати доступ до них у всіх регіонах країни, включаючи сільську місцевість.

Також необхідним напрямком розвитку є впровадження сучасних технологій у медицину. У багатьох європейських країнах активно використовуються електронні медичні картки та онлайн-запис до лікаря. Це значно спрощує процес отримання медичної допомоги та економить час пацієнтів.

Таким чином, досвід європейських країн показує, що якісна та доступна медицина можлива за умови належного фінансування, ефективного управління, міцної економіки та відповідального ставлення держави до здоров'я громадян. Використання кращих європейських практик може допомогти Україні зробити систему охорони здоров'я більш ефективною та справедливою для кожної людини.

В.Ю. Кісілевич

Хмельницький інститут імені Блаженнішого Володимира,
Митрополита Київського і всієї України
Міжрегіональної Академії управління персоналом
vladislav1001k@gmail.com

«ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЗАХИСТ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ? ІНСТИТУТ МОЛОДІЖНОГО ОМБУДСМАНА ЯК МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ»

У сучасному суспільстві питання прав людини набуває особливої актуальності, і освітнє середовище не є винятком, оскільки тут формується правова культура громадян. Кожен здобувач освіти, не залежно від закладу освіти, спеціальності мають право не лише на отримання знань, а й на повагу до своєї гідності, захист від дискримінації та булінгу. Як і більшість студентів вважаю, що право на захист у закладі освіти є фундаментальним правом.

Освітнє середовище повинно завжди характеризуватися безпечним і справедливим простором, де студент може вільно висловлювати свою думку, розвиватися в будь-якому бажаному напрямку та відчувати підтримку з боку одногрупників та викладачів. Проте на практиці нерідко виникають ситуації порушення прав студентів: необ'єктивне оцінювання, психологічний тиск, булінг або ігнорування їхніх базових потреб. У таких умовах виникає потреба в ефективному механізмі захисту прав здобувачів освіти. Саме ефективному та незалежному регулюванні таких ситуацій.

Одним із таких механізмів виступав інститут студентського омбудсмена. Натомість зараз активно в Хмельницькій області, однієї з перших в Україні впроваджується у закладах вищої та фахової передвищої освіти, нова ланка захисту прав здобувачів освіти, яка отримала назву Молодіжний Омбудсман. Це незалежна виборна особа з числа студентів, який покликаний захищати права студентів, розглядати їхні звернення та сприяти вирішенню конфліктних ситуацій. Головною перевагою молодіжного омбудсмена на відміну від звичайного студентського омбудсмена є незалежність. На мою думку, сама ідея оновлення концепції була необхідна. Стара модель була не досконалою через тісних взаємозв'язок омбудсмен та адміністрація заклад. В проєкті Молодіжних Омбудсманів, який був ініційований Уповноваженим з Верховної Ради України з прав людини Дмитром Лубінцем та його представницею у Хмельницькій області Оксаною Кізаєвою та активними студентами міста Хмельницького були враховані всі недоліки та розроблено план заходів, щодо активного провадження посади в заклади освіти Хмельницької області.

Важливою складовою демократичного суспільства є захист прав та інтересів особи за який відповідає в Україні Уповноважений Верховної Ради з прав людини – Омбудсман. Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. З липня 2022 року Омбудсманом України є Дмитро Валерійович Лубінець. За ці роки діяльність Офісу Омбудсмана характеризується справедливістю, відкритістю та незалежністю. Захист прав військовослужбовців та внутрішньо переселених осіб, захист прав дитини та поновлення прав є актуальними сферами роботи Омбудсмана України.

Саме на базі свого закладу освіти була впроваджено мною концепція, що кожен студент може захистити свої права та інтереси. Перевагами молодіжного омбудсмана є впровадження третьої незацікавленої сторони – а саме Представництво Уповноваженого з прав людини в Хмельницькій області.

Я вважаю, що основна місія такої посади, яку я обіймаю це забезпечення реального захисту прав і свобод здобувачів вищої освіти, попередження дискримінації, порушень академічної доброчесності, булінгу та інших форм утисків у студентському середовищі. Студенти можуть звернутися до мене у випадку порушення їхніх прав без страху осуду чи покарання.

Важливо зазначити, що діяльність студентського омбудсмана сприяє не лише вирішенню окремих проблем, а й формуванню правової культури в освітньому середовищі. Це проведення різних просвітницьких заходів на тематику захисту прав людини тощо. Першими кроками омбудсмана є підвищити рівень обізнаності студентів щодо їхніх прав і обов'язків, а також сприяє налагодженню конструктивного діалогу між студентами та адміністрацією закладу освіти. Оскільки кожний студент виступає повноправним учасником освітнього процесу. Він має право на справедливе оцінювання знань, повагу до своєї честі та гідності, свободу висловлювання думок, захист від будь-яких форм дискримінації та насильства. Сама мета просвітницької діяльності полягає в отриманні певного розуміння студентів про їхні права, можливі варіанти їх відстоювання та діяти в межах правового поля. Крім того, омбудсман сприяє підвищенню відповідальності адміністрації та викладачів, адже наявність такого інституту стимулює дотримання норм академічної етики та законодавства.

Не менш важливою є роль студентського омбудсмана у створенні довіри між студентами та керівництвом закладу освіти. Часто студенти бояться відкрито говорити про свої проблеми через страх негативних наслідків. Омбудсман виступає гарантом конфіденційності та неупередженості, що дозволяє здобувачам освіти відкрито заявляти про порушення і шукати справедливості. Тому що на практиці, я передбачив різноманітні форми звернень. Їх є два види: електронні та фізичні канали звернень. До електронних відносять: номер телефону, адресу електронної пошти, гугл-форму та телеграм-бот. В гугл формі передбачено як анонімне звернення, так і навпаки, якщо студент бажає зворотній зв'язок для вирішення ситуації за його участі. Фізичними каналами звернень є: особисті прийоми студентів, у Хмельницькому інституті МАУП виділено кабінет для молодіжного омбудсмана, в якому є доступ до комп'ютеру, принтеру та можливості особистих прийомів та скринька довіри. Варто зазначити, що вся інформація відображена на сайті закладу освіти, у моєму випадку на сайті Хмельницького інституту МАУП, де все є у вкладці молодіжний омбудсман.

Посада молодіжного омбудсмана є ключовою у створенні позитивного мікроклімату у студентській спільноті. Саме від цього сформувалася візія та мета: візія полягає в створенні в Інституті середовища, де права здобувачів вищої освіти захищені, а кожен має можливість реалізувати свій потенціал на засадах рівності, поваги та взаємної підтримки та мета полягає у підвищенні рівня правової грамотності здобувачів вищої освіти, зміцнення принципів академічної доброчесності, забезпечення ефективного діалогу між студентами та адміністрацією Інституту.

Я, вважаю, що основними завдання молодіжних омбудсменів є: розгляд звернень студентів щодо порушення їхніх прав; допомога у вирішенні конфліктів між студентами та адміністрацією навчального закладу; сприяння забезпеченню академічної доброчесності та рівних умов навчання; проведення просвітницької діяльності щодо прав людини та прав студентів. Цей спектр завдань є основними напрямками діяльності молодіжних омбудсманів, але спрямований на захист в освітньому середовищі.

На мою думку запровадження у закладах вищої освіти України посади молодіжного омбудсмана є важливою, фундаментальною ознакою закріплення статусу правової держави, яка дбає про забезпечення прав і свобод різних груп населення, в тому числі здобувачів вищої освіти.

Молодіжний омбудсман має діяти на певних принципах, засадах. Основними засадами його діяльності є: неупередженості, прозорості, доступності, конфіденційності, об'єктивності, незалежності та поваги до прав людини. Діяльність характеризується тим, що розглядати звернення об'єктивно, без підтримки будь-якої сторони конфлікту та рішення приймати чесно та справедливо. Конфіденційність виступає елементом безпеки та довіри.

Таким чином, право на захист в освітньому середовищі є невід'ємною складовою правового статусу студента. Інститут молодіжного омбудсмана виступає ефективним механізмом реалізації цього права, забезпечуючи баланс інтересів усіх учасників освітнього процесу. Його розвиток і підтримка є необхідною умовою формування демократичного, справедливого та безпечного освітнього простору, у якому кожен студент має не лише права, а й реальні можливості їх захистити. Інститут молодіжного омбудсмана виступає важливим інструментом його реалізації, забезпечуючи справедливість, рівність і підтримку. Саме через такі механізми формується сучасне, демократичне освітнє середовище, у якому кожен студент може відчувати себе захищеним і впевненим у своїх правах.

Інститут молодіжного омбудсмана сприяє створенню більш справедливого освітнього середовища, у якому поважаться права кожного студента. Крім того, така діяльність допомагає формувати у молоді правову культуру, відповідальність та активну громадянську позицію, яка як наслідок переросте у формування демократичної та правової держави.

І в результаті чого, молодь відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки та захисту прав людини в Україні.

Кладько Д. Р.

Навчально-науковий інститут права та психології
Національної академії внутрішніх

справ

kladjkodaha@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЖИТТЯ БЕЗ ВІЙНИ?

“Я маю право...” – це твердження, яке безумовно зустрічається з нами кожного дня. Прокидаючись, ми реалізуємо наше головне право – право на життя. Стаття 27 Конституції України закріплює його. Далі користуючись статтею 33 Основного Закону (а саме правом на пересування) йдемо в магазин, щоб забезпечити себе продуктами харчування, чим користуємося статтею 25, Загальної декларації прав людини (право на достатній рівень життя). І цей список можна продовжувати дуже довго, адже свої права ми реалізуємо постійно.

На мою думку, кожна людина повинна усвідомити, що має свої законні права. Бо з розумінням цього аспекту ми починаємо по-справжньому відчувати себе повноцінними членами суспільства. Але, під час аналізу прав кожного українця постає питання: “Чи маю я право на життя без війни?”. Адже війна перекреслює всі права, які нам гарантовані. Вона втручається у всі сфери нашого життя, немов хижак, чекає свого моменту, щоб вдарити, навіть коли здається, що все добре.

Право на життя без війни – це те право, яке одразу здається звичайним, базовим, але в сучасних умовах стає найбільш проблемним. На теоретичному рівні відповідь є безсумнівною: кожна людина має право на життя, а отже – і на життя в умовах, які будуть безпечними. Безпека є важливою частиною права на життя, адже бути під постійною загрозою не тотожне повноцінному життю. Перебування в небезпечному середовищі можна охарактеризувати як існування, де людина намагається просто не загинути. Жити повноцінне життя та намагатися вижити – це дві різні речі.

Однак, у нашій реальності відбуваються зовсім нестандартні події. В умовах війни право на життя без війни набуває нестабільного характеру, і як наслідок, не дотримується зовсім. Людина може розуміти та усвідомлювати свої права; знати їх значення та механізми захисту, але це все рівно не гарантує їх реалізацію відносно неї. Якщо вона дотримується правил, встановлених суспільством – це не означає, що їх дотримуються всі. Щоденні повітряні тривоги, обстріли, розтрощені будинки та загублені життя – усе це свідчить про те, що право на життя без війни на разі є лише мрією.

Військовополонені. Кожен ранок російська федерація забирає права в них. Нескінченні заголовки новин про нові порушення з боку країни-агресорки вбивають зсередини. Чому люди повинні страждати? Чому недодержава вважає, що вона має право катувати когось? Дуже важко усвідомлювати, що не всі наразі можуть реалізувати свої основні права людини. І фраза “я маю право...” для них залишається на рівні мрій та фантазій.

Я маю право на життя без війни. Прокидатися під мелодійні пісні пташок за вікном, а не від вибухів. Спостерігати як моє місто процвітає, не бачити кожного ранку, як один за одним зникають будинки, залишаючи за собою лише руїни.

Право на життя без війни, на мою думку, є саме тим правом, яке є орієнтиром для розвитку суспільства, але його реалізація залежить від багатьох чинників, не всі з яких ми можемо контролювати. Серед них – політичні рішення країни-агресора, які, на жаль, повністю порушують усі основоположні права та свободи людини. Жоден міжнародний документ не дозволяє принижувати честь та гідність особи, а саме такі дії ми щоденно спостерігаємо з новин з тимчасово окупованих територій. Також важливими в контексті дослідження питання запобігання воєнних дій є міжнародні стандарти, рівень дотримання норм права та наявність ефективних механізмів відповідальності.

Практика показує, що наявність відповідних норм міжнародних стандартів не завжди гарантує їх повне дотримання. Порушення прав людини під час війни залишаються проблемними та поширеними, а механізми притягнення до відповідальності – повільними і не завжди ефективними. Це створює відчуття несправедливості, тим самим підриваючи довіру людей до самого поняття прав людини та гарантій їх дотримання. Бачити кожного дня, як на різних територіях, які перебувають у зоні активних бойових дій, або тимчасовою окупацією відбуваються жахливі речі – важко. Складно усвідомити, як відчувають себе люди, які страждають від катувань.

Водночас не можна стверджувати, що право на життя без війни існує лише в абстрактному уявленні. Воно має реальне та важливе значення, адже саме на нього повинні спиратися міжнародні організації, правозахисники та держави, які прагнуть подбати про дотримання прав своїх громадян. Але, на жаль, це право не є одностороннім, щоб механізм діяв, його повинні усвідомлювати та реалізовувати всі країни та члени суспільства. Право на життя без війни є саме тим правом, яке включає в себе інші основоположні права, які гарантують наше повноцінне життя. Фіксація порушень, звернення до міжнародних судів, публічність проблеми – усе це є проявом боротьби за дотримання цього права. Кожен допис у соціальних мережах, кожен заклик про допомогу, мирні акції, спрямовані на підтримку військовополонених – важливе нагадування, що ми маємо на право жити без війни.

На мою думку, одним із шляхів вирішення проблеми недотримання права на життя без війни є посилення міжнародної відповідальності за порушення прав людини. Безкарність створює умови для нових злочинів, тоді як відповідне покарання може стати певним бар'єром. Варто наголосити, що важливою є і консолідація міжнародної спільноти, адже права людини не повинні залежати від кордонів чи політичних інтересів. Щоб гарантії певних прав діяли на території усього світу, треба щоб увесь світ їх і підтримував. Якщо одна держава їх ігнорує, починається хаос, і страждають інші, особливо сусідні країни. Тому, треба посилювати міжнародну відповідальність за вчинення воєнних злочинів.

Не менш важливим є внутрішній аспект. Кожна держава повинна робити все можливе для допомоги своїм громадянам: зміцнювати систему безпеки, підтримувати постраждалих, забезпечувати доступ до правової допомоги. Водночас і саме суспільство відіграє значну роль. Усвідомлення цінності прав людини, взаємопідтримка, збереження людяності навіть у складних умовах – речі, які допомагають вистояти.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

Я вважаю, що доцільно наголосити: право на життя без війни має перш за все бути усвідомленим кожним. Для мене це можливість жити без страху, у власному домі, будувати плани на майбутнє, розуміти, що окрім сьогодні існує й завтра. Це право на нормальність, яка для багатьох людей у світі є звичною, але для нас – ще потребує відновлення.

Підсумовуючи вище сказане, можу зробити висновок, що право на життя без війни існує, але сьогодні воно не є повністю реалізованим. Воно залишається певною метою, до якої потрібно прагнути, і водночас – критерієм оцінки сучасного світу. Саме тому важливо не лише визнавати це право, а й активно діяти для його забезпечення.

Я маю право на життя без війни. На нормальне та спокійне життя. Не залежати від повітряних тривог. Але це право не є тим, що нам дано наразі – це цінність, яку потрібно захищати. І чим більше людей усвідомлюють це, тим більше шансів, що воно стане реальністю, а не лише словами.

Колесник Ю.А.

Державний торговельно-економічний університет

uniayan008@gmail.com

Місто: Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА СВОБОДУ СВІТОГЛЯДУ ТА ВІРОСПОВІДАННЯ?

Права людини визначають умови її життєдіяльності в суспільстві, регулюючи взаємовідносини між індивідом, державою та іншими представниками суспільства. Такі права, як право на життя, здобуття освіти та отримання медичної допомоги, формують основу безпечного та стабільного існування. Водночас поряд із зазначеними базовими гарантіями суттєве значення мають права, що забезпечують не лише фізичну безпеку та свободу, а й її духовну та світоглядну автономію. До таких належить - право на свободу світогляду та віросповідання, яке передбачає можливість самостійного формування цінностей, переконань та їх вільного вираження у межах закону. Забезпечення цієї свободи є одним із істотних показників рівня демократичного розвитку держави та її здатності забезпечити реальну, а не формальну повагу до особистості.

Свобода світогляду та віросповідання є результатом тривалого розвитку людства. У різні історичні періоди держава здійснювала контроль над духовною сферою, що обмежувало людину вільно висловлювати свої переконання та погляди. У подальшому, під впливом європейських традицій, свобода віросповідання була закріплена в Декларації прав людини і громадянина у Франції 1789 року. Повне закріплення відбулося після кінця Другої світової війни в «Загальній декларації прав людини» 1948 року та «Європейській конвенції про захист прав споживача» 1950 року. У радянський період, хоча формально проголошувалася свобода совісті, фактично функціонувала державна ідеологічна монополія. Вона супроводжувалася обмеженням релігійної діяльності, переслідуванням віруючих та втручанням держави в особистий світогляд громадян. Значна кількість українців намагалися протистояти встановленим заборонам, висловлюючи незгоду з притисненням прав і свобод. Одним із визначних діячів є Левко Лук'яненко – український політичний та громадський діяч, юрист, представник дисидентського руху. Він провів 27 років у місцях

позбавлення волі та таборах унаслідок своєї опозиційної діяльності та незмінності переконань. Його діяльність була спрямована на здобуття незалежності України та захист прав людини, зокрема права на свободу світогляду. Левко Григорович Лук'яненко є головним автором тексту Акта проголошення незалежності України, ухваленого 24 серпня 1991 року.

Відповідно до Конституції України, свобода світогляду і віросповідання гарантується кожному. Ст. 35 Конституції України передбачає право сповідувати будь-яку релігію, або не сповідувати жодної, здійснювати релігійні обряди, а також вести релігійну діяльність. Водночас норма закріплює принцип відокремлення церкви від держави та школи від церкви, що виключає можливість встановлення обов'язкової релігії або ідеології. Разом із тим Конституція передбачає можливість обмеження свободи світогляду і віросповідання. Такі обмеження встановлюються лише законом і застосовуються з метою охорони громадського порядку, морального та фізичного здоров'я населення, а також захисту прав і свобод інших осіб. Це свідчить про необхідність дотримання балансу між особистою свободою та суспільними інтересами. Варто зазначити, що право на свободу і віросповідання функціонує у взаємозв'язку з іншими конституційними правами. Зокрема, ст. 24 Конституції України закріплює принцип рівності громадян перед законом і забороняє будь-які обмеження або переваги за ознакою релігійних переконань, що забезпечує реалізацію цього права без дискримінації. Ст. 34 Конституції України визначає свободу думки і слова, яка є необхідною умовою для вираження світоглядних і релігійних переконань. Водночас ст. 68 Конституції України встановлює обов'язок кожного дотримуватися законів та не порушувати права інших осіб, що визначає межі здійснення свободи світогляду і віросповідання. У свою чергу, ст. 67 Кримінального кодексу України передбачає, що вчинення кримінального правопорушення з мотивів релігійної нетерпимості є обставиною, яка обтяжує покарання.

Нормативне забезпечення свободи світогляду і віросповідання має комплексний характер та не обмежується положеннями Конституції України. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» деталізує зміст цього права, встановлюючи гарантії свободи вибору, зміни та поширення релігійних або інших переконань. Водночас, закон прямо забороняє будь-які форми примусу у питаннях ставлення до релігії, участь у богослужіннях чи релігійній діяльності. Кримінальний кодекс України встановлює відповідальність за порушення права на свободу світогляду на віросповідання. Зокрема, ст. 161 Кримінального кодексу України передбачає покарання за розпалювання релігійної ворожнечі, приниження честі та гідності осіб за ознакою релігійних переконань, а також за обмеження прав або надання переваг за цією ознакою. Щодо кримінально-правового захисту, окрім ст. 161 ККУ, доцільно згадати статтю 67 Кримінального кодексу України. Вона передбачає вчинення кримінального правопорушення з мотивів релігійної нетерпимості як обставину, яка посилює покарання. Крім того, статті 178-180 ККУ передбачають відповідальність за пошкодження релігійних споруд, осквернення святинь та перешкоджання здійсненню релігійних обрядів. Отже, законодавство України, зокрема, Кримінальний кодекс України, забезпечує комплексну правову охорону права на свободу світогляду і віросповідання, охоплюючи як внутрішню сферу переконань, так і зовнішні форми їх прояву.

Дослідження практики реалізації свободи світогляду і віросповідання свідчить, що незважаючи на її належне нормативне закріплення, існують певні проблеми у її забезпеченні, зокрема, випадки дискримінації за релігійною ознакою, недостатня ефективність реагування на порушення та складність доведення окремих правопорушень. Це вказує на необхідність удосконалення механізмів застосування права та підвищення рівня правової культури суспільства. Загалом право на свободу світогляду і віросповідання в Україні є юридично гарантованим, однак його ефективність значною мірою залежить від практики застосування норм, діяльності правоохоронних органів, судової практики та формування толерантного ставлення в суспільстві.

Право на свободу світогляду і віросповідання є невід'ємною складовою правового становища особи в Україні та займає важливе місце в системі основних прав і свобод людини. Воно закріплене на конституційному рівні та регулюється спеціальним законодавством, яке визначає порядок його реалізації та захисту. Держава забезпечує це право через систему правових механізмів, включаючи як загальні засоби судового захисту, так і спеціальні норми кримінального права, спрямовані на запобігання його порушенням та притягнення винних осіб до відповідальності. Розвиток цього права є результатом тривалого історичного процесу формування демократичних засад у суспільстві та поступового розширення прав людини. Нині його нормативне закріплення забезпечує можливість вільного формування та вираження світоглядних і релігійних переконань. Водночас ефективність реалізації цього права значною мірою визначається практикою правозастосування, рівнем функціонування державних інституцій та загальним рівнем правової культури населення. Таким чином, відповідь на питання «чи маю я право на свободу світогляду і віросповідання» є ствердною: таке право гарантоване кожній особі в Україні, однак його повна реалізація залежить від ефективності правозастосування та рівня правової культури суспільства.

Коса Д. С.

Державний торговельно-економічний університет

kosadashka@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ШЛЮБ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ОБМЕЖЕННЯ?

На перший погляд питання «чи маю я право на шлюб?» здається простим і навіть очевидним. Здається, що відповідь однозначна – так, адже шлюб є звичною частиною життя, а міжнародні стандарти прямо гарантують це право. Але чим глибше я замислююся над цим, тим більше розумію: це право працює не для всіх.

В Україні, відповідно до статті 21 Сімейного кодексу України, шлюб юридично можливий лише між жінкою та чоловіком. І в цей момент «право на шлюб» перестає бути універсальним – воно стає вибіркоким. Люди, які перебувають в одностатевих стосунках, фактично позбавлені цього права. Вони можуть кохати, жити разом, будувати спільне життя, але держава відмовляється це визнавати. Для мене тут немає ні рівності, ні справедливості.

Особливо гостро це відчувається, коли розумієш, що мова йде не лише про формальність. Це про можливість бути поруч у лікарні, про право на спадщину, про елементарне визнання того, що твоя сім'я – це справжня сім'я. Відсутність цього визнання – це не просто прогалина в законі, це обмеження людської гідності.

Європейський суд з прав людини вже чітко висловився з цього приводу. У справі «Fedotova and Others v. russia» (2021) було прямо зазначено: держава не може повністю ігнорувати існування одностатевих пар. І тут для мене важливо інше – Україна не повинна залишатися серед тих держав, які потребують таких рішень проти себе.

Ми не можемо дозволити собі мислити в категоріях, успадкованих від радянської системи, де права людини були другорядними. Невизнання одностатевих відносин – це саме про це. І для мене очевидно: якщо Україна справді обирає європейський шлях, то вона має відмовитися від таких підходів не на словах, а на практиці.

Так, зміни відбуваються повільно. У 2023 році було зареєстровано законопроект № 9103, який передбачає запровадження інституту реєстрованих партнерств. Він міг би стати компромісним рішенням, що частково забезпечує права одностатевих пар без зміни традиційного визначення шлюбу. На жаль, він досі не ухвалений, і це, на мою думку, свідчить про політичну та суспільну чутливість питання.

Але водночас я бачу й інше – суди починають рухатися вперед. Важливим кроком до змін стало остаточне підтвердження Верховним Судом факту проживання однією сім'єю двох чоловіків, фактично визнавши існування одностатевих сімейних відносин. Рішення ґрунтувалося на встановленні таких критеріїв, як спільний побут, ведення спільного бюджету та тривалість відносин. Це рішення має принципове значення, оскільки формує прецедент для подальшого захисту прав одностатевих пар, зокрема у сфері майнових та соціальних прав. Хоча воно не прирівнює такі відносини до шлюбу у формальному сенсі, фактично йдеться про визнання їх як сім'ї у юридичному розумінні.

Це рішення дає надію для ЛГБТК+ спільноти, що система поступово змінюється на краще та, можливо, в найближчому майбутньому Україна зможе зробити наступні кроки для забезпечення рівності громадян у питанні шлюбу. Такими кроками мають стати, зокрема, ухвалення законодавства про реєстровані партнерства та подальше розширення правового визнання різних форм сімейних відносин. Я вважаю, що найоптимальнішим варіантом для забезпечення рівності громадян буде внесення змін до визначення поняття шлюбу, яке зазначене у Конституції та Сімейному кодексі України.

Для мене шлюб – це не про стать, не лише про союз чоловіка і жінки. Це про вибір двох дорослих, свідомих людей бути разом, підтримувати одне одного і про бажання оформити свої стосунки офіційно в очах держави. І якщо держава визнає це для одних, але відмовляє іншим – це означає, що проблема не в самій ідеї шлюбу, а в підході до прав людини та їх порушені.

Не дивлячись на всі складнощі виходу із застарілої пострадянської системи, я переконана, що Україна рухається у правильному напрямку. Але цього недостатньо – цей рух має стати швидшим і рішучішим. Право на шлюб не повинно залежати від статі людини, яку ти кохаєш. І доки це не стане аксіомою, питання «чи маю я право на шлюб?» залишатиметься актуальним для багатьох людей.

Кравченко К.В.

Державний університет «Житомирська політехніка»

p13_kkv@student.ztu.edu.ua

м. Житомир

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЦИФРОВЕ ЗАБУТТЯ?

Чи можемо ми справді почати життя «з чистого аркуша», якщо інтернет пам'ятає все? Здається, достатньо одного кліку, і на поверхню виходять старі фото, забуті коментарі, помилки, які давно втратили значення для нас, але не для цифрового світу. Інтернет не забуває, він лише накопичує. І тоді виникає відчуття, ніби наше минуле завжди стоїть поруч, навіть тоді, коли ми давно змінилися.

Кожен наш крок у мережі залишає слід: допис, лайк, репост. Спочатку це здається дрібницею: написав щось необдуманно, виклав фото, поділився думкою. Але з часом ці фрагменти складаються в історію, яка не завжди відповідає тому, ким ми є сьогодні. Іноді така інформація може зашкодити – вплинути на репутацію, завадити отримати роботу або просто порушити відчуття особистої свободи.

Саме тому виникає питання: чи має людина право позбутися свого цифрового минулого? На мою думку, право на цифрове забуття є необхідним у сучасному світі, адже воно захищає гідність і приватність людини. Проте, це право не може бути абсолютним і повинно мати чіткі межі, щоб не порушувати інтереси суспільства.

Перш за все, варто зрозуміти саму сутність цього права. Право на цифрове забуття означає можливість людини контролювати інформацію про себе в інтернеті: видаляти або приховувати дані, які більше не відображають її нинішнє життя чи становище. У реальному житті люди мають природну здатність забувати та пробачати, тоді як цифровий простір позбавлений цієї «людяності», він зберігає все без строку давності. Цифрове забуття надає шанс не залишатися постійно визначеним старими діями, словами або подіями, які вже втратили актуальність або шкодять репутації. Це не означає, що можна «стерти все минуле», а лише те, що більше не відповідає дійсності або порушує приватність.

Таке право набуває особливої актуальності у тих випадках, коли інформація, що стосується людини, перестає відображати її сучасне життя чи погляди. Старі пости, фотографії або коментарі, які колись мали сенс або відображали певну позицію, з часом можуть стати неактуальними і вводити інших в оману щодо того, ким людина є сьогодні.

Також, важливе значення має ситуація, коли розповсюджена інформація є неточною або неправдивою. Хибні факти, перекручені події або невірні оцінки минулого здатні створювати викривлене уявлення про людину, змінюючи ставлення до неї з боку оточення та навіть позбавляючи можливостей у професійному чи соціальному житті.

Цифрове забуття стає актуальним тоді, коли дані, що залишилися в інтернеті, вже не несуть реальної або суспільної цінності, але продовжують впливати на повсякденне життя людини. Навіть незначні або давно забуті деталі здатні формувати хибне враження, створювати непорозуміння чи завдавати шкоди репутації, особистим стосункам або кар'єрним можливостям.

Наприклад, у соціальних мережах можна знайти старий допис або новину про людину, яка давно змінила свої погляди чи спосіб життя. Цей матеріал більше не відображає реальність, але якщо він залишиться доступним, він може формувати хибне уявлення про особу. У таких ситуаціях право на цифрове забуття дозволяє людині попросити видалити або приховати цю інформацію, захищаючи власну гідність та приватність.

У таких ситуаціях законодавче регулювання стає основним інструментом для того, щоб людина могла реально захищати своє цифрове минуле і не залишатися заручником старих або неточних даних. У Європейському Союзі головним нормативним документом у цій сфері виступає Загальний регламент захисту даних, який визначає, як саме організації повинні обробляти персональні дані людей. У цьому регламенті закріплена стаття 17, яка передбачає «право на стирання». Вона дає кожному користувачу можливість звернутися до компанії, сайту чи соціальної мережі і вимагати видалення його персональної інформації. Це право діє навіть у тих випадках, коли дані були опубліковані давно і більше не відображають реальної ситуації, або якщо вони використовуються без законних підстав. Така норма дозволяє людині брати під контроль власну «цифрову історію», захищаючи себе від наслідків того, що колись було необачно опубліковано чи неправильно інтерпретовано.

В Україні аналогічну функцію виконує Закон «Про захист персональних даних». Він передбачає, що кожна особа має право вимагати виправлення своїх даних, якщо вони неточні, або повного видалення, якщо вони більше не актуальні та можуть завдати шкоди. Це означає, що навіть якщо певна інформація колись була публічною, сьогодні людина може відновити контроль над нею, захищаючи свою репутацію та особисте життя. Така можливість є досить важливою в умовах сучасного цифрового середовища, де інформація зберігається назавжди і може бути доступною будь-кому.

Загалом, ці закони створені не для того, щоб «стерти минуле», а для того, щоб надати людям інструменти для збереження гідності і приватності. Вони дозволяють усунути або обмежити доступ до застарілої, неправдивої або несуттєвої інформації, яка більше не має значення, але продовжує впливати на повсякденне життя.

Водночас, як і будь-яке право, цифрове забуття має свої обмеження та потенційні ризики. Надмірне або необґрунтоване використання цього права може приховувати важливі суспільні факти та обмежувати свободу слова. Тому перед тим, як застосовувати його на практиці, варто звернути увагу на позитивні аспекти, і водночас усвідомлювати можливі негативні наслідки для суспільства та громадської інформаційної безпеки.

Одним із основних аргументів на користь права на цифрове забуття є захист репутації. Люди змінюються з часом: вони ростуть, набувають нового досвіду, формують інші погляди і цінності, проте інформація в інтернеті залишається постійною. Старі пости, фотографії, коментарі чи записи можуть створювати хибне враження про людину, навіть якщо воно давно не відповідає реальному стану позиції. Такі дані можуть впливати на ставлення оточення, обмежувати кар'єрні можливості або завдавати психологічного дискомфорту.

Також, важливим аспектом є право на другий шанс. Для юних людей минулі помилки або необачні висловлювання можуть стати джерелом тривалого негативного впливу. Навіть незначна подія може залишатися у відкритому доступі роками, створюючи стереотипи про особу або перешкоджаючи їй рухатися далі. Можливість видаляти таку інформацію дозволяє людям розвиватися і не бути постійно оцінюваними через минулі недоліки.

Однак, не вся особиста інформація повинна залишатися доступною назавжди, адже її публічність може завдавати шкоди людині, порушувати її особистий простір або створювати ризики для безпеки. Цифрове забуття передбачає можливість контролювати, яка інформація залишається видимою, і що можна обмежити або видалити, захищаючи себе від непотрібного втручання в особисте життя.

Водночас, існують аргументи проти необмеженого застосування права на цифрове забуття. Свобода слова та доступ до важливої інформації залишаються фундаментальними для суспільства. Важливі факти, особливо ті, що мають суспільне значення, не можна приховувати за бажанням однієї особи, адже це може порушити баланс між особистим правом на приватність і правом громадськості на об'єктивну інформацію. Існує також ризик маніпуляцій, коли люди можуть видаляти правдиві, але незручні дані, створюючи викривлену картину минулих подій. Це стосується публічних осіб, діяльність яких має безпосередній вплив на життя інших людей, тому громадськість має право знати про їхні рішення та дії.

То чи маю я право попросити інтернет забути мене так само, як ми іноді забуваємо старі образи чи помилки у власному житті? Чи можливо відокремити своє «сьогодні» від того цифрового минулого, яке інтернет зберігає безпомилково, не питаючи нашої згоди? Я вважаю, що кожна людина має право на цифрове забуття, так як в сучасному світі наша особиста інформація зберігається у віртуальному просторі назавжди, навіть якщо вона втратила значення для нас самих.

Кожен з нас робить помилки, висловлює емоції, змінює погляди, і це природно для розвитку особистості. Саме тому я вважаю, що право на цифрове забуття є необхідним: воно дає можливість людині контролювати свою цифрову історію і не дозволяти минулому визначати її сьогодення.

Для мене це право означає не просто «стерти сліди», а відновити справедливість у власному житті. Адже людина має право рости і змінюватися, а не бути вічно оціненою через дії, які вже не відображають її сучасну особистість. Старі необдумані слова чи дії, зроблені в юності, не повинні переслідувати людину все життя, і цифрове забуття надає можливість отримати другий шанс, дозволяючи рухатися далі без постійного тиску минулого.

Водночас, я вважаю, що це право не може бути абсолютним. Воно має застосовуватися переважно до приватного життя і не повинно приховувати інформацію, яка є важливою для суспільства. Наприклад, дії публічних осіб, рішення керівників або будь-які факти, що можуть впливати на громаду, не можна приховувати лише задля захисту приватності окремої людини. Надмірне або необґрунтоване видалення інформації може створити ризик маніпуляцій та обмежити свободу слова, що, у свою чергу, шкодить суспільству. Тому цифрове забуття має використовуватися розсудливо, лише там, де це дійсно необхідно.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

На мою думку, право на цифрове забуття є проявом гідності людини. Воно дозволяє не бути вічно визначеним своїм минулим, не залишає людину заручником старих даних і дає змогу відчувати себе захищеною у сучасному світі.

Отже, я вважаю, що право на цифрове забуття – це не просто технічна можливість, а справжнє право людини на гідність, приватність і другий шанс. Воно необхідне для того, щоб людина могла розвиватися, змінюватися і жити без постійного тиску минулого, але водночас, воно має застосовуватися обмежено та розсудливо, щоб не порушувати права суспільства і свободу доступу до істотної інформації.

Криворот М.С.

Державний торговельно-економічний університет

mariay01022005@gmail.com

Місто: Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ?

Захист прав споживачів є фундаментальною складовою правової держави та ефективного функціонування ринкової економіки. Актуальність даної теми обумовлена необхідністю забезпечення балансу інтересів між суб'єктами господарювання та фізичними особами, які є менш захищеною стороною у правовідносинах купівлі-продажу. Відповідно до Конституції України, держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт. Право на захист - це не лише закріплена в законі норма, а дієвий спосіб впровадження та застосування міжнародних стандартів якості в українську правову систему, що виступає гарантією отримання товарів належної якості та попередження необґрунтованих фінансових витрат громадян.

Функціонування даної системи ґрунтується на відповідній законодавчій базі, ключовим елементом якої є Закон України «Про захист прав споживачів». Саме у ст. 4 цього Закону закріплено право громадян на належну якість та безпеку продукції. Проте варто звернути особливу увагу на положення щодо надання достовірної інформації про продукцію. Це дозволяє дізнатися повну інформацію про склад, термін придатності та походження товару ще до моменту здійснення оплати. Приховування характеристик товару або надання неправдивої інформації продавцем не може розглядатися як випадкова помилка, а є прямим порушенням законодавства, що дає законні підстави для пред'явлення претензій.

Згідно зі ст. 9 Закону України, споживач має законне право обміняти або повернути товар належної якості протягом 14 днів з моменту придбання. Це стосується випадків, коли річ не підійшла за формою, кольором чи розміром. Важливо пам'ятати: товар не повинен бути вживаним, а всі заводські етикетки й обов'язково чек у наявності. Без чеку процедура доказування факту купівлі-продажу значно ускладнюється в юридичному аспекті, тому дотримання формальних вимог щодо зберігання розрахункових документів є головним запобіжним заходом для уникнення збитків та правових спорів.

Однак, навіть знаючи про ці «законні 14 днів», ми часто забуваємо, що існують певні винятки. Не все можна повернути просто тому, що річ перестала подобатися або не підійшла. Існує спеціальний перелік товарів належної якості, які за законом обміну не підлягають. Це, перш за все, товари особистої гігієни, нижня та постільна білизна. Також сюди входить косметика, парфумерія та навіть ювелірні вироби. З міркувань санітарії та безпеки їх повернути не можна, що вимагає від споживача особливої уважності та зваженості при прийнятті рішення про покупку дорогої продукції цієї категорії.

Ще один важливий правовий аспект стосується речей, які виготовляються на замовлення за індивідуальними характеристиками. Якщо покупець замовляє виготовлення одягу за індивідуальними мірками, то право на повернення товару належної якості протягом 14 днів на таку продукцію не поширюється. Такий підхід є обґрунтованим, адже виробник витратив час та матеріали на створення речі за індивідуальним замовленням, що робить її непридатною для продажу іншим особам. Це забезпечує рівність захисту обох сторін: як прав споживача, так і законних інтересів виробника.

Окрему увагу слід приділити сфері електронної комерції (онлайн-покупок). У сучасних умовах значна частина транзакцій здійснюється дистанційно. Більшість значних придбань або речей, які обов'язково треба приміряти або потримати в руках, здійснюються у звичайних магазинах. Проте споживачі досить часто замовляють товари в Інтернеті, і саме там у соціальних мережах чи на сторінках брендів часто зустрічається інформація про те, що товар обміну та поверненню не підлягає. Чи є це законним? Насправді - ні. Варто розуміти, що будь-які обмеження, які встановлюють власники магазинів, не мають юридичної сили, якщо вони порушують державні гарантії захисту споживачів. Жодні внутрішні правила бренду не мають юридичної сили, якщо вони обмежують законодавчо закріплені права споживачів.

Результати спостережень вказують на те, що споживачі часто схильні ігнорувати порушення з боку представників торгівлі та не виявляють ініціативи у захисті власних інтересів. Це зумовлено тим, що вони вважають процедуру оскарження занадто складною або небажаною для повсякденного спілкування. Варто зазначити, що вимога щодо дотримання встановлених законом стандартів обслуговування - це не створення конфліктної ситуації, а законне підтвердження статусу споживача та необхідність дотримання продавцем своїх правових обов'язків.

Вимога продати товар за ціною, вказаною на ціннику, або претензія щодо повернення коштів за продукцію неналежної якості є виразним прикладом реалізації законних прав споживача. Такі дії виступають дієвим інструментом підвищення якості сервісу на державному рівні. Своєчасна реакція на порушення, навіть у питаннях, що здаються незначними, запобігає закріпленню системних зловживань у торговельній сфері. Належний рівень культури обслуговування не виникає стихійно - він формується через готовність громадян аргументовано та впевнено відстоювати свої законні інтереси.

Отже, реалізація споживчих прав у повсякденних ситуаціях є дієвим механізмом забезпечення балансу інтересів на ринку. Своєчасна реакція на порушення встановлених стандартів не лише захищає окремого покупця, а й сприяє прозорості торговельних відносин у цілому. Формування високого рівня

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

культури обслуговування можливе лише за умови правової грамотності громадян та їхньої готовності діяти в межах чинного законодавства. Таким чином, правовий самозахист споживача стає запорукою сталого розвитку якісної сфери послуг.

Отже, право на захист прав споживачів є важливою частиною життя сучасної людини. Воно допомагає забезпечити правову захищеність громадян у цивільно-правових відносинах та гарантує дотримання їхніх законних інтересів. Вирішальне значення має не лише нормативне закріплення цих прав, а й рівень правової обізнаності громадян. Систематичний захист споживачами своїх інтересів сприятиме формуванню прозорих та відповідальних відносин на ринку товарів і послуг.

Кучер М. М.

Державний торговельно-економічний університет
ukucher758@gmail.com
м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА СВОБОДУ СЛОВА?

Майже щодня ми стикаємося з вираженням своєї думки чи переконань, вражень чи слова. Це є невід'ємною частиною нашого життя. Проте, все частіше ми стикаємося з думкою: «Чи можна це говорити?», «Чи буду я нести відповідальність за ці слова?». Так як в Україні діє воєнний стан, то навіть такі гарантовані, на перший погляд, права можуть бути частково обмежені. Проте, чи насправді це так погано? Чи можливо в деяких випадках це навіть на краще? Адже будь які правила та винятки встановлені не просто так, а для загального блага і мають нести аж ніяк не негативну форму для людей які живуть за цими нормами.

В наших реаліях держава може обмежувати певну інформацію для розповсюдження чи зберігання, вводити правила стосовно публікації даних, чи відомостей.

Але навіщо це потрібно?

Це є необхідним, тому що, якщо це буде стосуватися військових об'єктів чи переміщення, то може зашкодити та бути небезпечним не тільки для держави, а в першу чергу для громадян. Через необачність когось одного, чи групи осіб може постраждати не одна людина. А в гірших випадках це може призвести, навіть, до суттєвих втрат.

Дивлячись на це та задумуючись, можна задатися питанням: «То де розпочинається ця межа між свободою слова та нашою безпекою? Та чи справді ми маємо цю «свободу слова?».

Звичайно вона є. Адже її гарантує Конституція України, зокрема стаття 34.

Ми маємо право на свободу думки і слова, на вираження поглядів кожного, переконань. Також, ми можемо зберігати, використовувати, поширювати інформацію яку ми маємо письмово та усно, чи в будь-який інший спосіб на свій вибір та погляд.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

*Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)*

Але якщо детальніше розглянути цю тему, то можна зрозуміти, що свобода слова не є абсолютною, адже ця тема має свої нюанси на які необхідно звернути увагу.

Звертаючись до конституції можна зрозуміти, що її можуть обмежити заради громадського порядку, безпеки громадян та їх репутації, національної безпеки і т.д.

При всій свободі слова, ми не маємо права чинити те, що несе негативні наслідки для інших та їх життя. Це правило є досить розумним, адже потрібно завжди розуміти межі дозволеного. Це допомагає нам зберігати певний баланс між «хочу» та «можу». Але не завжди заборона чогось – це обмеження прав.

Ми маємо достатньо можливостей щодо свободи слова, тому дотримання конкретних виключень є логічним та справедливим. Інколи може здаватися, що це не так. Проте, варто задуматися: чи змінилася б ваша думка, якби це торкнулося вас, чи ваших близьких? Тому, інколи, не все так однозначно, як здається. Адже, не завжди можна відразу зрозуміти зв'язок між свободою слова та загальною безпекою.

Отже, при всьому цьому ми можемо вільно висловлювати свої бажання, ідеї, прагнення, думку. Ми маємо можливість критикувати владу та розповсюджувати інформацію, якщо вона не несе шкоди. Тому кожен з нас може сказати про те, що він має право на свободу слова. Адже, це не просто вільне висловлення. В першу чергу – це головне право кожної вільної людини в нашому суспільстві.

Кушнерик К.О.

Юридичний інститут Київського
національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана»
kushnerykkarolina8@gmail.com
місто Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЗАБУТТЯ В ІНТЕРНЕТІ?

У сучасному інформаційному суспільстві інтернет став невід'ємною частиною життя людини. Соціальні мережі, новинні сайти та інші онлайн-платформи щодня накопичують значні обсяги інформації. Будь-яка публікація, фотографія чи коментар можуть залишатися доступними протягом багатьох років.

У зв'язку з цим постає питання: чи маю я право на забуття в інтернеті та чи можу вимагати видалення інформації про себе, якщо вона втратила актуальність або порушує мої права?

Право на забуття зазвичай розуміють як можливість особи вимагати видалення або обмеження доступу до інформації про себе, якщо вона є застарілою, недостовірною або непропорційно втручається у приватне життя. Це право тісно пов'язане із захистом честі, гідності та приватності людини. Важливим кроком у розвитку цього права стало рішення Суду Європейського Союзу у справі Google Spain (2014), яке дозволило вимагати видалення з результатів пошуку посилань на інформацію, що втратила актуальність. Згодом право на стирання персональних даних було закріплено у статті 17 Загального регламенту Європейського Союзу про захист даних (GDPR).

В Україні право на забуття прямо не закріплене, однак існують правові норми, які створюють підґрунтя для його реалізації.

Зокрема, стаття 32 Конституції України гарантує кожному право на недоторканність приватного життя. Цивільний кодекс України передбачає можливість захисту честі, гідності та ділової репутації, а Закон України «Про захист персональних даних» надає певні механізми контролю за обробкою персональної інформації. Водночас відсутність чіткої процедури реалізації права на забуття значно ускладнює його практичне застосування.

На практиці видалення інформації з інтернету часто є складним і тривалим процесом. Люди змушені звертатися до адміністрацій платформ, подавати запити або навіть звертатися до суду. Проте навіть після видалення інформації з окремого ресурсу вона може залишатися доступною у копіях, архівах або кеші пошукових систем. Таким чином, інтернет фактично не передбачає ефективних механізмів повного забуття інформації.

Водночас реалізація права на забуття повинна враховувати баланс між правом людини на приватність і правом суспільства на доступ до інформації. Наприклад, інформація про злочини, корупцію або діяльність публічних осіб може мати суспільне значення і не повинна безпідставно видалятися.

На мою думку, право на забуття є реальним і необхідним, однак в Україні воно забезпечується недостатньо ефективно. Для його повноцінної реалізації необхідно вдосконалити національне законодавство, зокрема ухвалити нормативні акти, які передбачатимуть чіткі процедури видалення або обмеження доступу до персональної інформації. Важливим також є підвищення відповідальності інтернет-платформ за неналежне реагування на обґрунтовані звернення користувачів та розвиток цифрової грамотності суспільства.

Отже, право на забуття є важливим елементом захисту прав людини в умовах цифрової епохи. Хоча окремі правові механізми вже існують, їх недостатньо для повноцінної реалізації цього права. Подальший розвиток законодавства та правозастосовної практики у цій сфері є необхідним для забезпечення належного балансу між приватністю людини та свободою інформації.

Лентовська Ю.А.

Хмельницький університет
управління та права
імені Леоніда Юзькова
lentovska_yu@univer.km.ua
м. Хмельницький

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НАЗИВАТИ СПІЛЬНИЙ З ШІ МИСТЕЦЬКИЙ ВИТВІР СВОЄЮ ВЛАСНІСТЮ?

*«Генеративний ШІ – це
найпотужніший інструмент для
творчості, який коли-небудь був створений.
Він має потенціал, щоб відкрити нову еру
людських інновацій.»*

Ілон Маск

Сучасний світ дуже швидко змінюється і разом з ним розвиваються технології, що покращують та спрощують життя людини щоденно. Суспільство часто не встигає не тільки повністю освоїти інновації, але й встановити правильне регулювання щодо питань пов'язаних з ними. Дуже яскраво це відображено в стрімкому розвитку штучного інтелекту, чий здатності не обмежуються написанням сухого тексту, виправленням лексичних або орфографічних помилок та пошуком інформації. За допомогою нього не так складно створювати мистецькі надбання: музику, літературні твори, зображення у різноманітних стилях. У зв'язку з цим виникає питання щодо права власності на згенеровані об'єкти. То кому вони все ж належать: людині, що ініціювала створення, чи штучному інтелекту?

Штучний інтелект (ШІ) - це система інструментів, створена для вирішення завдань, виконання запитів та генерації контенту (тексти, зображення, -відео та -аудіо наповнення). Традиційно, підбір матеріалів, аналіз даних та їх перетворення здійснювалося людиною, однак сьогодні цей процес автоматизований або спрощений. Існує декілька видів ШІ: вузький, що спеціалізується на вирішенні конкретних завдань, загальний, який спрямований на універсальні функції. Існує ще гіпотетичний надінтелект, що відчуватиме емоції та перевершуватиме розум людини, але наразі ця розробка ще не завершена. На даний момент переважає вузький ШІ, що активно використовується з метою створення текстів, візуального контенту і так далі.

Окрім чудових продуктів використання ШІ, існують також суттєві проблеми. Важливим аспектом є схильність штучного інтелекту до так званих «галюцинацій», що проявляються у створенні неправдивої або вигаданої інформації. Тобто, об'єкт, створений ШІ, не є повністю надійним джерелом та потребує ретельної перевірки з боку того, хто подає запит.

Через цю перевірку і постає питання щодо визначення права власності. При використанні неправдивої інформації відповідальність покладається на людину, а не алгоритм. На даний момент не існує механізму, за допомогою якого можливо притягнути штучний інтелект до певного виду відповідальності у зв'язку з причиненою шкодою. Це виступає підтвердженням, що ШІ є інструментом у руках користувача, а не самостійним творцем.

Щодо правового регулювання, низка країн притримується думки, що автором може бути виключно людина. Вагомим міжнародним документом є Рамкова конвенція Ради Європи про штучний інтелект, яка спрямована на забезпечення того, щоб використання штучного інтелекту відповідало принципам прав людини, демократії та верховенства права. Вона підкреслює необхідність прозорості алгоритмів, недискримінації та підзвітності, що особливо важливо у випадках, коли результати діяльності ШІ можуть впливати на права та свободи людини. У США активно формується судова практика у цій сфері. Бюро авторського права США послідовно наголошує, що авторське право може належати лише людині. Відомі рішення підтверджують, що результати, створені виключно штучним інтелектом без творчого внеску людини, не підлягають захисту. Водночас, якщо людина здійснює суттєве редагування чи творчий відбір, вона може претендувати на авторство.

На міжнародному рівні тільки зароджується нормативно-правова база, однак одним із ключових актів є ArtificialIntelligenceAct. Це перший у світі комплексний законодавчий документ Європейського Союзу, спрямований на регулювання використання ШІ. Він запроваджує ризик-орієнтований підхід: системи штучного інтелекту поділяються на категорії залежно від рівня потенційної небезпеки для людини. Акт акцентує не на визнанні ШІ суб'єктом права, а на захисті прав людини та відповідальності розробників і користувачів.

Чому AIAct має особливе значення для України? Його також мають прийняти усі країни-кандидати на вступ до ЄС, в тому числі й Україна. Сьогодні в Україні існує лише концепція сталого розвитку штучного інтелекту. У червні 2024 року була опублікована так звана «Біла книга», яка запропонувала підхід до регулювання ШІ в Україні та розпочала дискусії щодо ухвалення закону-аналога Європейського Союзу. 29 березня 2026 року в додатку «Дія» було оприлюднено створення українського штучного інтелекту, що працюватиме в державних сервісах та оборонних системах. За результатами голосування назвою великої мовної моделі стане «Сяйво», тож правове регулювання не втрачає своєї актуальності.

Перспективи розвитку штучного інтелекту пов'язані з формуванням нових підходів до прав людини. У наукових колах дедалі частіше обговорюється концепція так званого «шостого покоління прав», до якого потенційно можуть бути віднесені права штучного інтелекту та роботів. Якщо раніше права людини розвивалися від громадянських і політичних до соціально-економічних та колективних, то сучасний етап може передбачати розширення кола суб'єктів права. У випадку досягнення високого рівня автономності штучного інтелекту, коли він зможе самостійно приймати рішення та створювати результати без прямого втручання людини, постане питання про надання йому певного правового статусу. Це може включати обмежену правосуб'єктність, визначення меж відповідальності та навіть закріплення окремих «прав» таких систем. Водночас така перспектива викликає значні дискусії, адже ШІ не має свідомості, моралі та здатності нести відповідальність у традиційному розумінні, проте гіпотетичний надінтелект за умови розробки успішно подолає два із цих обмежень. Він матиме свідомість та здатність до ухвалення моральних рішень. Питання щодо реальної відповідальності залишатиметься відкритим.

Отже, на сьогодні результати, створені за допомогою штучного інтелекту не можуть належати самому ШІ, оскільки він не є носієм прав. Відповідно, право на такі результати виникає у людини лише тоді, коли вона дійсно долучається до процесу: ставить запит, обирає найкращий варіант, редагує та переосмислює отриманий матеріал. Крім того, штучний інтелект може допускати неточності або навіть створювати вигадану інформацію. Це означає, що людина змушена контролювати результат і несе відповідальність за його використання. Саме тому ШІ варто сприймати не як автора, а як інструмент, який розширює можливості людини. Я можу називати ШІ-мистецтво своєю власністю із дотриманням вище викладених причин. Разом із тим розвиток технологій не зупиняється. Те, що сьогодні здається очевидним, у майбутньому може змінитися. Тому питання авторства та права власності у сфері штучного інтелекту залишається відкритим і потребує подальшого осмислення та правового врегулювання.

Лисюк А. М.

Харківський національний університет внутрішніх справ
artemlysuk167@gmail.com
м. Кам'янець-Подільський

ЧИ МАЮ Я ПРАВО ВИКОРИСТОВУВАТИ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ДОКАЗ У СУДІ?

Правосуддя – це не лише результат, а й шлях, яким ми до нього йдемо. Якщо шлях прокладено незрозумілим алгоритмом, чи можемо ми довіряти пункту призначення? Це питання сьогодні стає головним в юриспруденції. Ми живемо в епоху, коли технологічний прогрес випереджає правову думку, створюючи вакуум, у якому право на використання штучного інтелекту (далі – ШІ) як доказу в суді балансує між статусом інноваційної технології та небезпечною процесуальною ілюзією. На мій глибокий перегляд, сьогодні це право є скоріше вдаванням, аніж дійсним, оскільки воно позбавлене головного, а саме чіткого механізму процесуальної легітимізації та гарантій захисту прав людини від «цифрової помилки».

Аналізуючи сучасний стан законодавства та судової практики, зокрема позиції вищих судових інстанцій 2025 року, стає очевидним, що правова система України демонструє захисну реакцію. Верховний Суд слушно зауважує, що результати генерації або аналізу даних системами ШІ не можуть вважатися самостійними доказами чи нововиявленими обставинами. Це зумовлено тим, що доказ у розумінні ст. 84 Кримінально процесуального кодексу України – це фактичні дані, отримані у встановленому законом порядку. Проте «порядок» для ШІ ще не написаний. Коли сторона захисту чи обвинувачення подає висновок, сформований нейромережею, вона стикається з глухою стіною, адже суд сприймає це лише як додаток до слів експерта-людини, але не як джерело істини. Отже, ми маємо право «просити» суд врахувати ШІ, але не маємо права вимагати визнання його висновків як самодостатніх доказів.

Проблема реального забезпечення цього права впирається в онтологічну сутність ШІ, саме його непрозорість. Так званий «ефект чорної скриньки» робить неможливим виконання принципу змагальності, як одного з фундаментальних засад судочинства. Якщо я як учасник процесу не можу зрозуміти, за якими критеріями алгоритм розпізнав обличчя на розмитому відео або чому він класифікував певні дії як злочинні, я позбавлений можливості ефективно оскаржити цей доказ. Право, яке неможливо перевірити або спростувати, не є правом у юридичному сенсі. Це є актом віри в технологію, що неприпустимо для правосуддя. Судова практика вже знає випадки, коли алгоритмічні помилки призводили до хибних висновків, і поки ми не матимемо доступу до «логіки» ШІ, його використання в суді залишатиметься вдаванням.

Крім того, гостро постає питання дискримінації й упередженості. Алгоритми навчаються на масивах даних, які створили люди, а отже, вони успадковують наші стереотипи. Міжнародний досвід, зокрема використання систем оцінки ризиків у США, засвідчив, що ШІ може демонструвати приховану упередженість за расовими чи соціальними ознаками. В українських реаліях, де право на справедливий суд є конституційною гарантією, впровадження «цифрового судді» або «цифрового свідка» без належних фільтрів може призвести до системного порушення прав людини. Чи маю я право використовувати такий інструмент? Морально – ні, доки не буду впевнений у його безсторонності. Юридично – так, але з усвідомленням того, що цей доказ може бути визнаний недопустимим через його сумнівну етичну природу.

Шляхи вирішення цієї дилеми лежать не у відмові від прогресу, а у створенні «цифрової конституції» кримінального процесу. Першим кроком має стати законодавче визначення ШІ як спеціального інструментарію, що підлягає обов'язковій державній сертифікації й аудиту. Ми повинні запровадити процедуру «процесуальної валідації» – перевірки алгоритму на відповідність стандартам точності та пояснюваності. Тільки після того, як розробник зможе надати суду опис логічних кроків, які здійснив ШІ, та підтвердити відсутність упередженості в навчальній вибірці, результати такої системи зможуть претендувати на статус доказу.

Другим шляхом є трансформація ролі експерта. У майбутньому судовому процесі має з'явитися фігура «експерта з алгоритмів», який не просто подає звіт ШІ, а пояснює суду межі похибки й умови, за яких цей результат був отриманий. Право на використання ШІ в суді має бути невід'ємно пов'язане з правом на людський нагляд. Жодне алгоритмічне рішення не повинно мати преюдиціального значення. Кожен біт інформації, згенерований машиною, має проходити крізь фільтр людської правосвідомості.

Третій аспект стосується гармонізації нашого законодавства з Регламентом ЄС про штучний інтелект. Впровадження класифікації систем ШІ за рівнем ризику дозволить чітко розмежувати, де технологія може бути використана вільно, а де її застосування вимагає надзвичайних заходів контролю. Тільки така диференціація зробить моє право на використання ШІ в суді реальним та безпечним.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

*Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)*

На мою думку, ідеальна модель правосуддя майбутнього полягає в симбіозі, де ШІ бере на себе рутинну аналітику, обробку терабайтів цифрових слідів і пошук прихованих закономірностей, а людина-суддя зосереджується на етичній оцінці, справедливості й індивідуалізації покарання. Право використовувати ШІ як доказ повинно перестати бути «вдаваним» бонусом для технологічно підкованих сторін і стати стандартизованим, прозорим і доступним кожному інструментом пошуку істини.

Підсумовуючи, на запитання «Чи маю я право використовувати ШІ як доказ у суді?» я відповідаю так, я маю таке право як дослідник і як учасник процесу, що прагне об'єктивності. Проте це право сьогодні обтяжене величезною відповідальністю й юридичною невизначеністю. Ми стоїмо на порозі створення нової правової реальності, де головним викликом є не складність коду, а незмінність наших цінностей. Правосуддя може бути цифровим, але воно ніколи не повинно ставати бездушним. Тільки через прозорість, сертифікацію та неухильний людський контроль ми зможемо перетворити ШІ з «вданого» доказу на дієвий щит справедливості, що захищає права людини в цифровому світі. Таким чином, мій шлях – це шлях обережного впровадження, де технологія служить праву, а не панує над ним.

Лісник Р.І.

Львівський державний університет
внутрішніх справ
e-mail:lisnikrostik@gmail.com
м.Львів

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА БЕЗПЕКУ, КОЛИ Я – ТОЙ ХТО ЗОБОВ'ЯЗАНИЙ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧУВАТИ?

Я – поліцейський, і кожна загибель колеги стає об'єктом критично значущої та водночас екзистенційно обтяжливої рефлексії кожного правоохоронця: чи готове суспільство та держава захищати тих, хто щодня захищає їх?

Моїй професії притаманний певний онтологічний парадокс витоком якого стає традиційне сприйняття службовців лише як інструментарію забезпечення безпеки та гаранту публічного порядку. Однак виконавцем даної функції є суб'єкт – така ж сама людина, із плоті та крові, чії права на безпеку є теж базовими та невідчужуваними, що є нормою цивілізованого демократичного суспільства. Саме часта деперсоналізація поліцейського, що панує у сучасному правовому дискурсі, як транслятора державної сили, стає приводом фундаментальної дилеми нівелювання статусу особи як носія невідчужуваного права на безпеку в момент набуття спеціального статусу, що зобов'язує цю безпеку генерувати. Проте чим ж зумовлена концепція «жертвовної парадигми» та її тривалий час панування у суспільстві?

Відповідь проста – війна. Стан, що безумовно створює передумови безпрецедентної соціальної нестабільності і стає середовищем у якому дана парадигма набуває особливої та деструктивної гостроти. Суспільство, яке щоденно все дужче виснажується тривалим психоемоційним навантаженням та травмується перманентною екзистенційною загрозою стало схильним до

радикалізації оцінювання та пошуку для викиду накопиченої агресії. І на превеликий жаль, така тенденція знаходить місце у реакції певної частини соціуму на втрати серед лав правоохоронців: знецінюючі, а подеколи відверто ворожі коментарі під дописами про загибель поліцейських. Такий гострий дефіцит емпатії дедалі частіше проявляє себе цілеспрямованими провокаціями під час виконання рутинних функцій та маніпулятивною відеофіксацією, що лише стає посиленням суспільного нарративу, який в свою чергу вимагає від правоохоронця абсолютної самопожертви. Найгіршим сценарієм такої стигматизації стає неминучий процес екстраполяції з площини віртуального простору та побуту у реальну фізичну загрозу, що проявляється у радикальних протиправних діях – прямих, фатальних посяганнях на життя поліцейських при безпосередньому виконанні службових обов'язків. Саме така ескалація подвійної вразливості у виді відмови офіцеру у базовому праві на життя та презумпції правомірності дій висвітлює безумовну актуальність та гостроту даного питання.

Опісля такого детального опису актуальності легко піддається інтерпретації й проблематика даної теми. Дослідницькою лакуною стає глибока колізія між загальноконституційним принципом (життя та здоров'я людини як найвища соціальна цінність) та специфікою правового регулювання поліцейської діяльності. Сучасна вітчизняна юриспруденція недостатньо концептуалізує межу закінчення конституційного права поліцейського на особисту безпеку і початку його службового обов'язку діяти в умовах невідвортної загрози, що обумовлена відсутністю чіткої доктринальної демаркації та асиметрією правового статусу поліцейського: обсяг обов'язків перед суспільством в разі перевищує обсяг наданих державою гарантій щодо власного захисту. Відтак, слід знайти відповідь на запитання – чи є виявлене бажання проходити службу у правоохоронних органах юридичною та моральною відмовою від базового права на безпеку та якими є позитивні зобов'язання держави щодо захисту того суб'єкта, якого вона сама ж уповноважила протистояти небезпеці.

Проте перед тим як розпочинати критику, слід означити обіцяні базові гарантії, витоком яких стають загальноконституційні норми - фактично первинний правовий базис. Фундаментальні права на життя (ст. 27 Конституції України) та повагу до гідності (ст. 28 Конституції України) діють як абсолютні імперативи, що зобов'язують державу утримуватися від невиправданої віктимізації індивіда, чия службова діяльність іманентно пов'язана з нейтралізацією суспільних загроз. Водночас норми щодо особистої недоторканності (ст. 29 Конституції України), безпечних умов праці (ст. 43 Конституції України) та охорони здоров'я (ст. 49 Конституції України) генерують позитивний обов'язок щодо матеріально-тактичної мінімізації професійних ризиків та впровадження дієвих компенсаторних інститутів. Зрештою ж, гарантії судового захисту і фахової правничої допомоги (ст. 55, 59 Конституції України) слугують критичним процесуальним запобіжником, формуючи необхідний контур юридичної захищеності під час правомірного застосування легітимного примусу.

Трансформуючи цей загальноконституційний ідеал у площину спеціального галузевого регулювання, ми спостерігаємо спробу законодавця матеріалізувати абстрактні гарантії через норми Закону України «Про

Національну поліцію» (далі - ЗУПНП) та кримінальне законодавство. Центральним елементом цієї системи виступає стаття 62 ЗУПНП, яка безапеляційно декларує державний захист життя, здоров'я, честі, гідності та майна поліцейського і членів його сім'ї у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків. Не менш важливим є тактико-оперативний інструментарій реалізації права на власну безпеку передбачений Розділом V ЗУПНП, зокрема статті 42-46, що легітимізують застосування поліцейських заходів примусу. Від застосування фізичної сили (ст. 44 ЗУПНП) до крайньої міри - використання вогнепальної зброї (ст. 46 ЗУПНП), закон формально надає офіцеру монопольне право на застосування сили для відбиття нападу, що загрожує його життю чи життю оточуючих. Зовнішнім, вже кримінально-правовим контуром захисту виступають спеціальні норми Кримінального кодексу України (ККУ), які встановлюють сувору відповідальність за опір (ст. 342 ККУ), погрозу або насильство (ст. 345 ККУ) та посягання на життя працівника правоохоронного органу (ст. 348 ККУ). Здавалося б, нормативний каркас є цілком репрезентативним та самодостатнім: він охоплює превентивні, тактичні та каральні механізми, конструюючи надійний щит для правоохоронця.

Однак правозастосовна дійсність безжально деконструє цю нормативну ідилію, викриваючи глибоку прірву між задекларованими гарантіями та реальними можливостями індивідуального захисту. Головна колізія криється не у відсутності правових приписів, а у викривленій філософії їх правозастосування та системній кризі інституту презумпції правомірності дій поліцейського. У момент критичної ескалації, коли виникає об'єктивна необхідність застосування зброї згідно зі ст. 46 ЗУПНП, поліцейський опиняється у стані паралізуючого когнітивного дисонансу. Замість того, щоб керуватися виключно тактикою виживання та алгоритмом нейтралізації загрози, він змушений за долі секунди проводити складний юридичний аналіз, проектуючи перспективу власного кримінального переслідування за перевищення влади (ст. 365 ККУ) чи меж необхідної оборони (ст. 118 ККУ) у разі фатальних наслідків для нападника.

Держава, наділивши поліцейського зброєю та обов'язком її застосувати, де-факто часто залишає його наодинці з наслідками такого законного кроку. Суспільний тиск, маніпулятивний медійний дискурс та страх інституційних репутаційних втрат призводять до того, що органи досудового розслідування апріорі схильні розглядати офіцера не як суб'єкта, що легітимно реалізував своє конституційне право на захист життя, а як потенційного підозрюваного. Це створює небезпечний «охолюючий ефект»: правоохоронець вагається у критичний момент, і ця частка секунди вагань стає ціною його життя.

Не менш ілюзорним виявляється і превентивний потенціал кримінально-правових гарантій. Судова практика щодо кваліфікації злочинів проти авторитету органів державної влади часто тяжіє до невинуватості. Призначення мінімальних санкцій або звільнення від відбування покарання з випробуванням за відверте насильство щодо поліцейського (ст. 345 ККУ) нівелює саму суть спеціальної норми - її безапеляційний стримуючий ефект. Це толерує агресію, формує у маргіналізованій частини суспільства відчуття вседозволеності, що девальвує статус поліцейського до рівня зручної та відносно безпечної мішені для вилливу фрустрації.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

*Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)*

Відтак, спеціалізовані гарантії безпеки у практичному вимірі часто редукуються до симулякру правового захисту. Держава декларує недоторканність поліцейського в законі, але в умовах реального зіткнення з небезпекою вимагає від нього бездоганності машинної логіки, караючи за найменшу тактичну чи процесуальну похибку та відмовляючи у праві на людський фактор самозбереження. Це знову повертає нас до вихідного екзистенційного питання: чи дійсно суб'єкт, делегований державою захищати правопорядок, володіє реальними інструментами для захисту себе, не стаючи при цьому першою ж жертвою тієї самої правової системи, яку він покликаний оберігати? Адже, судячи з логіки сучасного правозастосування, найдієвішим і абсолютно беззаперечним способом довести прокурору та суспільству відсутність перевищення меж оборони для поліцейського залишається його своєчасна і бездоганно задокументована загибель.

Лобунець М.С

Хмельницький університет управління та
права імені Леоніда Юзькова
lobunecmaksim@gmail.com
м. Хмельницький

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЦИФРОВЕ ЗАБУТТЯ ПІСЛЯ СМЕРТІ

Цифрове право на забуття (Right to be Forgotten) є одним із найбільш обговорюваних та водночас складних інструментів захисту приватності в сучасну епоху тотальної цифровізації, що особливо гостро проявляється у питанні його дії після фізичної смерті суб'єкта даних. Це поняття є багатограним і тлумачиться різними способами залежно від юрисдикції та контексту, проте спочатку воно виникло в судовій практиці Суду справедливості Європейського Союзу як невід'ємний аспект права на приватність. Основна ідея цього права полягає в тому, що особа повинна мати можливість контролювати поширення інформації про своє минуле, особливо якщо вона є неактуальною або завдає шкоди репутації. Загальний регламент про захист даних (GDPR) став першим масштабним законодавчим актом, який прямо закріпив «право на стирання» або «право бути забутим» у своїй 17-й статті. Згідно з положеннями цього Регламенту, кожна фізична особа має право вимагати від контролера негайного видалення своїх персональних даних, якщо вони більше не є необхідними для цілей, для яких збиралися, або якщо обробка є незаконною. Однак, аналізуючи питання дії цього права після смерті, ми стикаємося з чітким обмеженням: у 27-й преамбулі GDPR прямо зазначено, що цей Регламент не застосовується до персональних даних померлих осіб. Це означає, що на загальноєвропейському рівні автоматичного права на цифрове забуття після смерті не існує, оскільки захист фундаментальних прав у розумінні GDPR орієнтований на живих суб'єктів. Водночас ця ж преамбула залишає простір для національних законодавств, зазначаючи, що держави-члени можуть самостійно встановлювати правила щодо обробки даних осіб, які пішли з життя. Таким чином, відповідь на питання про наявність такого права залежить від конкретного законодавства країни, під юрисдикцією якої перебуває контролер даних.

Юридична природа права на забуття тісно пов'язана зі статтею 8 Європейської конвенції з прав людини, яка гарантує право на повагу до приватного життя та репутації. У судовій практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) це право часто розглядається в контексті конфлікту між приватністю та свободою вираження поглядів, гарантованою статтею 10 Конвенції. Яскравим прикладом реалізації права на забуття є справа «Гурбейн проти Бельгії», де власника газети було зобов'язано знеособити статтю в електронному архіві про ДТП, що сталася за 20 років до того. Суд у цій справі дійшов висновку, що тривале перебування інформації про правопорушення у відкритому доступі в мережі Інтернет може створювати для особи свого роду «віртуальну судимість», що перешкоджає її реінтеграції в суспільство. Хоча вказана справа стосувалася живої особи, логіка захисту репутації та «права на перебудову свого життя» без тягаря помилок минулого є фундаментальною для розуміння інституту забуття. У випадку померлих осіб ситуація ускладнюється тим, що право на репутацію та приватність зазвичай вважається особистим і таким, що припиняється зі смертю. Проте негативні наслідки цифрового сліду померлого можуть впливати на приватне життя його близьких або пам'ять про нього, що іноді стає підставою для звернень родичів про видалення даних.

Процес балансування інтересів при розгляді запитів на цифрове забуття є надзвичайно ретельним і враховує низку факторів, серед яких пріоритетними є суспільна значущість інформації та час, що минув з моменту подій. Суд ЄС у справі «Гугл Іспанія» встановив, що фундаментальні права суб'єкта даних на приватність, як правило, мають перевагу над економічним інтересом оператора пошукової системи та загальним інтересом користувачів інтернету. Проте такий баланс може зміщуватися, якщо особа є публічною або якщо інформація становить значний громадський інтерес. Після смерті особи інформація про неї часто набуває історичного, статистичного або наукового значення, що є окремою підставою для її подальшого зберігання згідно з нормами GDPR. Зокрема, обробка даних для архівних цілей у суспільних інтересах або для цілей історичного дослідження не підлягає обмеженням, які б застосовувалися за життя особи. Це створює юридичний парадокс: право особи бути забутою фактично нівелюється правом суспільства на збереження історії після її смерті. Тому, якщо національне законодавство прямо не наділяє спадкоємців правом вимагати стирання даних, цифрова пам'ять про померлого стає частиною загальнодоступного інформаційного простору.

Технологічний розвиток та легкість доступу до інформації за допомогою пошукових систем змінили спосіб, у який суспільство сприймає минуле людини, роблячи будь-яку помилку чи заяву вічно доступною. Це створює постійний страх зіткнення зі своїми минулими діями в найрізноманітніших контекстах, наприклад, при пошуку роботи близькими родичами або у ділових відносинах родини. Заходи, що вживаються для захисту права на забуття, можуть включати повне видалення матеріалу, його анонімізацію або деіндексацію пошуковими системами. Деіндексація означає, що стаття залишається на сайті видавця, але посилання на неї не відображається в результатах пошуку за ім'ям особи. Такий захід часто вважається найбільш пропорційним, оскільки він захищає приватність, не знищуючи при цьому саму інформацію. Для померлих осіб питання деіндексації є складним, оскільки пошукові системи в принципі не зобов'язані проводити перевірку

своїх архівів щодо статусу особи (жива вона чи ні), поки не отримають конкретний запит. Водночас, згідно з практикою Суду ЄС, оператор пошукової системи зобов'язаний видалити посилання, якщо дані є нерелевантними, неактуальними або надмірними з огляду на час, що минув. Проте застосування цих критеріїв до померлих знову ж таки впирається у виключення їх зі сфери дії GDPR.

Законодавство України «Про захист персональних даних» значною мірою адаптовано до європейських стандартів, проте воно також фокусується на захисті прав живих фізичних осіб. Питання спадкування прав на захист персональних даних та цифрову репутацію залишається у сфері цивільного права та регулювання відносин щодо захисту честі й гідності померлого. У міжнародній практиці, хоча GDPR і не поширюється на померлих, деякі країни ЄС ухвалили закони, що дозволяють родичам здійснювати певні права суб'єкта даних. Це відображає тенденцію до визнання «цифрової спадщини» як об'єкта правового регулювання. На практиці, щоб видалити інформацію про померлу особу, заявники часто мусять доводити не стільки порушення права на захист даних, скільки втручання у своє власне право на приватне життя через публікацію даних про свого померлого родича. Крім того, важливо враховувати достовірність інформації: право на забуття не може бути використане для приховування правдивих фактів, що мають значення для суспільства, навіть після смерті суб'єкта. Якщо інформація є неправдивою, особа (або її представники) має право на її виправлення або видалення незалежно від того, чи засновано це на праві на забуття чи на загальних нормах про дифамацію.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що право на цифрове забуття після смерті не є абсолютним і автоматичним правом у межах чинного європейського та міжнародного законодавства. Хоча GDPR закладає потужний фундамент для контролю над персональними даними, він чітко розмежує права живих осіб та статус даних померлих. Можливість бути «забутих» після смерті значною мірою залежить від доброї волі платформ, національних законів конкретних держав та здатності родичів обґрунтувати необхідність видалення інформації захистом власних прав або пам'яті про померлого. Сучасна судова практика, як у справах ЄСПЛ, так і Суду ЄС, демонструє рух у бік більшої поваги до цифрової репутації, проте баланс завжди залишається на боці збереження інформації, що має суспільний чи історичний інтерес. Отже, станом на сьогодні, право на цифрове забуття після смерті - це скоріше правова можливість, яка потребує активних дій та серйозного юридичного обґрунтування, аніж гарантований стандарт цифрової епохи. Людина має право на повагу до свого приватного життя, і це право повинно знайти своє відображення і в цифровій пам'яті, проте межа між правом на приватність і правом суспільства на історію залишається однією з найскладніших проблем сучасного права. Таким чином, кожен випадок вимагає індивідуального підходу, де час, природа даних та їх вплив на живих людей стають вирішальними факторами у боротьбі за право бути забутих у віртуальному світі

Манько Т.М.

Державний торговельно-економічний університет

vfrt040920@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НЕ ЗНАТИ СВОЇХ ПРАВ ЯК ГРОМАДЯНИН УКРАЇНИ?

Незнання закону не звільняє від відповідальності» - це фундаментальний правовий принцип, закріплений у ст.68 Конституції України. Необізнаність у чинному законодавстві не звільняє від відповідальності. В сучасних умовах набуває актуальності питання: чи може людина виконувати свій обов'язок та знати всі правові норми, враховуючи їх складність та чисельність? Актуальність даного твердження зумовлена активним розвитком інформаційного суспільства, достатньо стрімким збільшенням кількості законів і прав та ускладненням останніх. Дані причини створюють прогалину в суспільній правовій обізнаності. В свою чергу це спонукає до достатньо напружених відносин між державою та громадянами.

Мета мого дослідження - визначити ситуації, у яких ми маємо право не знати власних прав, та наслідки такої необізнаності. Розібратися чи маємо ми право посилатися на незнання як на підставу уникнення відповідальності?

По-перше, конституційні засади права на знання прав. Посилаючись на ст.57 Конституції України можна стверджувати: «Кожному гарантується право знати свої права і обов'язки. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними.»

Даним актом встановлена відкритість та доступність на знання власних прав. Держава не має підстав вимагати дотримання та виконання норм, які не були оприлюднені належним чином. Цим актом створена правова гарантія поінформованості громадян. Водночас, ст. 68 Конституції України визначила:

«Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності».

Конституція прямо стверджує, що незнання не звільняє від відповідальності та поєднується у логічний ланцюжок - право знати свої права поєднується з обов'язком їх дотримання.

По-друге, щодо принципу - «незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності». Це - універсальна норма, якій підпорядковуються більшість світових правових систем. Українське законодавство не виносило цей принцип як окрему норму, але вона впливає із загальних актів законодавства та судової практики. Суть полягає у тому, що кожна особа вважається обізнаною із законами та правах. Це презумпція, яка забезпечує стабільність правопорядку. За її відсутності чинне законодавство втратило б будь-який сенс. Принцип необізнаність не дорівнює невинуватість і спонукає до ретельнішого вивчення нормативних прав та законодавства, адже держава не несе відповідальності за незнання закону.

По-третє, об'єктивні межі правової обізнаності. Разом з вище наведеними прикладами та нормами маємо визнати, що ґрунтовне знання законодавства пересічній людині не властиво. Українське законодавство включає тисячі актів і норм, які змінюються постійно. Не існує універсального правника, який би мав достатню кваліфікацію в усіх галузях права. Для кожної сфери - свій спеціаліст. З цього можна зробити висновок - вимога до знання усього законодавства нереалістична.

Щодо обізнаності - краще зазначати не обов'язок знати усі закони на пам'ять, а дотримуватися основних правових норм, та за потреби, досліджувати відповідні галузі законодавства.

По-четверте, практичне значення правової обізнаності. Продовжуючи тему необізнаності, варто зазначити, що це несе не лише юридичні, а й соціальні наслідки, в першу чергу для себе. Людина незнаюча є більш вразливою та легко може стати мішенню для порушення трудових прав, шахрайства, незаконних дій посадових осіб, обмежений доступ до гарантії соціальної допомоги. Яскравий приклад, працівник, який не обізнаний у трудовому законодавстві, має вищий ризик погодитися на незаконні умови праці, аніж той, хто хоча б має уявлення про права. Він може власним незнанням бути позбавленим можливості урегулювання його прав на захист та умови праці. Тут знання про право розглядається не як обов'язок перед державою, а як інструмент самозахисту, практичний ресурс.

По-п'яте, роль держави у забезпеченні правової обізнаності. Допомога задля обізнаності з боку держави є невід'ємним, і в той же час прямим обов'язком - створювати умови для безперешкодного доступу громадян до правової інформації. Україна забезпечує доступ до законодавства через цифровізацію, функціонування офіційних онлайн-ресурсів (портали Верховної Ради, Президента, Мін'юсту), Національну стратегію безбар'єрності, що гарантує рівні права до інформації, адміністративні послуги, цивільне правосуддя, а також спеціалізовані інструменти для маломобільних груп. Закон «Про безоплатну правову допомогу» гарантує кожному можливість отримати юридичну консультацію. Підсумуючи, можна стверджувати, що держава визнає складність правової системи та сприяє реалізації відповідних заходів для полегшення донесення інформації до громадян.

По-шосте, розберемо, чи все таки існує такий термін, як «право на незнання»? Якщо вдатися до філософії, як початковій науці, можна допускати існування людини, не зацікавленої у розумінні права, особи, яка не має бажання заглиблюватися у пізнання законів. Свобода думки, свобода мислення - тут людина сама обирає рівень пізнання та знань. Але дана позиція можлива лише у філософській площині. Проте розглядаючи сферу дії закону, дана думка не має юридичної сили. Ви не маєте права використати його як законний аргумент у суді чи підставу для звільнення від відповідальності. Це ваше особисте право, вибирати рівень обізнаності.

Систематизуючи вище наведену інформацію та аналізуючи відповідні дослідження, можна зробити такі висновки. Як громадянин України, ви маєте право не знати власних прав. Але це може потягнути відповідні наслідки у випадку порушення тих чи інших норм. Держава не передбачає на законодавчому рівні відповідальність саме за незнання, але передбачає відповідальність за порушення відповідних норм. Конституція гарантує право на обізнаність із правами і водночас встановлює обов'язкове дотримання їх. У подальшому, питання про можливість необізнаності у власних правах трансформується у питання забезпечення безпеки самої особи. Незнання не заборонене, але обмежує можливості людини та підвищує ризики порушення прав іншими по відношенню до неї.

Мартинюк К. О.

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
martkateruna777@gmail.com
м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ДИСКРИМІНАЦІЮ ?

Дискримінація в суспільстві завжди сприймається негативно, адже будь яке сучасне та демократичне суспільство базується на принципах рівності, які закріплені в міжнародно-правових документах, зокрема «Декларація прав людини», «Європейська конвенція про захист прав і основоположних свобод людини», «Міжнародний пакт про політичні та громадянські права» та «Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права» закріплюють даний принцип і принцип недопустимості дискримінації незалежно від раси, статі, релігії, нації та інших соціально-економічних чинників. Останнє десятиліття характеризується піднесенням феміністичного руху, впровадженням законодавчих і політичних ініціатив спрямованих на забезпечення гендерної рівності, Україна не залишається осторонь таких змін ні на державному рівні ні на підприємницькому, саме тому українці можуть спостерігати появу нових “pink” послуг на ринку. Українське суспільство все частіше стикається зі запровадженням підприємцями так званих “pink” послуг, які також можна характеризувати принципом «від жінок-для жінок», такий вид послуг доступний виключно жінкам і дітям з міркувань безпеки та комфорту. Українське суспільство бурхливо обговорювало запровадження жіночих вагонів Укрзалізницею, тариф “Women for women” в службі таксі bolt та появу pink taxi в столиці, реакція суспільства була доволі неоднозначною, окрім схвалення і позитивних думок, були і негативні реакції та заяви про гендерну дискримінацію і сексизм. Та чи не є подібне, цілеспрямоване обмеження послуг з огляду на стать, з юридичної точки зору дискримінацією та порушенням Конституції України і Цивільного кодексу України?

Законодавство України чітко і неодноразово закріплює принцип рівності і недопустимість дискримінації, зокрема стаття 24 Конституції України, Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» і нарешті стаття 633 Цивільного кодексу України. Стаття 633 ЦК України закріплює поняття та визначає умови публічного договору, класичним прикладам якого якраз і є служба таксі, тому зміст цієї статті відіграє важливу роль в контексті цього питання. В статті 633 зазначено, що публічним договір є коли підприємець взяв на себе обов’язок здійснювати послуги для усіх хто звернеться до нього, що умови такого договору є однаковими для всіх споживачів, та підприємець не має права відмовитися від укладення публічного договору за наявності у нього можливостей надання споживачеві відповідних послуг і загалом надання переваги одному споживачу над іншим не допускається. З огляду на вміст даної статті здається, що відповідь на питання очевидна, таке обмеження є порушенням Цивільного кодексу України і дискримінацією чоловіків, адже підприємець відмовляє чоловікам та надає значну перевагу жінкам як споживачу. Проте важливо зазначити, що жіночі вагони Укрзалізниці та тариф “Women for women” в службі таксі bolt, хитро обходять таку пастку публічного договору, адже ці підприємці використовують сегментацію своїх послуг, шляхом

запровадження окремого тарифу для жінок, цим вони створили безпечний для них простір, при цьому не обмеживши чоловіків в доступі до своїх послуг, адже чоловіки мають повну свободу користуватися іншими тарифами цих компаній задля отримання аналогічних послуг. А ось pink taxi, що була створена в столиці потрапляє в таку пастку публічного договору, бо повністю відмовляє чоловікам в своїх послугах, тому продовжить бути темою цієї дискусії і надалі, адже тут ми можемо говорити про таке явище як позитивна дискримінація. Вже згаданий Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» в статті 1 забороняє дискримінацію крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними, в цьому ж законі визначаються позитивні дії або ж позитивна дискримінація як спеціальні тимчасові заходи, що мають на меті рівну реалізацію прав і свобод, що надані нам Конституцією. “Pink taxi” загалом як явище, з'явилося внаслідок зростаючої потреби жінок на простір де вони почуваються безпечно і комфортно, що є потребою реалізувати своє право на безпеку закріплене в статті 3 Конституції України, а також проголошене найвищою соціальною цінністю, тобто тут можна стверджувати, що така позитивна дискримінація, як виключно жіноча служба таксі, існує як засіб досягнення легітимної мети – превентивного захисту вразливої категорії населення. Та чи є жінки цією вразливою категорією населення? Історично жінки були пригнобленою, менш захищеною частиною населення, внаслідок чого довгий період страждали від дискримінації та різноманітних утисків, саме тому був закріплений та впроваджений принцип гендерної рівності. Не дивлячись на законодавчі, політичні та соціальні ініціативи спрямовані на викоренення дискримінації жінок, на мою думку жінки залишаються групою населення яке може відчувати більшу потребу в безпечному просторі та захисті, адже згідно з даними ООН жертвами 95 % верифікованих сексуальних злочинів були саме жінки, а за даними ВООЗ та ОБСЄ кожна третя жінка зазнавала психологічного чи фізичного насилля. Тому особисто я вважаю, що наявність попиту на подібні послуги як “pink taxi”, жіночі вагони, “Women for women” є нормальною реакцією і не має на меті цілеспрямовану дискримінацію чоловіків, а є лише превентивним засобом захисту для осіб, що відчують підвищену потребу в цьому. Тим паче чоловіки мають доступ до аналогічних послуг на ринку, які представлені іншими компаніями, чоловіки не зазнають повної заборони на користування таксі, так само існують речі орієнтовані переважно на чоловіків як барбершопи, або елітні чоловічі спортклуби.

Отже, чи є існування виключно жіночих послуг порушенням законодавства України? Стаття 633 Цивільного кодексу України чітко забороняє подібний розподіл споживачів, як і Конституція України забороняє дискримінацію, і навіть у випадку виправдання такої позитивної дискримінації через наявність обґрунтованої і легітимної мети, все ще відбувається пряме порушення ЦК України. Проте право не існує у вакуумі, воно розвивається і адаптується до новітніх викликів і потреб суспільства, попит на подібні послуги і є доказом нової потреби суспільства. Можливо українським законодавцям слід звернути увагу, як аналогічні випадки регулюються законодавством країн ЄС і які наслідки це має, для України це може створити цікавий та новітній приклад для наслідування та розвитку. На мою думку, існування послуг “pink” є виправданою потребою, яке не несе в суспільство негативної мети та не становить загрози балансу гендерної рівності, а є лише додатковою опцією, яку жінка може обрати якщо вбачає в цьому потребу.

Мельник С.Р

Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова

msofa033@gmail.com

Хмельницький

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЕВТАНАЗІЮ : ПРАВО НА ЖИТТЯ ПРОТИ ПРАВА НА НА ГІДНУ СМЕРТЬ

Дискусія навколо питання «Чи маю я право на евтаназію?» є однією з найскладніших етико-правових дилем ХХІ століття, де на одній шальці терезів опиняється фундаментальне право на життя, а на іншій - право людини на гідність та припинення нестерпних страждань. У загальному розумінні евтаназія - це практика припинення або скорочення лікарем життя людини, яка страждає на невиліковне захворювання та відчуває нестерпний біль, на задоволення прохання самого хворого. Цей термін, що походить від грецьких слів «eu» (добре) та «thanatos» (смерть), ввів у вжиток англійський філософ Френсіс Бекон, позначаючи ним легку та спокійну смерть. Сьогодні людство спостерігає парадоксальну ситуацію як цінність людського життя як правового блага постійно зростає, життя окремої людини часто знецінюється через нестерпні муки, що породжує всесвітній інтерес до проблеми «права на смерть». Українське законодавство у цьому питанні займає жорстку та однозначну позицію: будь-яка форма евтаназії в країні офіційно заборонена. Конституція України у статті 27 проголошує, що кожна людина має невід'ємне право на життя, а стаття 3 визначає людину, її життя та здоров'я найвищою соціальною цінністю. Цивільний кодекс України (ст. 281) прямо забороняє задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя. Більше того, «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (ст. 52) зобов'язують медиків надавати допомогу в повному обсязі пацієнтам у критичному стані та окремо наголошують на забороні як активної евтаназії (навмисного прискорення смерті), так і пасивної. Оскільки Конституція гарантує право на життя, а не обов'язок жити, деякі дослідники вважають заборону активної евтаназії дискусійною з погляду конституційності.

Відношення в Україні до легалізації евтаназії залишається переважно негативним, як серед політиків, так і в медичній спільноті. Хоча у 2021 році віцеспікер Верховної Ради Руслан Стефанчук запропонував розглянути можливість легалізації пасивної евтаназії та асистованого самогубства, ці ідеї не знайшли підтримки. Існує розроблений депутатами законопроект «Про право на гідну смерть», але його навіть не подають на розгляд, оскільки «суспільство не готове». Багато українських лікарів виступають категорично проти, вважаючи евтаназію вбивством, що суперечить клятві Гіппократа. Головним аргументом проти є також висока небезпека корупції в умовах недосконалої правової системи документи можуть підробляти заради спадщини або вирішення особистих питань.

На протигагу українським реаліям, міжнародний досвід демонструє стрімку лібералізацію цього питання. Евтаназія або асистоване самогубство дозволені в Нідерландах, Бельгії, Люксембурзі, Іспанії, Канаді, Новій Зеландії, Швейцарії та деяких штатах США й Австралії. У Нідерландах та Бельгії діють

чіткі умови: процедура має бути добровільною, стан пацієнта критичним, а допомогу надає виключно лікар. Цікавим є досвід Швейцарії - єдиної країни, де евтаназію може отримати іноземець через спеціальні громадські організації за членський внесок. Однак статистика за 2025 рік у Європі є рекордною. У Нідерландах зафіксовано 10 341 випадок евтаназії, що становить 6% від усіх смертей у країні. У Бельгії - 4 486 випадків (4% усіх смертей), що демонструє зростання на 1809% порівняно з 2003 роком - часом легалізації. Основними причинами звернень є онкологічні захворювання (50%) та множинні хронічні хвороби (30%). Більшість пацієнтів (74%) - це люди старше 70 років. Проте етичне занепокоєння викликає той факт, що у чверті випадків смерть пацієнтів не була очікуваною в короткостроковій перспективі.

Аргументи «за» легалізацію базуються на принципах гуманності та автономії особи. Прихильники стверджують, що стан деяких людей настільки важкий, що продовження життя приносить лише страждання. Якщо людина свідомо хоче піти, але фізично не може зробити це самостійно, позбавлення її такої можливості виглядає як жорстоке поводження. Аргументи «проти» апелюють до моралі, релігії та ризику лікарської помилки. З релігійної точки зору життя є даром Божим, і самовільне його припинення - великий гріх. Медики наголошують: якщо забезпечити якісну паліативну допомогу, бажання померти у більшості пацієнтів зникає. В Україні налічується 324 000 паліативних пацієнтів, але якість їхнього догляду залишається низькою у рейтингу «Індексу якості смерті» Україна посідає лише 69-те місце з 80. Лікарі також попереджають, що прогнозувати термін життя неможливо відомі випадки, коли пацієнти з термінальними стадіями жили всупереч прогнозам роками.

Додатковим цікавим фактом є те, що у 1922 році в Кримінальному кодексі УРСР існувала примітка, за якою вбивство зі співчуття на прохання жертви не каралося, але її прибрали вже за кілька місяців через зловживання. Також важливою є позиція Європейського суду з прав людини, де суд постановив, що право на життя не включає в себе право на смерть, і держава зобов'язана передусім захищати життя.

Вирішення дилеми щодо впровадження інституту евтаназії в Україні вимагає відмови від спрощених підходів на користь комплексної державної стратегії. Першочерговим завданням є радикальна модернізація паліативної допомоги, оскільки більшість запитів на смерть обумовлені не самим фактом хвороби, а нестерпним болем та депресією, які сучасна медицина здатна усунути. Допоки Україна не забезпечить гідний рівень хоспісного догляду та доступ до ефективного знеболення, легалізація евтаназії ризикує стати «шляхом найменшого спротиву» для держави, яка замість дорогого лікування пропонуватиме дешеву смерть. Паралельно з цим постає гостра потреба у заповненні законодавчих прогалів: правова система має чітко розмежувати кримінально карану активну евтаназію та пасивну форму відмови від терапії, закріпивши право пацієнта на припинення штучного підтримання життя, що не має терапевтичної перспективи.

Однак будь-які законодавчі кроки у цьому напрямку блокуються високим ризиком корупційних зловживань та кримінальних посягань на майно вразливих осіб, що вимагає створення багатоступеневих механізмів контролю, зокрема через запровадження широких лікарських консилиумів та судового нагляду за кожним окремим випадком. Зрештою, успішна трансформація неможлива без подолання суспільних табу та зміни медичної етики, а саме відхід від «змови мовчання» між лікарем та пацієнтом має стати основою для щирого діалогу, де право знати правду про свій стан є передумовою для прийняття будь-якого вольового рішення.

Отже, питання «права на гідну смерть» в Україні залишається закритим на рівні закону, але гострим на рівні людських історій. Поки держава не здатна забезпечити кожному паліативному хворому життю без болю, дискусія про евтаназію не вщухне. Головним викликом залишається пошук балансу: як захистити право людини не страждати, не відкривши при цьому двері для кримінальних зловживань та не знецінивши святості людського буття.

Миколайчук К. С.

Львівський національний університет імені Івана Франка
karynamykolaichuk@gmail.com
місто Львів

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НЕ ЗАЗНАВАТИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА?

Насильство супроводжує людську цивілізацію стільки, скільки існує сама людина. Філософи, правники, соціологи впродовж століть намагалися осягнути його природу, пояснити причини і знайти механізми протидії. Так, Томас Гоббс вбачав у насильстві природний стан людства, так звану «війну всіх проти всіх», подолати яку покликана держава через встановлення тих чи інших правових приписів. Іммануїл Кант пов'язував заборону насильства з повагою до людської гідності як самоцінності. Та попри тисячоліття філософських роздумів і правових заборон, насильство нікуди не зникло – воно лише навчилося ховатися.

У сучасному розумінні насильство має широкий спектр проявів: починаючи від фізичного і психологічного, завершуючи сексуальним та економічним. Воно може виникати між незнайомими людьми на вулиці, на роботі, у збройних конфліктах, будь-де та будь-коли. Спільним знаменником у всіх цих проявах є своєрідний дисбаланс сили, адже насильство завжди є там, де хтось має змогу підпорядкувати іншого і де є готовність цією змогою скористатися.

Проте є особлива форма насильства, яка вирізняється з-поміж інших не лише своїм масштабом, а й своєю природою. Це насильство, яке застало зненацька людину не за рогом на темній вулиці і не на полі бою, воно спіткало її в особливому місці – вдома. Там, де її мали б чекати любов, прийняття і безпека. Так-так, мова йде про домашнє насильство. Насильство, яке вчиняє не стороння людина, а та, якій довіряли, яку впустили у власний простір і власне життя. І саме ця знайомість, ця довіра, це відчуття «свого» перетворюють домашнє насильство на явище, протидії якому на всі 100% не знайшла жодна з правових систем світу.

Домашнє насильство вирізняється серед інших форм передусім своєю прихованістю (латентністю), адже відбувається у просторі, який суспільство традиційно називає «приватним», і саме ця приватність стає так званим щитом для кривдника та пасткою для потерпілої особи. Адже сусіди чують, але не втручаються; родичі здогадуються, але мовчать; діти бачать, але не розуміють, що це ненормально, бо не бачили нічого іншого. Так, за даними, оприлюдненими заступницею міністра внутрішніх справ Катериною Павліченко, лише за 10 місяців 2025 року до Національної поліції надійшло понад 103 тисячі заяв про вчинення домашнього насильства, і це лише ті, хто наважився звернутися. А скільки жертв бояться? Скільки таких випадків справді залишається «за закритими дверима» через страх, залежність, сором, які традиційно закарбувались в суспільній свідомості як «особиста справа сім'ї», а не як грубе порушення прав людини? Саме загальне уявлення про те, що в сімейні конфлікти не варто втручатися, що «таке буває в кожній родині», що це лише тимчасова сварка, очевидно, створює сприятливий ґрунт для мовчання.

З правової точки зору, відповідь на запитання «Чи маю я право не зазнавати домашнього насильства?» є очевидною: «Беззаперечно маю». Так, Україна приєдналась до ключових міжнародних документів у сфері захисту прав людини, серед яких є і Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, відома як Стамбульська конвенція, яка зобов'язала держав-учасниць криміналізувати домашнє насильство як таке, а також встановити ефективні механізми протидії цьому явищу. Відтак, в Україні з 2017 року встановлена кримінальна відповідальність за домашнє насильство і, здавалось би, проблема вирішена: є норма, є санкція, є відповідальність. Однак між нормою і реальністю, її застосуванням досі залишається прірва.

Так, справді, право не зазнавати домашнього насильства є беззаперечним, воно закріплено на рівні міжнародного і національного законодавства, ґрунтується на фундаментальних засадах людської гідності та особистої недоторканності. Однак чи є це право дійсним у тому ключі, що воно реально захищається і реально відновлюється у разі порушення? Відповідь на це питання залишається невтішною.

Доки суспільство сприйматиме насильство в сім'ї як «приватну справу», доки постраждала особа боїтиметься бути не почутою більше, ніж самого кривдника, доки держава не забезпечить реально діючий та ефективний механізм захисту – право існуватиме лише на папері. Але це вже буде навіть і не право, це буде ілюзія. Стамбульська конвенція дала Україні орієнтир, законодавство – інструмент. Наступний крок – зробити так, щоб слово «захист» стало реальністю для кожного, хто його потребує.

Мурашов Д. В.

Державний торговельно-економічний

Університет

d.murashov_fmtp_18_24_b_d@knute.edu.ua

м.Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НЕ СВІДЧИТИ ПРОТИ СЕБЕ?

«Краще, щоб сто винних unikли покарання, ніж щоб постраждав один невинний». – Бенджамін Франклін

Право не свідчити проти себе є одним із фундаментальних прав, гарантованих Європейською конвенцією з прав людини (далі - ЄКПЛ) та практикою Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ). Це право є гарантією, що забезпечує особу від свавілля держави та притягнення до відповідальності.

Історично цей принцип був започаткований ще за часів римського та канонічного права: *Nemo tenetur se ipsum accusare* - «ніхто не зобов'язаний звинувачувати себе» .

В Україні це право гарантується Конституцією України, зокрема статтею 63, яка передбачає, що особа має право на відмову давати показання проти себе та членів її родичів. Крім того, реалізація цього права передбачена у статтях Кримінального процесуального кодексу України, який встановлює, що жодна особа не може бути примушена визнати свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення та має право не свідчити проти себе.

Проаналізувавши ці положення, можна дійти висновку, що законодавець забезпечує можливість особі unikнути покарання від самовикриття. Формально це може створити ситуацію, коли вина особа не визнає свою вину. Проте найгірший сценарій, коли невинна особа буде змушена визнати факт скоєння кримінального правопорушення. У такому разі постає питання щодо дотримання принципу справедливого судового розгляду та загальноположних прав та свобод людини. Тому визнання особою винною повинно відбуватися незалежно від показань підозрюваного, а саме держава повинна довести вину. Тому право на мовчання не є ухиленням від правосуддя, а є забезпеченням прав людини. Також слід зазначити, що свідчення, як вид доказу, не завжди є прямими доказами, тому обов'язок доведення вини покладається на державу.

Проте реалізація цього права зіштовхується з низькою труднощів. На практиці виникає ряд проблем. Ознайомлюючись з реєстром судових рішень, часто фіксуються випадки, коли правоохоронні органи застосовують фізичний чи психологічний тиск проти підозрюваного, з метою отримання показань, поширеними є ситуації проведення неофіційних допитів або створення умов, що спонукають особу до каяття.

Верховний Суд сформулював правову позицію про те, що показання, отримані працівниками поліції на місці подій без роз'яснення особі права на захист та право зберігати мовчання, не можуть бути допустимим доказом визнання винуватості цієї особи у вчиненні кримінального правопорушення. Такий підхід є особливо важливим з огляду на те, що особа на місці події може перебувати у стані стресу чи шоку і, не усвідомлюючи своїх прав, надавати необдумані пояснення.

Як зазначає практика ЄСПЛ у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» докази, які отримані з порушенням права на мовчання та права не свідчити проти себе та здобуті за допомогою методів примусу чи утиску всупереч волі обвинуваченого, не можуть бути аргументом для визнання судом вини.

Сутність права не свідчити проти себе полягає в тому, що особа має можливість мовчати. А в кримінальному процесі очікується, що людина захищатиметься, пояснюватиме свою позицію та наводитиме аргументи. Проте саме право на мовчання забезпечує свободу вибору: говорити чи не говорити, і коли саме це робити?

У суспільстві сформувався своя позиція щодо цього права, яка трактується так: мовчання є абсолютним та безапелюційним проявом вини. Однак така позиція є некоректною та порушує принцип презумпції невинуватості.

Згідно цього принципу особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вина не буде доведена в законному порядку.

Не менш важливим є питання меж цього права. Право на мовчання не є безмежним і не означає повної безкарності. Воно стосується виключно захисту особи від примусового самовикриття, але не звільняє від обов'язку дотримуватися інших процесуальних вимог. Зокрема, особа не може відмовитися від участі у слідчих діях, передбачених законом, якщо вони не пов'язані із наданням вербальних показань.

Водночас саме на цьому етапі виникає ризик порушення гарантій справедливого судового розгляду. Зокрема, фіксуються порушення судового розгляду, коли примусове відібрання біологічних зразків слідчим з метою доведення вказаного порушує ст. 6 ЄКПЛ, відповідно до якої проведена на підставі такого відібрання зразків експертиза буде недопустимим доказом

Відповідно до практики ЄСПЛ, зазначено, що кожна людина має право не свідчити проти себе, при цьому мається на увазі не лише надавати свідчення, а також не свідчити проти себе мовою свого тіла.

Варто також зазначити, що право не свідчити проти себе поширюється не лише на підозрюваного чи обвинуваченого, а й на свідка. Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, свідок має право відмовитися давати показання щодо себе, членів своєї сім'ї та близьких родичів. Це означає: особа може бути викликана як свідок, однак фактично перебувати під підозрою. У таких випадках правоохоронні органи часто використовують статус свідка як інструмент для обходу права на захисника та права зберігати мовчання. Така практика суперечить статті 6 ЄКПЛ, яка захищає справедливість судового розгляду в цілому, а не лише на окремих його стадіях.

Право не свідчити проти себе є важливою складовою забезпечення справедливого судового розгляду. Незважаючи на законодавче закріплення, застосування цього права стикається з різними порушеннями з боку правоохоронних органів. Позиції Верховного суду та ЄСПЛ є гарантією реалізації цього права. Для ефективного захисту цього права необхідне не лише вдосконалення законодавства, а й обов'язкове роз'яснення прав з першого моменту контакту з правоохоронцями, та дотримання законодавства та міжнародних договорів.

Набільська К.Г.

Харківський національний університет внутрішніх справ

nabil.k.29.11@gmail.com

м. Кам'янець – Подільський

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВЕ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ДЕРЖАВОЮ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ?

Коли я замислююся над відносинами людини та влади перше, що спадає на думку це: «держава існує для людини, а не навпаки». І це має суттєве значення не тільки для мене, але й для кожного громадянина, адже як зазначено в головному Законі України «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Тому в центрі будь-якого розслідування чи судового процесу має стояти захист особи, її прав та свобод. Але нажаль, іноді саме та система, яка повинна захищати людину, іноді стає джерелом несправедливості.

Конституція України чітко зазначає, що «кожен має право на відшкодування шкоди». Я не можу не погодитися з цим твердженням, адже як було вказано вище, саме людина є найвищою цінністю. Водночас шлях від проголошеного в Основному Законі права до його фактичної реалізації в межах кримінальної юстиції часто є тернистим. Особливо дискусійним є аспект відповідальності самої держави за помилки або правомірні обмеження прав людини під час розслідування. Це змушує мене замислитися над сутністю та доступністю мого права на справедливе відшкодування шкоди державою в контексті кримінального провадження. Бо коли людина опиняється в ситуації, де державні органи припускаються помилки у своїх рішеннях, питання «Чи маю я право?» стає актуальним.

Хоча на законодавчому рівні поняття «шкода» не визначено, під даним поняттям ми розуміємо зменшення або знищення майнових благ, або зниження особистих немайнових благ потерпілої від кримінального правопорушення особи. Дані блага це не завжди те, що можна потримати в руках чи порухувати. Вони суттєво різняться між собою. Майнова шкода це пошкоджені речі, втрачений заробіток або додаткові витрати. Фізична шкода – фізичний біль, розлади здоров'я. В свою чергу моральна шкода це психічні страждання, приниження честі і гідності. На мою думку, останній вид шкоди є найскладнішим видом, так як часто залишається непоміченим, а правильно аргументувати завдання даної шкоди досить складно для пересічного громадянина.

Суспільство часто нав'язує нам стереотип, що проявляти емоції або плакати – це ознака слабкості. Але це нісенітниця. Те, що людина не кричить про свій біль, не означає, що вона не страждає. Будь-яке незаконне втручання в життя з боку тих, хто має владу, неминуче викликає хвилю негативних емоцій. Щоб оцінити цю глибину страждань об'єктивно, часто використовують судово-психологічну експертизу, яка допомагає перетворити невидимий біль на доказ.

Право на відшкодування в кримінальному провадженні виникає не просто так, а як наслідок конкретних системних помилок. Держава бере на себе відповідальність за рішення, дії чи бездіяльність органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду. Право на компенсацію виникає у випадках незаконного

засудження або повідомлення про підозру; незаконного тримання під вартою чи приниження гідності внаслідок проведення обшуку; незаконного накладення арешту на майно або відсторонення від роботи; незаконного застосування штрафів чи конфіскація майна. Держава повинна платити за свої помилки незалежно від того, чи була у діях конкретної особи зла воля. Це вважається актом відновлення справедливості за порушення прав особи.

Справедливе відшкодування – це комплекс заходів, спрямованих на те, щоб максимально повернути людину до того стану, в якому вона була до зіткнення з правоохоронним механізмом.

Якщо через незаконне засудження чи відсторонення від посади особа втратила роботу, держава зобов'язана забезпечити її поновлення на колишній посаді. Якщо ж це неможливо через ліквідацію установи, служба зайнятості має підібрати іншу відповідну роботу. Крім того, обов'язковим є повернення всіх звань та державних нагород, яких людину могли несправедливо позбавити. Це є поверненням доброго імені, яке неможливо купити за гроші.

Проте право на справедливість вимагає і чесності від самої особи. Якщо особа під час слідства навмисно обмовила себе, намагаючись заплутати істину, вона втрачає право на відшкодування. Проте є виняток з правила, якщо така самообмова була зроблена під тиском, через насильство або залякування, право на компенсацію повністю зберігається. Держава не має права використовувати силу для отримання зізнань чи свідчень, а потім ховатися під процесуальними нормами.

Отже відповідь на питання «Чи маю я право на справедливе відшкодування шкоди державою у кримінальному провадженні?» є однозначно позитивною, проте його реалізація на практиці все ще стикається з низкою процесуальних бар'єрів. Справедливість у кримінальному провадженні досягається не лише через покарання винних, а й через здатність держави визнавати власні помилки та компенсувати їх. Розбудова ефективної системи відшкодування має стати пріоритетом для зміцнення довіри суспільства до правоохоронної та судової систем. Адже людина – це не просто «гвинтик» у системі, а особистість, чие життя, здоров'я та майно є недоторканими. І така гарантія законодавчо підтверджена.

Правова держава має мужність визнавати свої помилки та компенсувати їх. Справедливість можлива лише тоді, коли за кожну порушену долю держава несе реальну, вагому та повну відповідальність.

Тому так, я маю право на справедливе відшкодування шкоди державою.

Назарова Ж.С.

Державний торговельно-економічний університет
z.nazarova_fmtp_19_24_b_d@knute.edu.ua

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ?

Свобода пересування є одним із найважливіших прав людини. На мою думку, можливість вибору часу і місця проживання чи подорожі надає людині відчуття контролю над своїм життям. Коли людина має можливість вибирати, де жити та куди подорожувати, це безпосередньо впливає на її здатність бути незалежною та розвиватися як особистість через працевлаштування, освіту або підтримання соціальних зв'язків з людьми. Тому в демократичних суспільствах свобода пересування розглядається не лише як формальне право, а й як практичний засіб гарантування свободи людини. Для мене питання «чи маю я право на свободу пересування» не обмежується тим, що закріплено в законі; я вважаю за необхідне зрозуміти, як це право функціонує в повсякденному житті?

В Україні право на вільне пересування гарантує Конституція України. Стаття 33 дає кожному, хто перебуває в державі легально, можливість рухатися без обмежень, обирати, де жити, а також покидати територію країни. Тобто закон забезпечує право особи обирати місце постійного чи тимчасового перебування. Водночас Конституція підкреслює, що громадянин України не може бути позбавлений права у будь-який час повернутися до своєї держави.

Проте, не лише в Конституції України йдеться про свободу пересування – це питання також врегульоване спеціальним законом. Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», який передбачає гарантії реалізації права на вільне пересування та визначає деякі основні принципи, що регулюють реалізацію цього права. Відповідно до статті 2 цього Закону, право на свободу пересування та вільний вибір місця проживання в межах території України гарантується громадянам України, а також іноземцям та особам без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Тим не менш, в наших реаліях ми можемо побачити, що свобода пересування може підлягати деяким обмеженням. Зокрема, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає можливість тимчасового обмеження цього права. Відповідно до п. 6 ч. 1 статті 8 цього Закону встановлюється особливий режим в'їзду і виїзду, а також можуть обмежуватися свобода пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, рух транспортних засобів, обмежуватися в'їзд (вхід) та перебування в окремих населених пунктах, зокрема тих, з яких проводиться евакуація. Згідно з п. 5 ч. 1 статті 8 цього Закону може запроваджуватися комендантська година, що передбачає заборону перебування осіб на вулицях та в інших громадських місцях у визначений період часу без спеціально виданих перепусток і посвідчень.

Крім того, відповідно до п. 7 ч. 1 статті 8 передбачено можливість перевірки документів у осіб, а також проведення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів. Це дозволяє здійснювати контроль за переміщенням осіб і запобігати потенційним загрозам у період воєнного стану. П. 10 ч. 1 статті 8 встановлює можливість обмеження або заборони вибору місця перебування чи проживання на території, де введено воєнний стан.

Поєднання всіх цих обмежень впливає на наше повсякденне життя та на те, як ми сприймаємо поняття «свободи пересування». З одного боку, запроваджувати обмеження здається необхідним, однак, ті самі заходи демонструють, що люди не завжди мають право вільно пересуватися. Виникає дилема, чи є обмеження свободи пересування порушенням прав людини? На мою думку, такі обмеження є виправданими лише за умови їх безпосереднього зв'язку з необхідністю забезпечення національної безпеки та громадського порядку. В умовах воєнного або надзвичайного стану держава дійсно наділена правом тимчасово обмежувати окремі права і свободи, що впливає з конституційних положень, зокрема статті 64 Конституції України, яка допускає встановлення таких обмежень у разі запровадження воєнного стану. Водночас Закон України «Про правовий режим воєнного стану» визначає чіткі рамки застосування цих заходів, зобов'язуючи органи влади діяти виключно в межах наданих повноважень і з урахуванням мети – захисту життя, безпеки громадян і територіальної цілісності держави.

Важливо, щоб такі обмеження не набували надмірного або свавільного характеру, а застосовувалися лише настільки, наскільки це необхідно. Це означає, що вони мають бути обґрунтованими, пропорційними та тимчасовими, із чітко визначеними підставами та строком дії.

Реалізація права на свободу пересування передбачає можливість особи звернутися до суду, якщо вона вважає, що її права були порушені у зв'язку із застосуванням певних обмежень. Відповідно до статті 55 Конституції України кожному гарантується право на судовий захист, що дозволяє оскаржити рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади. Це забезпечує можливість перевірки законності таких обмежень і захисту прав особи у встановленому законом порядку.

Отже, так, я маю право на свободу пересування. Це право закріплене як українським законодавством, так і нормами міжнародного права. Але, звичайно, реалізація права на свободу пересування для людей у всьому світі залежить від того, в яких умовах і в якій країні вони проживають. В умовах воєнного або іншого надзвичайного стану окремі обмеження можуть бути застосовані, проте тільки якщо вони передбачені законом і є тимчасовими, а також не загрожують життю чи гідності особи. Я вважаю, що такий підхід допомагає запобігти свавільному втручанням у ці права.

Новак А. О.

Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова
novak_a@univer.km.ua
м. Хмельницький

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ГРОМАДЯНСЬКУ НЕПОКОРУ ЗАРАДИ СПРАВЕДЛИВОСТІ?

Коли я задумуюся над цим питанням, то першим у моїй голові постає образ Сократа, який, мавши змогу втекти від свого смертельного вироку та продовжувати просувати свої ідеї серед молоді, все одно випиває келих з отрутою; я згадую Мартіна Лютера Кінга, який сидів у в'язниці через свій вибір вийти мирною ходою; я пригадую кровопроливне придушення протестів на площі Тяньаньмень, яке почалося із мирних протестів щодо свободи преси та демократичних реформ. Що ж спільного між усіма цими подіями? – У кожній із них люди обирали не безпеку, не зручне мовчання і не втечу. Їх об'єднувало палке, майже вперте бажання залишитися гідними перед собою та світом, навіть коли ціна цієї гідності – страждання або смерть.

Що ж таке громадянська непокора? У когось це асоціюється з вогнем, гучними страйками, бійками... Але це не бунт заради задоволення. Це не агресивний погром і протест. Це свідоме, публічне порушення певного закону або вимоги, яке людина застосовує для того, щоб бути почутою, але при цьому без мети завдати шкоди іншим людям і за яке особа готова відповісти. Громадянська непокора формально залишається правопорушенням, однак відрізняється своєю публічністю, ненасильницьким характером та моральною мотивацією. Ти не ховаєш обличчя, не тікаєш опівночі, а навпаки, ти робиш це на очах у всіх, щоб привернути увагу до несправедливості. Ти ніби кажеш суспільству: «Подивіться, цей закон змушує мене обирати між совістю і правилами. І я обираю совість, але я не тікатиму від відповідальності».

Погляньмо на це з різних боків. Із точки зору влади, будь-який крок поза встановлені правила – це порушення правопорядку, яке не можна толерувати. Якщо дозволити одне порушення, завтра їх стане тисяча. Але з погляду громадянина, який роками стукає в зачинені двері, тихі способи впливу часто нічого не дають. І тоді може залишатися одним із небагатьох засобів: порушити правило, але не заради хаосу, а заради того, щоб нарешті почули.

Звідки ж береться це «право»? У жодній конституції світу не написано: «Громадяни мають право не підкорятися законам». Але є природне право, є внутрішнє відчуття, що закон, який принижує людську гідність, перестає бути законом. Ще філософи давнини стверджували: несправедливий закон не заслуговує на повагу. Звісно, це небезпечна думка: будь-хто може назвати несправедливим будь-що. Тому громадянська непокора має суворі умови. По-перше, ти маєш вичерпати всі легальні способи: звернення, петиції, суди, вибори. По-друге, твій акт має бути публічним, щоб привернути увагу суспільства до проблеми. По-третє, ти не можеш завдавати шкоди іншим людям.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

У повсякденному житті ми часто натрапляємо на дрібні прояви несправедливості. Наприклад, коли хтось отримує перевагу не через власні здібності, а через знайомства, або коли правила застосовують вибірково до різних людей. Іноді душа протестує, хочеться грюкнути дверима або відмовитися щось робити. Та чи варто через такі речі вдаватися до справжньої громадянської непокори? Мабуть, ні. Адже справжня несправедливість, яка виправдовує такий крок, – це коли закон розділяє людей на кращих і гірших, коли він закріплює рабство, принижує цілі народи або знищує суспільні цінності. Тоді непокора стає не просто правом, а моральним обов'язком. Якщо закон принижує людську особистість, він негідний поваги.

Однак чи не виправдовуємо ми так власну гординю? Чи не здається нам, що саме ми знаємо, яка справедливість «справжня»? Історія знає приклади, коли непокора вела до хаосу та розрухи. Якщо кожен почне обирати, які закони виконувати, а які – ні, суспільство розпадеться. Та навіть визнаючи цей ризик, варто пам'ятати: мета непокори – не хаос заради хаосу, а справедливість, якої не вдалося досягти тихими способами. Саме цим громадянська непокора відрізняється від кримінальних злочинів проти громадського порядку, де люди діють не з прагненням до справедливості, а з агресивним наміром сіяти страх і безладдя.

Підсумовуючи, можна сказати так: права на громадянську непокору в юридичному сенсі не існує. Але є моральне право – право сумління, яке бере початок у гідності людини. Користуватися ним можна тоді, коли несправедливість закону є очевидною для значної частини суспільства, коли мирні засоби вичерпано, а твій вчинок не загрожує насильством. І найголовніше – ти маєш бути готовим заплатити за свій вибір. Адже справжня відданість справедливості вимірюється не палкими словами в соціальних мережах, а готовністю відповісти за свої переконання перед законом, людьми і власною совістю.

Обушна А.Р.

Державний торговельно-економічний університет
nasty.nasty27042008@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ, ЯКЩО МОЇ ДОХОДИ НИЖЧІ ЗА ПРОЖИТКОВИЙ МІНІМУМ?

Питання доступності правосуддя для незахищених верств населення є лакмусовим папірцем демократичності будь-якої держави. Коли ми говоримо про право на безоплатну правничу допомогу (БПД) для осіб, чий дохід нижчий за прожитковий мінімум, ми стикаємося з фундаментальним питанням: чи є це право реальним інструментом захисту, чи лише декларативною нормою, що гарно виглядає на папері, але фактично розбивається об бюрократичні рифи?

Формально відповідь на питання, винесене в заголовок, є однозначною – так. Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» чітко визначає, що особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу (БВПД). Це включає не лише консультації, а й складання позовних заяв та безпосереднє представництво інтересів у суді.

Однак, на мій погляд, існує значний розрив між «дійсним» правом, прописаним у нормах закону, та його «реалізацією» на практиці. Для людини, яка живе за межею бідності, шлях до отримання цієї допомоги часто нагадує складний квест, де кожен етап вимагає ресурсів, яких у неї немає.

1. Проблема доведення статусу. Перший бар'єр – збір доказів незахищеності. Щоб підтвердити, що дохід справді нижчий за встановлений поріг, необхідно пройти декілька інстанцій, отримати довідки про доходи та склад сім'ї. Для людини у скруті, яка може не мати коштів навіть на проїзд до районного центру чи доступу до інтернету, це стає першим етапом відсіювання. Право стає «вдаваним» уже на етапі підтвердження права на нього.

2. Якість допомоги та довіра. В суспільстві все ще панує стереотип, що «безкоштовне не буває якісним». Хоча систему БВПД в Україні часто позиціонують як одну з найкращих у Європі, на практиці адвокати, що працюють за контрактом з державою, іноді перевантажені справами. Це створює ризик формального підходу, де захисник виконує мінімальний обсяг роботи, не заглиблюючись у складні нюанси справи.

Аналіз судової практики показує, що малозабезпечені громадяни найчастіше звертаються за БПД у спорах щодо соціальних виплат, стягнення аліментів, вирішення житлових питань або захисту від домашнього насильства. У цих категоріях система дійсно демонструє життєздатність. Держава забезпечує захисника, і це дає людині бодай мінімальний шанс на рівний змагальний процес у суді.

Але чи є це забезпечення «реальним» у повному обсязі? Я вважаю, що ні. По-перше, правнича допомога – це не лише послуги адвоката. Процес вимагає оплати судового збору, витрат на експертизи, копіювання документів та поштові відправлення. Хоча закон передбачає звільнення від сплати судового збору для певних категорій, цей перелік не завжди збігається з переліком осіб, що мають право на БВПД. Таким чином, отримавши безкоштовного юриста, людина може опинитися в глухому куті через неможливість оплатити судову експертизу чи держмити.

Для того, щоб право на правничу допомогу для малозабезпечених стало по-справжньому дійсним і дієвим, я пропоную наступні кроки:

– Цифровізація та автоматизація. Перевірка рівня доходу має відбуватися автоматично через державні реєстри (наприклад, інтеграція з базою Пенсійного фонду та податкової служби через «Дію»). Людина не повинна збирати папірці; суб'єкт надання допомоги має самостійно бачити статус особи в системі.

– Розширення поняття «безоплатності». Необхідно запровадити комплексний підхід, за якого для осіб із доходами нижче мінімуму держава покриває не лише послуги юриста, а й супутні процесуальні витрати. Це може бути реалізовано у формі ваучера або цільової соціальної виплати на ведення справи.

– Інституційна підтримка та мотивація. Слід переглянути систему оплати праці адвокатів БВПД, прив'язавши її до результативності та складності справи. Якісна допомога не може бути дешевою для держави, якщо вона хоче реально захистити своїх громадян.

– Правова просвіта у віддалених регіонах. Багато людей, що потребують захисту, навіть не підозрюють про існування центрів БПД. Потрібна активна інформаційна робота безпосередньо в територіальних громадах та через органи соціального захисту.

Отже, чи маю я право на безоплатну правничу допомогу, якщо мої доходи нижчі за прожитковий мінімум? Юридично – безумовно, це право гарантоване державою. Проте фактично це право все ще потребує значної політичної волі для своєї повної реалізації. Воно перебуває у стані трансформації від «вданого» (через складність бюрократичних процедур) до «дійсного».

Я переконана, що справжня рівність перед законом починається не в залі суду, а в моменті, коли найбільшій громадянин отримує таку ж якісну та доступну юридичну підтримку, як і велика корпорація. Тільки тоді право на захист перестане бути привілеєм заможних і стане реальною гарантією справедливості для кожного.

Олійник А. О.

Державний торговельно-економічний університет
nastasiaoliinyk@gmail.com
м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА САМОЗАХИСТ БЕЗ ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ?

Чи маю я право самостійно захистити себе, своє життя та майно, якщо на мене посягають? Чи можу я діяти негайно, не звертаючись до суду чи інших державних органів? Чи не стане мій захист підставою для притягнення мене до відповідальності? Ці запитання є надзвичайно актуальними для кожної людини, адже ситуації небезпеки або порушення прав можуть виникнути раптово, а іноді рахунок іде на хвилини або навіть секунди. Саме тому право на самозахист без звернення до суду є важливою складовою системи захисту прав людини в сучасному суспільстві.

Право на самозахист має глибоке історичне коріння. Ще в давні часи людина була змушена самостійно захищати своє життя, родину та майно. З розвитком держави та права з'явилися суди та інші органи влади, які почали виконувати функцію захисту прав. Однак навіть у сучасному правовому суспільстві держава визнає, що не завжди може миттєво відреагувати на небезпеку. Саме тому законодавство надає людині можливість самостійно діяти у разі загрози.

На законодавчому рівні право на самозахист прямо закріплене в Конституції України, яка гарантує кожному право захищати свої права і свободи будь-якими не забороненими законом способами. Крім того, Цивільний кодекс України передбачає можливість самозахисту цивільних прав, якщо вони порушені або існує реальна загроза їх порушення. Право на самозахист є не лише теоретичним, а й реально існуючим правом, яке визнається державою.

Важливо зазначити, що право на самозахист без звернення до суду ґрунтується на конкретних нормах законодавства України. Зокрема, стаття 55 Конституції України гарантує кожному право захищати свої права і свободи будь-якими не забороненими законом способами. У Цивільному кодексі України це право закріплене у статті 19, яка передбачає можливість самозахисту цивільних прав шляхом застосування засобів протидії, що не суперечать закону та моральним засадам суспільства. Крім того, Кримінальний кодекс України містить норми про необхідну оборону та крайню необхідність (статті 36 і 39), які

звільняють особу від відповідальності за шкоду, заподіяну під час захисту від суспільно небезпечного посягання. Також важливе значення має стаття 1169 Цивільного кодексу України, яка передбачає відшкодування шкоди, завданої у стані крайньої необхідності, що підтверджує визнання державою права особи діяти для захисту своїх інтересів у невідкладних ситуаціях.

Разом з тим виникає питання про межі цього права. Самозахист не означає всюдозволеність або можливість діяти будь-яким способом. Дії особи повинні бути законними, необхідними та пропорційними небезпеці. Наприклад, якщо людина застосовує надмірну силу або завдає значної шкоди у відповідь на незначне правопорушення, такі дії можуть бути визнані незаконними. У такому випадку особа, яка намагалася захистити себе, може бути притягнута до відповідальності. Саме тому дуже важливо чітко розуміти межі допустимого самозахисту.

У реальному житті право на самозахист проявляється в різних ситуаціях. Особа може захищати своє житло від незаконного проникнення, припиняти протиправні дії щодо свого майна або застосовувати необхідну оборону для захисту здоров'я чи життя. Такі дії є законними, якщо вони спрямовані на припинення небезпеки та не перевищують меж необхідності. Самозахист дозволяє людині діяти швидко та ефективно, не очікуючи допомоги державних органів.

Водночас практика показує, що реалізація права на самозахист часто супроводжується труднощами. Однією з головних проблем є страх перед юридичною відповідальністю. Багато людей бояться діяти, навіть коли їхні права порушуються, оскільки не впевнені, що їхні дії будуть визнані законними. Іншою проблемою є недостатній рівень правової обізнаності населення. Не всі громадяни знають, які способи самозахисту дозволені законом і як правильно ними користуватися.

Особливої актуальності право на самозахист набуває в умовах сучасних викликів, коли рівень небезпеки може підвищуватися, а можливість швидко отримати допомогу державних органів є обмеженою. У таких ситуаціях самозахист стає необхідним інструментом забезпечення особистої безпеки. Він дозволяє негайно припинити правопорушення та запобігти більш серйозним наслідкам.

На мою думку, право на самозахист без звернення до суду є реальним і необхідним правом кожної людини. Воно забезпечує можливість швидко реагувати на небезпеку та захищати свої інтереси.

Серед можливих шляхів вирішення проблеми можна назвати проведення правових заходів для населення, роз'яснення норм законодавства щодо самозахисту, а також забезпечення доступності юридичної допомоги. Крім того, важливо, щоб держава гарантувала справедливий розгляд справ, пов'язаних із самозахистом, і захищала осіб, які діяли добросовісно та в межах закону.

Отже, відповідаючи на запитання, чи маю я право на самозахист без звернення до суду, можна зробити висновок, що таке право існує і є важливим елементом правової системи. Воно дозволяє людині захищати свої права в ситуаціях, коли негайне реагування є необхідним. Разом з тим реалізація цього права потребує відповідальності, знань і чіткого розуміння меж дозволеного. Самозахист не замінює судовий захист, але доповнює його, забезпечуючи оперативність і реальність захисту прав людини.

Онофрійчук Ю. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

yulya15onof@gmail.com

м. Львів

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЕМОЦІЇ?

Радість і сум, гнів і щастя, страх і спокій. Емоції переповнюють людину щохвилини. Різноманітні й несподівані, вони наповнюють наше життя, забарвлюють його різними кольорами. Емоційний стан неможливо передбачити чи запланувати заздалегідь. Людині властиво мати різну реакцію на події, по-різному їх переживати і проживати. Але чи має вона абсолютне право не стримувати їх, виплескувати назовні?

Загалом, емоції не є категорією юридичною й розглядаються з точки зору інших наук, насамперед психології. Водночас варто сказати, що в певних випадках емоції мають кримінально-правове значення, адже є частиною активної поведінки будь-якої людини. Та чи завжди емоційність людини призводить до юридичних наслідків?

У кожного з нас у певних ситуаціях емоція може взяти гору над здоровим глуздом і холодним розумом. Коли вона впливає на поведінку людини такою мірою, що призводить до вчинення кримінального правопорушення, варто вести мову про таку ознаку його суб'єктивної сторони як емоційний стан. Емоційний стан - це нетривалий процес у психіці особи, що впливає на її свідомість та волю під час вчинення кримінального правопорушення і знижує можливість керувати своїми діями та/або усвідомлювати їхнє значення. Кримінальний кодекс України оперує категорією «стан сильного душевного хвилювання». Коли емоція виникає несподівано, затьмарює свідомість і призводить до втрати контролю над діями, виникає сильне душевне хвилювання. Однак чи може цей стан виправдати вчинення особою суспільно небезпечного діяння?

Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання (ст. 116) та умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне в стані сильного душевного хвилювання (ст. 123). Цей стан враховується при оцінюванні діяння особи, вчиненого в обстановці необхідної оборони та крайньої необхідності. Крім того, стан сильного душевного хвилювання відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 66 Кримінального кодексу України визнається обставиною, яка пом'якшує покарання. Виходить, законодавець не лише не ігнорує реакцію психіки людини та вплив емоцій на її поведінку, а й по-іншому оцінює відповідні діяння. Про це свідчить як закріплення привілейованих складів кримінальних правопорушень, так і визнання емоційного стану обставиною, що пом'якшує покарання або ж взагалі виключає кримінальну протиправність діяння.

Попри кримінальну караність діяння, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання, ступінь вини особи оцінюється крізь призму впливу на її поведінку емоцій. Останні, при цьому, мають бути викликані протиправною чи аморальною поведінкою потерпілого, насильством, систематичним знуцанням або тяжкою образою з його боку. За таких умов поряд з умислом винного враховується його емоційний стан.

Окремо варто звернути увагу на оцінку поведінки особи за наявності обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння. В обстановці нападу чи небезпеки людиною керує лише страх, тож часто вона не здатна об'єктивно сприйняти ступінь загрози й може заподіяти шкоду, яка йому не відповідає. Перебуваючи в стані психологічної напруги, зумовленої протиправними діями інших осіб або навислою загрозою, вона слідує емоціям, а не холодному розуму. Як наслідок – вчинення будь-яких дій, аби лише врятуватися, відвернути небезпеку. За таких обставин, кримінальний закон виключає кримінальну відповідальність особи з огляду на неможливість в стані сильного душевного хвилювання оцінити відповідність заподіяної нею шкоди небезпеці, що загрожувала, чи обстановці захисту.

Тож чи маю я право на емоції? Безумовно, так. Емоції є невід'ємною частиною психіки людини й впливають на її поведінку та світосприйняття. У кожному з нас вирує їх океан, і без них важко уявити своє життя. Чи маю я абсолютне право не стримувати їх, виплескувати назовні? Ні. Емоційність має межу й не означає безконтрольності. Кожна винна особа підлягає справедливому покаранню, незважаючи на будь-які обставини, адже несе відповідальність навіть за кроки, вчинені під впливом найсильніших переживань. Емоція не виправдовує скоєння кримінального правопорушення, однак за певних умов враховується при здійсненні кримінально-правової оцінки поведінки особи. З огляду на людську природу й важливість забезпечення справедливості, кримінальне право не ігнорує емоції, але й не робить безкарними дії, вчинені під їхнім впливом.

Павлів О. В.

Навчально-науковий інститут права та правоохоронної діяльності
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

pvlvwww@gmail.com

м. Львів

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА НАЯВНІСТЬ ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЄ КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КОЛИ ВІДСУТНЄ ЗАПОДІЯННЯ ШКОДИ ОБ'ЄКТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ?

Кримінальне право часто порівнюють із досконалим механізмом, де кожна деталь: об'єктивна та суб'єктивна сторони – повинні бути на своєму місці. Але що стається, коли цей механізм спрацьовує «вхолосту»? Уявімо ситуацію: меч правосуддя заноситься над людиною, чиє діяння було спрямоване в порожнечу, на фантом або на відносини, які держава навіть не бере під свій захист. Тут виникає фундаментальне питання, яке змушує нас вийти за межі сухої теорії: чи маю я право на виключення відповідальності, якщо самого «серця» злочину (шкоди охоронюваному об'єкту) не існує в природі?

Питання наявності обставин, що виключають кримінальну відповідальність, є доволі дискусійним, оскільки безпосередньо пов'язане з визначенням меж кримінально караної поведінки особи. Однак у деяких випадках постає більш глибока проблема: чи взагалі потрібно говорити про такі обставини, якщо відсутній сам факт заподіяння шкоди об'єкту кримінально-правової охорони?

На мою думку, у даній ситуації питання про наявність обставин, що виключають кримінальну відповідальність, взагалі не повинно виникати, оскільки відсутність шкоди об'єкту кримінально-правової охорони свідчить про відсутність самого складу кримінального правопорушення. Тобто кримінальна відповідальність виключається не через спеціальні обставини, передбачені кримінальним законом, а через відсутність підстав для її виникнення.

Перша грань, якій я хочу приділити особливу увагу, – неоохоронюваність суспільних відносин. Ми звикли вважати, що КК України охоплює все. Проте закон – жива матерія, який має свої межі. Якщо особа вчиняє дію, яку суспільство вважає аморальною, але яку законодавець свідомо не включив до об'єктів кримінально-правової охорони, чи має вона право на «імунітет»? На мою думку, відповідь однозначна – так. Відсутність правової охорони означає відсутність суспільної небезпеки в юридичному розумінні. Це той випадок, коли право на виключення відповідальності впливає з самого принципу верховенства права. Якщо держава не виставила «варту» навколо певних відносин, вона не має права карати того, хто в них втрутився.

Друга грань – відсутність ознаки належного предмета. Предметом злочину є матеріальний або нематеріальний елемент, впливаючи на який заподіюється шкода об'єкту. Проте якщо предмет не відповідає ознакам, передбаченим диспозицією статті КК України, то склад кримінального правопорушення деформується. Такі ситуації традиційний підхід догматики намагається втиснути у рамки замаху. Однак, аналізуючи це крізь призму суспільної небезпеки, я вважаю: за повної фізичної неможливості реалізації злочинного плану шкода об'єкту не заподіюється навіть потенційно. У такому разі кримінальне право ризикує перетворитися на покарання за «голий умисел», який не знайшов свого втілення в реальній шкоді. Це питання критично важливо у реаліях війни, коли використання хибних цілей, макетів техніки та дезінформаційних матеріалів є частиною оборонної стратегії, а посягання на них є фактично нікчемним.

Третьою гранню є відсутність належного потерпілого. Це, мабуть, найбільш емоційно складна тема. Важливо чітко розрізняти ситуації відхилення дії (коли шкода помилково заподіюється іншій реальній особі замість обраної) від випадків, коли потерпілий як носій блага взагалі відсутній. Ситуація відхилення дії передбачає момент коли шкода помилково заподіюється іншій реальній особі замість обраної. Наприклад, особа здійснює постріл у конкретного ворога, але через промах влучає у випадкового перехожого. У такому разі склад правопорушення зберігається, оскільки об'єкт захисту – життя чи здоров'я людини – постраждав реально, змінився лише суб'єкт-носіє цього блага. Зовсім інша ситуація постає тоді, коли потерпілий як носій охоронюваного блага взагалі відсутній у правовій площині. Прикладом є передача даних ворожому агенту, який насправді є цифровим ботом або «легендованим» співробітником спецслужб. У цьому разі ми маємо справу не з помилкою в особі, а з посяганням на фантом. Об'єктивно інтересам національної безпеки шкоди не завдано, навпаки – систему захисту було зміцнено. Якщо потерпілий як суб'єкт відносин відсутній, дія втрачає свою соціальну сутність. Правосуддя має бути дуже обережним, щоб не почати карати за посягання на порожнечу.

Особливу увагу варто приділити подіям в Україні, починаючи з 2014 року і після початку повномасштабної війни, які сформували своєрідну та нестандартну правову реальність. В умовах війни виникають парадоксальні ситуації, коли заподіяння шкоди об'єкту є апріорі неможливим: від співпраці з цифровими ботами чи підставними агентами спецслужб, де відсутній належний потерпілий, до спроб заволодіння майном у вцінт зруйнованих будівлях, які де-юре лишаються житлом, але де-факто втратили ознаки належного предмета. Коли об'єкт правової охорони нівелюється реаліями війни або замінений правовою фікцією, діяння втрачає свою сутність. За таких обставин правосуддя має уникати механічної кваліфікації замаху, натомість надаючи пріоритет кваліфікації за ст. 11 КК України про малозначність або визнанню обставин, що виключають протиправність.

У цьому контексті можна навести актуальний приклад. Уявімо, що особа з колаборантськими поглядами вирішує передати неправомірну вигоду службовій особі окупаційної адміністрації для отримання певних привілеїв. Однак згодом виявляється, що ця особа насправді була звичайним шахраєм, яка не мала жодних владних повноважень. У цьому випадку особа, яка давала неправомірну вигоду, відповідатиме за замах на надання неправомірної вигоди (а можливо, і за колабораційну діяльність), хоча належного потерпілого у цій схемі не було.

Аналізуючи викладене, я доходжу висновку, що відсутність шкоди об'єкту через його неоохоронюваність або відсутність предмета чи потерпілого належить до площини складу кримінального правопорушення, а не до переліку обставин Розділу VIII КК України. Хоча доктрина часто намагається пояснити такі випадки через інститут замаху, я вважаю, що за повної ілюзорності шкоди відповідальність має виключатися через відсутність підстав для її виникнення. Розуміння цієї тонкої межі є критичним в умовах війни для забезпечення точності правосуддя. Зрештою, кримінальне право має оцінювати не лише матеріальні наслідки, а й реальну можливість заподіяння шкоди суспільству, що і є справжньою мірою відповідальності особи.

Пасічник Д.В.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

dmytro.pasichnyk@ukma.edu.ua

Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО ВІЛЬНО ЗАЛИШАТИ ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ?

Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57 «Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України» відома тим, що де-факто встановлює заборону (за певними винятками) на перетин державного кордону громадянами-чоловіками віком від 23 до 60 років.

А водночас, відповідно до п. 1 ст. 92 Конституції України виключно законами визначаються права і свободи людини, а отже – і їх обмеження. Сама ст. 33, яка гарантує право вільно залишати територію України, містить застереження «за винятком обмежень, які встановлюються законом». У Рішенні від 6 червня 2019 року № 3-р/2019 КСУ визнав, що «обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України». Звісно, постанова не належить до категорії закону.

В Україні продовжує діяти профільний Закон № 3857-ХІІ «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», який не передбачає жодних обмежень на виїзд у зв'язку з воєнним станом. Стаття 6 цього Закону, яка має назву «Підстави для тимчасового обмеження права громадян України на виїзд з України», ніде не згадує про заборону виїзду чоловікам віком 23-60 років. Таким чином, Постанова № 57 не узгоджується з актом вищої юридичної сили, відповідно до якого (за ч. 2 ст. 3 самого Закону) вона мала прийматися.

Верховний Суд неодноразово розглядав цю проблему. У Постанові від 17 серпня 2023 року по справі № 380/7792/22 ВС у § 76 визнав, що «Закон № 3857-ХІІ не містить обмежень права вільно залишати територію України в умовах правового режиму воєнного стану», але виснував, що це «не означає, що такі обмеження до вищевказаної категорії осіб не можуть застосовуватися на підставі Закону № 389-VIII [«Про правовий режим воєнного стану»] та Закону № 3543-ХІІ [«Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»], які є спеціальними для цього періоду». У подальшому цей висновок було дослівно підтверджено у Постанові ВС від 11 серпня 2025 року по справі №640/21967/22 (§ 64), від 31 серпня 2023 року по справі № 380/572/23 (§ 84) тощо.

Але ані Закон № 389-VIII, ані № 3543-ХІІ не містять жодної норми, яка б забороняла залишати територію держави певним категоріям громадян. Посилання на п. 6 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» не вирішує цієї проблеми, оскільки у відповідному пункті йдеться про зовсім інший правовий режим – урегулювання обмеження свободи пересування громадян військовим командуванням, зокрема через встановлення блокпостів, і який значно «старший» за Постанову № 57.

Згідно зі статтею 49 Закону «Про Кабінет Міністрів України» Кабмін на основі та на виконання Конституції і законів України видає свої постанови і розпорядження. Як було продемонстровано, не існує жодної норми Конституції чи закону, на виконання якої Кабмін запровадив обмеження на виїзд за Постановою № 57. При цьому принцип поділу державної влади на 3 гілки передбачає, що обмеження права може встановлювати лише законодавча влада, бо вона є провідником волі народу. Після цього виконавча влада розробляє порядок реалізації такого обмеження. Виконавча влада не може самостійно встановлювати обмеження конституційних прав, бо її склад не обирається народом, а отже – народ не делегував їй відповідні повноваження. Можливість і практика встановлення обмеження конституційних прав представниками виконавчої вертикалі, яких народ не обирає, містить ознаки диктатури.

Чинне правове регулювання заборони залишення території України чоловіками віком 23-60 років суперечить і міжнародним зобов'язанням України. Адже ч. 1 ст. 4 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, яка регулює відступи від зобов'язань у зв'язку з надзвичайним становищем в державі, дозволяє їх лише за умови, що вони «не тягнуть за собою дискримінації», зокрема за ознакою статі, що підтверджується і коментарем № 5 до ст. 4 Комітету з прав людини ООН, прийнятим на 13 сесії у 1981 році. Водночас, обмеження на виїзд стосуються виключно чоловіків. Жінки мають можливість у будь-який час залишити територію України, територію бойових дій і одержати тимчасовий захист у країнах Європи. Це немислима дискримінація, яка порушує право чоловіків на життя, на повагу

до своєї гідності та на рівні можливості чоловіків і жінок. Дискримінується й молодь у віці від 23 до 25 років – адже вона, як і молодь 18-23-річного віку, не підлягає мобілізації, але тим не менше виїзд для неї все ще перебуває під забороною. Таким чином, для однакових ситуацій запроваджується різне нормативно-правове регулювання, що і є порушенням принципу рівності.

Постанова № 57 містить також і корупційні ризики, оскільки виняткові процедури, які вона передбачає для того, щоб чоловіки все ж змогли законно залишити територію держави, містять корупціогенні фактори. Зокрема, це стосується супроводження осіб з інвалідністю, для чого останні повинні спочатку отримати від держадміністрації чи органу місцевого самоврядування акт встановлення факту здійснення догляду за особою. Ця процедура є винятково непрозорою. Зокрема, практикуючі юристи наголошують на значній дискреції органу місцевого самоврядування, який, формуючи спеціальну комісію для розгляду звернень та встановлюючи власне нормативне регулювання її діяльності, водночас на власний розсуд визначає перелік документів, необхідних для встановлення факту догляду, не кажучи вже про затягування розгляду звернень і безпідставну відмову у видачі паперів.

Та найважливіша проблема, яку необхідно розглянути для відповіді на питання, поставлене у заголовку есе – а чи є взагалі заборона на виїзд вказаної категорії осіб в умовах воєнного стану? Кожен читач може легко переконатися, що у Постанові № 57 дійсно не міститься жодної заборони на виїзд, а передбачено лише «винятки», тобто ті випадки, коли виїхати чоловіку віком 23-60 років за межі держави дозволяється. Отже, або ж слід скористатися принципом «дозволено все, що не заборонено», та констатувати наразі відсутність відповідної заборони у законодавстві, або ж слід розглядати «винятки» у Постанові № 57 як вичерпний перелік випадків, коли будь-який громадянин має право залишити територію України – але тоді у цьому переліку відсутні й усі особи жіночої статі, діти та чоловіки віком 18-23 та 60+ років, що означає, що виїзд для них усіх не дозволений.

Ця проблема демонструє виняткову низькоякісність Постанови № 57 через порушення принципу правової визначеності, вимог до якості і чіткості закону. Більше того, згадаємо, що профільний закон – «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» – не містить жодних обмежень у праві на виїзд через воєнний стан, що визнавав і Верховний Суд. Стаття 3 цього Закону гарантує кожному громадянину право на виїзд після пред'явлення документа, передбаченого статтею 2 (закордонного паспорта). Як тут не згадати хрестоматійну справу ЄСПЛ «Веніамін Тимошенко та інші проти України», за якою заявники звертали увагу на те, що на той час в Україні право на страйк на підприємствах транспорту регулювалося 2 законами – «Про транспорт» (1994 року), застарілі положення якого все ще містили заборону його проводити, і Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», який таких заборон не містив. ЄСПЛ одноголосно встановив порушення ст. 11 ЄКПЛ з тієї причини, що таке двозначне нормативне регулювання, яким встановлювалося обмеження права (втручання у права заявників), «не ґрунтувалося на достатньо точних і передбачуваних законодавчих актах». У цій справі ЄСПЛ послався на свої загальновідомі висновки про те, що «закон має бути доступним для зацікавлених осіб та сформульованим з достатньою точністю для того, щоб

надати їм можливість [...] передбачати [...] наслідки, які може спричинити відповідна дія». Провівши аналіз Постанови № 57, можемо констатувати, що така ж сама ситуація має місце на сьогодні із конституційним правом громадян чоловічої статі вільно залишати територію України – тільки, на відміну від справи «Веніамін Тимошенко та інші проти України», маємо справу навіть не з колізією між двома законами, а з колізією Конституції, міжнародних зобов'язань, профільного закону із підзаконним нормативно-правовим актом – Постановою № 57, яка навіть ніде не встановлює в своєму тексті заборони на виїзд за кордон громадянам-чоловікам віком 23-60 років – але продовжує віднімати у них це право...

Полещук І. А.

Державний торговельно-економічний університет

0984003081irina@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮЯ ПРАВО НА ЗАХИСТ ВІД КІБЕРБУЛІНГУ?

У ХХІ столітті цифрові технології стали невід'ємною складовою повсякденного життя, охопивши всі сфери діяльності – від освіти і роботи до особистого спілкування та дозвілля. Інтернет створив безліч можливостей для розвитку, самовираження та комунікації. Водночас із розвитком Інтернет-простору з'являються і нові виклики, серед яких особливу небезпеку становить кібербулінг. Кібербулінг у сучасному суспільстві став однією з найбільш небезпечних форм порушення прав людини і водночас складною проблемою сучасного інформаційного суспільства. Сьогодні цифровий простір є не лише середовищем для комунікацій, а й місцем, де можуть проявлятися агресія, насильство та дискримінація.

Кібербулінг де? визначається як цілеспрямоване і повторюване приниження, переслідування або залякування особи за допомогою електронних засобів, включаючи соціальні мережі, месенджери, електронну пошту чи інші онлайн-платформи. Його проявами можуть бути образливі повідомлення, поширення неправдивої або компрометуючої інформації, публічне висміювання, погрози, а також розголошення особистих даних без згоди особи.

Особистий булінг та кібербулінг часто пов'язані між собою. Але кібербулінг залишає цифровий слід- записи, який може слугувати доказами, що дозволять зупинити цькування.

Кібербулінг як форма психологічного насильства в цифровому середовищі безпосередньо порушує фундаментальні права людини, закріплені як у національному, так і в міжнародному праві. Насамперед він посягає на право кожної особи на повагу до честі та гідності, адже у процесі кібербулінгу жертва піддається приниженню, насмішок та психологічному тиску. Особливо небезпечним є те, що у мережі інформація є доступною для необмеженого кола осіб і залишається загальнодоступною тривалий час, посилюючи моральні страждання.

Водночас порушується право на приватність, оскільки зловмисники можуть поширювати особисті дані, фото, відео або переписки без дозволу. Це призводить до втрати контролю над власним приватним життям та створює відчуття постійної вразливості. У багатьох випадках такі дії супроводжуються шантажем або погрозами, що посилює моральний тиск на людину.

Кібербулінг також посягає право на безпеку та особисту недоторканість. Постійні образи, переслідування або погрози можуть викликати у людини сильний стрес, тривожність, страх і навіть панічні атаки. У важких випадках це може призводити до серйозних психологічних розладів, включаючи депресію. Тобто навіть без фізичного контакту кібербулінг створює реальну загрозу для психічного та фізичного здоров'я людини.

Окремо слід виділити право на освіту. Жертви булінгу в Інтернеті часто стикаються з труднощами у навчанні, особливо якщо кібербулінг переходить на булінг у реальному житті. Вони втрачають мотивацію, уникають відвідування навчання через постійний психологічний тиск та моральне перенавантаження що заважає зосередитися на навчальному процесі та повноцінно реалізувати свій освітній потенціал.

Кібербулінг може порушувати право на свободу слова та свободу вираження поглядів. Саме страх стати об'єктом агресії або насмішки змушує багатьох людей не виражати вільно свої думки в Інтернеті. Так формується самоцензура, яка обмежує участь людини в суспільному житті та онлайн-дискусіях. А згодом власна думка може втрачатися на фоні висловів інших людей, так зникає свобода слова, бо людина буде притримуватися думки маси аби не отримувати у свою сторону агресію.

Права на рівність і недискримінацію також можуть порушуватися. Кібербулінг нерідко ґрунтується на ознаках зовнішності, статі, національності, мови, релігії і інших характеристик. Це призводить до стигматизації та ізоляції окремих груп, що суперечить принципам рівності та толерантності.

Особливо вразливою категорією є діти та підлітки, для яких кібербулінг може призвести до ізоляції, втрати інтересу до навчання та соціального життя. Таким чином, кібербулінг прямо суперечить базовим міжнародним стандартам прав людини, зокрема принципам, закріпленим у Загальній декларації прав людини та Конвенції про права дитини.

В Україні правове регулювання кібербулінгу здійснюється через низку нормативно-правових актів. Важливим етапом стало законодавче закріплення поняття булінг, в тому числі і кібербулінг в Україні та встановлення відповідальності за нього. Закон України «Про освіту» містить визначення булінгу як діяння, що полягає у психологічному, фізичному, економічному або сексуальному насильстві. Відповідальність за такі дії передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення. Якщо правопорушник неповнолітній то до відповідальності можуть бути притягнуті батьки особи або законні представники. В інших випадках, коли дії мають ознаки кримінального правопорушення, можуть застосовуватися норми Кримінального кодексу України, зокрема щодо погроз, переслідування або доведення до самогубства.

На міжнародному рівні кібербулінг визнається як одна з основних загроз у сфері цифрової безпеки. У країнах Європейського Союзу діють норми щодо захисту персональних даних і цифрової безпеки, зокрема Загальний регламент про захист даних. У США та Великій Британії активно впроваджуються освітні ініціативи, спрямовані на формування безпечного онлайн-середовища. Значну роль у вирішенні цієї проблеми відіграє ЮНІСЕФ, який розробляє рекомендації та проводить інформаційні кампанії на рахунок кібербулінгу.

Незважаючи на наявність законодавчої бази, ефективність протидії кібербулінгу залишається ускладненою через низку суттєвих проблем, які мають як правовий, так і практичний характер. Одна з проблем є анонімність в Інтернеті. Створення фейк акаунтів, використання вигаданих імен або приховування своєї особистості за допомогою технічних засобів, усе це ускладнює ідентифікацію особи правопорушника, а відповідно притягнення його до відповідальності. Навіть коли особу вдається ідентифікувати, процес може бути тривалим і вимагати залучення спеціалістів, що знижує оперативність реагування на правопорушення.

Ще однією проблемою є низький рівень звернень потерпілих за допомогою. Багато жертв кібербулінгу не повідомляють про випадки переслідування через страх осуду, недовіру до правоохоронних органів або переконання, що ситуацію не можна змінити. Особливо ця проблема стосується підлітків, які часто бояться розповісти ситуацію дорослим або не усвідомлюють, що їхні права порушуються. Відсутність звернень призводить до того, що значна частина випадків залишається поза правовим полем.

Складність доведення факту кібербулінгу також є проблемою, оскільки для притягнення до відповідальності необхідно мати належні та допустимі докази, такі як скріншоти, записи повідомлень або інші цифрові сліди. Однак така інформація може бути швидко видалена або змінена, що ускладнює її виявлення. У деяких випадках навіть за наявності доказів виникають труднощі з їх оцінкою та використанням у судовому процесі.

Крім того, варто враховувати недостатній рівень підготовки фахівців, які працюють із такими випадками. Не всі правоохоронці, педагоги чи соціальні працівники мають достатні знання та навички для ефективного реагування на кібербулінг, що також знижує рівень захисту постраждалих.

Актуальною є проблема недостатньої підготовки педагогів, адже саме освітні заклади часто стають першими, хто стикається з проявами не тільки булінгу, а й кібербулінгу. Вчителі не завжди знають, як правильно діяти у випадках кібербулінгу, як фіксувати такі ситуації, куди звертатися та як підтримати постраждалу особу. Аналогічна ситуація спостерігається і серед соціальних працівників, які не завжди мають достатній досвід роботи саме з онлайн насильством.

Що стосується правоохоронних органів, то тут також існують певні труднощі. Розслідування випадків кібербулінгу вимагає спеціальних знань у сфері кібербезпеки, цифрових доказів і технічних засобів відстеження інформації. Не всі працівники мають відповідну підготовку або доступ до необхідних ресурсів, що ускладнює процес збору доказів і встановлення особи правопорушника. Крім того, відсутність практики розгляду таких справ може призводити до різних трактувань подібних ситуацій.

Важливою проблемою є також недостатня взаємодія між різними суб'єктами, які протидіють кібербулінгу. Освітні заклади, правоохоронні органи, соціальні служби та батьки часто діють ізольовано, це знижує ефективність реагування та ускладнює надання комплексної допомоги постраждалим. Відсутність налагодженого механізму співпраці призводить до того, що проблема розглядається фрагментарно, без урахування всіх її аспектів.

У сукупності ці фактори свідчать про необхідність не лише вдосконалення законодавства, а й розвитку практичних механізмів його реалізації, підвищення обізнаності населення та професійної підготовки відповідних спеціалістів. Це передбачає впровадження спеціалізованих навчальних програм, тренінгів і курсів підвищення кваліфікації, спрямованих на вивчення особливостей кібербулінгу, методів його виявлення та способів реагування.

Отже, кібербулінг є складним і багаторівневим явищем, яке виникло внаслідок розвитку цифрового суспільства та стало серйозним викликом для забезпечення прав і свобод людини. Він не лише завдає психологічної шкоди, а й безпосередньо порушує фундаментальні права на гідність, приватність, безпеку, освіту та свободу вираження поглядів.

Незважаючи на наявність певної законодавчої бази, її практичне застосування стикається з численними труднощами, пов'язаними зі специфікою онлайн простору. Тому ключову роль у протидії кібербулінгу відіграє не лише держава, а й суспільство в цілому. Формування цифрової культури, розвиток навичок безпечної поведінки в Інтернеті, підвищення рівня обізнаності та відповідальності кожного користувача є необхідними умовами для зменшення масштабів цього явища. Лише за умови спільних зусиль держави, суспільства та кожної окремої людини можна забезпечити реальний захист прав і свободу у цифровому середовищі.

Попелишко С. О.

Державний торговельно-економічний університет
sophiapopelyshko@gmail.com
місто Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЗАХИСТ ДЕРЖАВИ ВІД ПРОТИПРАВНОГО ПОСЯГАННЯ НА ЖИТТЯ?

Питання про самозахист у кримінальному праві не є теоретичним. Воно стосується меж допустимої поведінки людини в ситуації небезпеки та співвідношення між правом особи на захист і обов'язком держави забезпечувати безпеку. На мою думку, в Україні право на самозахист є не формальним, а реальним правом, яке має чітке конституційне і кримінально-правове закріплення. Конституція України, а саме стаття 27, встановлює, що кожна людина має невід'ємне право на життя, а також наголошує, що кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Додатково стаття 55 Конституції закріплює право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань, а також гарантує захист цих прав і свобод судом. Отже, сама Конституція не тільки визнає можливість самозахисту, а й надає йому нормативне закріплення.

У кримінальному праві це конституційне положення конкретизоване в статті 36 Кримінального кодексу України, яка закріплює інститут необхідної оборони. Закон визначає, що необхідна оборона – це дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони. Особливо важливим є те, що особа має право на необхідну оборону незалежно від можливості уникнути суспільно небезпечного посягання або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів влади. Це означає, що норма не вимагає від людини пасивності, втечі чи очікування на державне втручання в момент реальної небезпеки. Отже, право на самозахист є юридично гарантованим правом особи. Воно не потребує попереднього дозволу держави і виникає безпосередньо в момент суспільно небезпечного посягання або реальної загрози такого посягання. Саме тому в кримінальному праві необхідна оборона виступає формою реалізації права особи на захист.

Умови правомірності необхідної оборони визначені у статті 36 Кримінального кодексу України. Для визнання таких дій правомірними посягання має бути реальним і наявним у момент захисту, а заподіяна шкода повинна бути необхідною і достатньою для негайного відвернення або припинення посягання. Крім того, закон вимагає, щоб мета дій особи полягала саме у захисті від суспільно небезпечного посягання. Ці ознаки дають можливість відмежувати необхідну оборону від перевищення її меж, самосуду або інших форм протиправної поведінки. Взаємозв'язок конституційної норми про самозахист від протиправних посягань з положеннями кримінального законодавства свідчить про те, що право на самозахист має реальний юридичний характер. Закон не покладає на особу обов'язку терпіти протиправний напад або очікувати втручання державних органів у ситуації безпосередньої небезпеки. Навпаки, кримінальне законодавство визнає правомірність активних дій, спрямованих на негайний захист від суспільно небезпечного посягання. Саме тому інститут необхідної оборони є одним із найяскравіших прикладів того, що кримінальне право не лише карає за вчинення злочинів, а й охороняє правомірний захист особи.

Водночас право на самозахист не є безмежним. Закон проводить чітку межу між правомірною обороною і перевищенням її меж. Частина третя статті 36 Кримінального кодексу України визнає перевищенням умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту. Кримінальна відповідальність настає лише у спеціально передбачених законом випадках, зокрема за статтями 118 і 124 (умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони та умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони відповідно) Кримінального кодексу України. Таким чином, закон карає лише за очевидно надмірні дії, що виходять за межі необхідної оборони, і не обмежує правомірний захист. Особа має можливість активно протидіяти суспільно небезпечному посяганням, не ризикуючи автоматичною кримінальною відповідальністю за будь-які дії у самозахисті.

Крім того, частина п'ята статті 36 КК України передбачає, що не є перевищенням меж необхідної оборони застосування зброї або інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення, незалежно від тяжкості заподіяної шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає. Норма демонструє, що закон відрізняє ситуації збройного нападу чи вторгнення від звичайних конфліктів і забезпечує пріоритет захисту особи.

Яскравим прикладом правомірності самозахисту є справа № 342/538/14-к, розглянута Касаційним кримінальним судом Верховного Суду в постанові від 26 квітня 2018 року, де підсудний наніс летальне ножове поранення одному з нападників під час їхнього насильницького проникнення в житло. Суд визнав дії правомірними відповідно до ч. 5 ст. 36 КК України, оскільки вторгнення групи осіб у приміщення дозволяло необмежений захист незалежно від тяжкості шкоди, і закриття провадження за відсутністю складу злочину. Ця справа ілюструє, як судова практика відмежовує необхідну оборону від перевищення меж, акцентуючи на реальності посягання та обстановці, а не лише на наслідках.

Окремої уваги заслуговує проблема уявної оборони. Вона тісно пов'язана із самозахистом, але має іншу правову природу. Уявна оборона виникає тоді, коли особа неправильно оцінюючи дії потерпілого, помилково припускала наявність реального суспільно небезпечного посягання, хоча в дійсності такого посягання не було. У такому випадку немає фактичної підстави для необхідної оборони, оскільки відсутній реальний напад. Проте при оцінці уявної оборони слід враховувати не лише відсутність реальної загрози, а й об'єктивні підстави для помилкового сприйняття дій іншої особи як небезпечних. Якщо такі підстави були, дії особи можуть розглядатися інакше, ніж у разі необґрунтованого або необережного припущення про напад. Таким чином, уявна оборона показує, що кримінальне право аналізує не тільки факт шкоди, а й психічне сприйняття обстановки, рівень можливості усвідомити помилку та реальні умови, в яких діяла особа. Це особливо важливо, оскільки воно демонструє межу між правомірним захистом, добросовісною помилкою і кримінально караною поведінкою.

Судова практика підтверджує, що необхідна оборона має оцінюватися не формально, а з урахуванням усіх обставин події. У постанові Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року судам було вказано беззастережно додержуватися статті 27 Конституції та статті 36 КК України. Там же наголошено, що право на необхідну оборону існує незалежно від можливості уникнути посягання або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів влади. Пленум також підкреслив, що при оцінці ситуації суд має з'ясовувати реальність загрози, спрямованість умислу нападника, інтенсивність його дій і те, чи була в особи реальна можливість відбити напад іншими засобами. Це означає, що юридична оцінка не може зводитися до простого висновку: якщо нападник отримав шкоду, то оборона автоматично є неправомірною, навпаки – у кожному випадку слід з'ясовувати, чи існувало посягання, чи була шкода необхідною, чи діяв оборонець саме з метою захисту.

Однак, виникає проблема. Формально право на самозахист існує й закріплене досить чітко, але на практиці воно не завжди відчувається як захищене. Причина не в тому, що закон його заперечує, а в тому, що після конфлікту оборонець часто опиняється в ролі особи, чию поведінку треба доводити, пояснювати і виправдовувати. Попри законодавче закріплення права на самозахист, на практиці його застосування нерідко ускладнюється невизначеністю подальшої правової оцінки дій особи. Людина, яка оборонялася, не може бути впевненою, що її дії відразу сприймуть як правомірні, надто часто оцінка зосереджується не на моменті безпеки, а на наслідку – чи є тілесне ушкодження, чи є тяжка шкода, чи є смерть? Такий підхід суперечив би логіці статті 36 КК України, відповідно до якої при оцінці дій особи слід враховувати передусім обстановку захисту, а не лише його наслідки.

Окремо слід згадати статтю 38 КК України про затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення. Тобто, після посягання людина може діяти й для затримання правопорушника, якщо не допускає перевищення необхідних заходів. Це свідчить про те, що кримінальне право не обмежує людину пасивною роллю потерпілого. Право в цій частині не забороняє людині діяти, але вимагає розумної межі між захистом і покаранням нападника. Саме тут проходить принципова лінія між правомірним реагуванням і самосудом: захист і затримання не повинні перетворюватися на покарання нападника.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

На мій погляд, шлях вирішення проблеми полягає не в обмеженні самозахисту, а навпаки – у більш чіткому застосуванні вже чинних норм. По-перше, у справах про необхідну оборону слід послідовно застосовувати презумпцію на користь особи, яка захищалася, якщо підтверджено факт реального суспільно небезпечного посягання. По-друге, потрібне якісне мотивування процесуальних рішень: якщо орган слідства або суд вважає, що мало місце перевищення меж оборони, має бути чітко пояснено, у чому саме полягала явна невідповідність захисту небезпечності посягання або обстановці. По-третє, важливе значення має професійна підготовка правників у питанні оцінки поведінки людини в екстремальних ситуаціях.

Стрес, раптовість, нічний час, нерівність сил, захист дітей чи близьких не можуть залишатися другорядними деталями – це юридично значущі обставини. Держава повинна не лише проголошувати можливість оборони, а й забезпечувати таке застосування статті 36 КК України, яке реально захищає особу, а не створює для неї додатковий ризик кримінального переслідування.

Отже, на поставлене питання слід дати чітку відповідь: так, я маю право на самозахист від протиправних посягань. Воно закріплене на рівні Конституції, деталізоване Кримінальним кодексом і підтверджене правовими позиціями. Завдання цього права полягає не в тому, щоб стримувати людину від оборони, а в тому, щоб відмежувати правомірний захист від очевидного надмірного насильства і забезпечити, щоб той, хто правомірно захищався, не перетворювався на практиці на обвинуваченого лише через сам факт опору нападкові. Держава не має автоматично ставити потерпілого, що оборонявся в роль підозрюваного, а повинна ретельно встановлювати реальність нападу, обстановку захисту та межі необхідності. Лише тоді право на самозахист стане не просто формулою закону, а реальною гарантією людської гідності, життя і безпеки.

Потапенко А.В.

Державний торговельно-економічний університет
anastasiapotapenko827@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЗАХИСТ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ?

Усі у повсякденному житті користуються різними речами, це одяг, телефон, ноутбук, книги, гроші, житло в якому ми живемо, і багато чого іншого. Більшість настільки звикли до цього, що майже не замислюються, чому саме ці речі належать їм і на яких підставах вони можуть ними користуватися? Це є правом на приватну власність, яке належить кожному з нас. Воно означає, що людина може мати свої речі і сама може розпоряджатися своїми речами. В Україні право на приватну власність захищається законом, воно прописане в Конституції України, тобто держава визнає, що людина може мати свої речі, і це право повинно охоронятися. Кожен має право на свою власність незалежно від віку. І це може бути як прості речі, як книга, телефон або сумка, так і щось більше, наприклад будинок або квартира. Право на приватну власність має фундаментальне значення для життєдіяльності людини. По-перше, воно дає відчуття безпеки,

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

*Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)*

тому що людина розуміє, що ніхто не може просто забрати її особисті речі або прийти і почати жити в її будинку. По-друге, це право дає людині свободу, тому що вона сама розпоряджається своїми речами. А по-третє, це допомагає людині бути незалежною. У повсякденному житті ми постійно стикаємося із цим правом. Наприклад, студент під час навчання в університеті володіє мобільним телефоном, зошитами та письмовим приладдям, які є його особистою власністю, і жодна інша особа не має права використовувати їх без його згоди. Або, наприклад, людина має автомобіль чи квартиру, і вона сама вирішує, що з ними робити, це може бути продаж, оренда або обмін. Але потрібно розуміти, що це право не є безмежним. Існують певні закони і правила, яких потрібно дотримуватися. Не можна використовувати свою власність так, щоб шкодити іншим людям. Також держава може втручатися, якщо майно було отримане незаконним шляхом. А у деяких випадках держава може навіть забрати майно, але це тільки у виняткових випадках і за законом. Наприклад, якщо людина має будинок, а поруч планується будівництво нового житлового комплексу, держава або забудовник можуть викупити її територію для реалізації цього проєкту. У такому випадку власнику обов'язково виплачують компенсацію або надають інше житло, наприклад, кілька квартир у новому комплексі. Це робиться для того, щоб зберегти справедливість і не порушити права людини. Однак у правовій реальності не виключені ситуації, що призводять до порушення права приватної власності. Серед найпоширеніших форм протиправного посягання на право приватної власності слід виокремити крадіжку, тобто таємне викрадення майна, а також шахрайство, що полягає у заволодінні майном шляхом обману або зловживання довірою. У таких випадках потрібно негайно звертатися до поліції або суду, щоб захистити свої права. У правовій системі важливим є не тільки знання особою власних прав, а й повага до прав інших осіб. Бездозвільне заволодіння чужим майном порушує правопорядок. Тому ставлення до чужої власності має ґрунтуватися на принципі взаємності, особа повинна поважати чужу власність так само, як вона очікує поваги до своєї. Також право на приватну власність пов'язане з відповідальністю. Якщо у нас є якась річ, ми повинні дбати про неї. Наприклад, якщо це автомобіль, то його потрібно використовувати безпечно і не порушувати правила дорожнього руху, або, якщо ви маєте квартиру, то її треба утримувати в належному стані. Отже, кожна людина має право на приватну власність, це право є дуже важливим, тому що воно дає людині свободу, незалежність і впевненість у собі. Держава повинна захищати це право, і люди також повинні поважати власність інших. Підсумовуючи, хочу сказати, що право на приватну власність є необхідною частиною життя кожної людини. Саме тому важливо знати це право, користуватися ним і не порушувати права інших людей.

Розсохань В. С.

Державний торгівельно-економічний університет

rozsohanv0@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА НЕДОТОРКАНИСТЬ ПРИВАТНОГО ЖИТЛА?

Право на недоторканність житла є одним із основних прав людини. Воно безпосередньо пов'язане з гідністю особи, її свободою та приватністю. Однак постає важливе питання: чи є це право в Україні справді реальним, чи воно існує лише на папері? Законодавство України чітко закріплює право кожного на недоторканність житла. Це означає, що ніхто не має права проникати до житла без згоди особи, яка в ньому проживає, за винятком випадків, передбачених законом. Такі винятки є обмеженими і чітко визначеними законом. Вони стосуються насамперед випадків, коли є рішення суду (наприклад, ухвала про обшук або арешт майна) або коли існує реальна та невідкладна загроза життю і здоров'ю людей, наприклад під час пожежі, аварії чи переслідування злочинця. На перший погляд може здаватися, що закон повністю гарантує захист кожного житла. Однак на практиці наявність права не завжди означає його повне й однакове дотримання. У сучасній Україні, особливо в умовах війни, питання недоторканності житла набуває складнішого змісту. З одного боку, держава має обов'язок забезпечувати безпеку громадян, реагувати на загрози та надзвичайні ситуації. З іншого боку, саме в таких умовах зростає ризик надмірного втручання або зловживання повноваженнями з боку окремих представників влади. Часто проблема полягає не в самому законі, а в його застосуванні на практиці. Тут багато залежить від рівня правової обізнаності як звичайних громадян, так і службових осіб. Якщо людина не знає своїх прав або не розуміє, як їх захищати, вона фактично не може ефективно їх відстояти навіть у разі порушення. Водночас, якщо представники влади не дотримуються принципів законності та перевищують свої повноваження, навіть чітко прописані в законі норми можуть втратити свою реальну дієвість. Тому ефективність цього права значною мірою залежить від свідомості суспільства. Не менш важливим є і питання довіри до судової системи. Саме суд має бути тим органом, який гарантує захист прав людини у випадку їх порушення. Якщо громадяни впевнені, що суд здатний прийняти справедливе рішення, вони частіше звертаються за захистом. Якщо немає впевненості у захисті прав або ефективних механізмів їх реалізації, значна частина порушень може залишатися без належного розслідування чи покарання. Ще одним важливим аспектом є реакція суспільства на такі випадки. Коли люди не звертають уваги на порушення або сприймають їх як щось звичне, це може призводити до того, що подібна практика поступово стає нормою. Натомість активна позиція громадян, суспільний контроль і увага з боку засобів масової інформації сприяють більш ефективному захисту прав і підвищують відповідальність тих, хто їх порушує. Тут важливо розуміти, що захист прав людини - це не лише функція держави, а й спільна відповідальність усього суспільства. На мою думку, для того щоб право на недоторканність житла в Україні було ефективно реалізованим, необхідно вжити кілька важливих кроків. По-перше, слід підвищувати рівень правової освіти населення. Громадяни повинні чітко знати свої права і розуміти, як їх захищати. По-друге, слід посилити контроль за діяльністю правоохоронних органів, щоб зменшити

ризик перевищення повноважень і запобігти можливим зловживанням з їхнього боку. По-третє, важливо забезпечити ефективну і незалежну роботу судів. І, нарешті, потрібно формувати активну громадянську позицію, яка не допускає порушення прав людини. У висновку, відповідаючи на поставлене питання, я можу сказати: так, я маю право на недоторканність приватного житла. Це право справді існує - воно регулюється законом, а також працює в житті. Проте його ефективність залежить від багатьох чинників, і воно потребує постійного захисту. Недоторканність житла - це не просто норма закону чи стаття в кодексі, а одна з базових гарантій особистої свободи людини, яка забезпечує відчуття безпеки та захищеності у власному домі.

Росяк С. Т.

Навчально-науковий інститут права та правоохоронної діяльності
Львівський державний університет внутрішніх справ
soyarosiak@gmail.com
м. Львів

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА БЕЗПЕКУ? КОЛИ ПРЕВЕНЦІЯ МОВЧИТЬ

Чи маю я право на безпеку? Питання, яке могло здаватися риторичним у мирний час, тепер набуло глибини та актуальності, що виходить за рамки особистого відчуття миру. Безпека – це не просто відсутність війни чи злочинності, це – стан довіри до держави, впевненість у тому, що загрози будуть передбачені, проаналізовані та нейтралізовані, перш ніж вони перетворяться на катастрофу.

Конституційно держава існує для людини, вона бере на себе зобов'язання гарантувати індивіду життя, свободу та недоторканність. Право на безпеку є похідним від права на життя та людську гідність, воно не записано у простій формулі як конкретна норма, а пронизує всю систему конституційних гарантій. Якщо держава не може забезпечити безпеку, її інституційна сутність ставиться під сумнів. Безпека є первинною умовою реалізації всіх інших прав, без неї свобода слова перетворюється на ризик, політична активність – на небезпеку, а громадянська позиція – на потенційну загрозу для життя. У цьому сенсі право на безпеку має характер позитивного зобов'язання держави: вона не лише повинна утримуватися від порушень, а й активно діяти для запобігання загрозам. Пасивність у сфері безпеки є такою ж небезпечною, як і відверте порушення прав, адже страх, що стає фоновим станом суспільства, руйнує довіру швидше, ніж будь-яка відкрита атака.

Національна безпека в сучасному світі – це складна система, що включає військову, інформаційну, економічну, кібернетичну та політичну складові. Вона не обмежується роботою армії чи правоохоронних органів, це – складна діяльність, яку необхідно здійснювати з обережністю. Головний її принцип – профілактика, запобігання загрозі, що означає захист життя, ресурсів та суспільної довіри. Однак реальність доводить протилежне, оскільки суспільство є свідком гучних вбивств політичних та громадських діячів, терористичних актів на правоохоронців, інформаційних атак та дестабілізуючих кампаній. Кожен такий випадок – це не просто кримінальний інцидент, це – показник системного збою. Питання не лише в тому, хто натиснув на курок чи підклав вибухівку, а в тому, чи можна було це передбачити.

Національна безпека вимірюється не кількістю злочинів, які розкриваються після їх скоєння, а кількістю злочинів, які не скоєні завдяки ефективному аналізу, координації та запобіганню. Якщо катастрофи повторюються, виникає природне питання: чи належним чином працює система оборони?

Дана проблема особливо гостро стоїть в умовах війни та гібридних загроз. Противник використовує не лише зброю, а й інформацію, страх та внутрішні конфлікти. Саме тому вирішальну роль відіграють спеціальні служби та правоохоронні органи, що повинні діяти системно, професійно, в межах закону. Їхня діяльність завжди знаходиться між двома полюсами – необхідністю захисту держави та повагою до прав людини.

Будь-яка державна влада існує не лише для того, щоб здійснювати свої повноваження, а й нести відповідальність, за власні дії та рішення. Якщо право на безпеку порушується через недбалість, неефективність або бездіяльність посадових осіб, виникає складне питання правової оцінки. Чи може бездіяльність бути формою порушення закону? Звичайно, так. Право порушується не лише активною незаконною дією, а й невиконанням обов'язку.

У правовій державі відповідальність має бути індивідуалізованою, проте, на практиці вона часто розмивається в системності. Вбивство чи теракт стають «трагедією», але не завжди є предметом глибокого інституційного аналізу. Чи були ознаки? Чи були попередження? Чи була координація між структурами? Чи було достатньо ресурсів? Чи була недбалість? Ці питання не слід розглядати як нападки на державу, навпаки, вони є вираженням відповідальності перед громадськістю.

Питання відповідальності за бездіяльність є особливо складним, адже бездіяльність часто не має очевидної форми, вона може полягати в несвоєчасному реагуванні, недооцінці ризиків, недостатньому аналізі інформації. У правовій площині існують категорії службової недбалості, перевищення повноважень, невиконання обов'язків. Якщо між бездіяльністю та наслідками існує причинно-наслідковий зв'язок, держава повинна мати механізми реагування, проте важливою є не каральна, а системна відповідальність – удосконалення процедур, кадрова політика, підвищення професійних стандартів, технологічне оновлення.

Проте існує ще один вимір цього питання – внутрішній. Коли я ставлю собі питання, чи маю я право на безпеку, я запитую не лише про ефективність державних механізмів, а й про межі відповідальності влади перед конкретною людиною, бо за кожною статистикою стоїть чиєсь життя, чиєсь ім'я, чиясь родина. Безпека не є абстракцією – вона завжди має людський вимір, саме він не дозволяє сприймати системні збої як неминучість.

Чи маю я право на безпеку? Якби я відповідала формально, то так, маю. Це право гарантовано державою. Але якщо аналізувати глибше, це право реалізується лише тоді, коли держава розглядає безпеку не як декларацію, а як щоденну діяльність з прогнозування, аналізу та запобігання.

Право на безпеку – це також право на правду. Громадяни мають право знати, що висновки зроблені, що системи переглянуті, і що катастрофи не стали простою статистикою. Коли суспільство починає сприймати насильство як «нормальне явище», це ознака втрати чутливості до небезпеки. Безпека – це не лише компетенція спеціальних служб, це – елемент суспільного договору. Держава гарантує захист, а громадяни – довіру та підтримку. Якщо довіра зникає, навіть найсильніші інституції стають формальністю.

«Чи маю я право на безпеку?» – це одночасно вимога і нагадування. Вимога до держави, щоб вона виконала свій обов'язок. Нагадування про те, що відповідальність не повинна бути абстрактною. Право на безпеку – це тест на зрілість держави, індикатор того, чи здатна вона діяти не лише реактивно, а й стратегічно. Чи вміє вона бачити ризики до того, як вони стають трагедіями. Чи здатна визнавати помилки і виправляти їх, а не ховатися за формальними звітами.

Я не вимагаю абсолютної безпеки – її не існує в жодній державі світу, але маю право вимагати системності, професійності та відповідальності. Ми маємо право жити в державі, де запобігання загрозам є пріоритетом, а не реакцією після факту. Тому моє питання залишається відкритим, не як сумнів, а як принципова позиція: чи є моє право на безпеку реальною гарантією – чи це лише норма на папері?

Самойленко Софія

sofiia.v.samoilenko@ukd.edu.ua

студентка I курсу спеціальності D8 Право,
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВЕ РІШЕННЯ ДЕРЖАВИ У ДОБУ АЛГОРИТМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ?

Сучасний світ швидко змінюється під впливом технологій. Сьогодні алгоритми, великі дані та автоматизовані системи дедалі частіше використовуються у різних сферах суспільного життя. Вони допомагають аналізувати інформацію, прогнозувати події та навіть приймати рішення, які раніше належали виключно людям. Такий підхід називають алгоритмічним управлінням. У зв'язку з цим виникає важливе питання: чи має людина право на справедливе та зрозуміле рішення в умовах, коли дедалі більше рішень приймають алгоритми?

З одного боку, технології можуть значно підвищити ефективність управління. Алгоритми здатні обробляти величезні обсяги інформації, швидко знаходити закономірності та допомагати державним органам ухвалювати рішення. Наприклад, автоматизовані системи можуть використовуватися для розподілу соціальних виплат, прогнозування злочинності або аналізу поведінки громадян. Наприклад, у деяких країнах система автоматично визначає право на соціальну допомогу на основі даних про доходи. Це дозволяє державі діяти швидше та більш раціонально.

Проте разом із цими можливостями з'являються і нові ризики. Однією з головних проблем є те, що алгоритмічні рішення часто залишаються незрозумілими для громадян. Людина може навіть не знати, чому саме було прийняте те чи інше рішення щодо неї. Це називають ефектом «чорної скриньки». У такій ситуації виникає питання справедливості: якщо рішення ухвалює система, яку неможливо повністю зрозуміти або перевірити, чи може людина вважати його законним і обґрунтованим? Наприклад, відмова у кредиті або допомозі може бути без пояснення причин.

Ще однією проблемою є концентрація влади. Алгоритмічні системи часто розробляються великими технологічними компаніями, які мають доступ до значних обсягів даних. У результаті вони отримують можливість впливати на інформаційні потоки, формування громадської думки та навіть політичні процеси. Наприклад, платформи Instagram або YouTube, визначають який контент бачить користувач. Це створює нові центри влади, які не завжди підконтрольні суспільству.

На мою думку, використання алгоритмів у державному управлінні саме по собі не є негативним явищем. Навпаки, технології можуть зробити управління більш ефективним і сучасним. Наприклад, вони допомагають швидше обробляти звернення громадян. Однак важливо, щоб алгоритми не підміняли собою демократичні механізми, а лише допомагали їм функціонувати.

Для цього необхідно забезпечити кілька важливих умов. По-перше, алгоритмічні системи повинні бути максимально прозорими. Громадяни мають право знати, як працюють алгоритми, які впливають на їхні права та можливості. По-друге, людина повинна зберігати право оскаржити автоматизоване рішення. Остаточне слово у важливих питаннях має залишатися за людиною, а не за машиною. Це важливо, наприклад, у соціальних або судових рішеннях. По-третє, держава повинна встановлювати чіткі правила для технологічних компаній, щоб запобігти надмірній концентрації влади у цифровому середовищі. Зокрема, проводиться аудит алгоритмів.

На мою думку, головний виклик сучасної демократії полягає не лише у пошуку балансу між технологічним розвитком і збереженням прав людини, а й у необхідності переосмислення ролі громадянина в умовах алгоритмічного управління. Алгоритми можуть значно покращити процес прийняття рішень, зробити його швидшим і більш ефективним, однак водночас вони здатні обмежувати реальну участь людей у цих процесах. З одного боку, цифрові технології відкривають нові можливості для взаємодії з державою, а саме електронні сервіси, онлайн-звернення, цифрові платформи. З іншого боку, існує ризик, що рішення будуть прийматися без безпосереднього залучення громадян, а вплив людини на них стане формальним. Крім того, алгоритмічні системи можуть формувати інформаційне середовище таким чином, що людина отримує лише обмежений спектр думок, що впливає на її світогляд і політичний вибір. Саме тому важливо не допустити ситуації, коли технології витісняють демократичні механізми, а навпаки- використовувати їх для посилення участі та контролю з боку суспільства.

Отже, право на справедливе рішення в умовах алгоритмічного управління є не просто новим правом, а необхідною умовою функціонування демократії в цифрову епоху. Воно включає не лише справедливий результат, але й прозорий і зрозумілий процес прийняття рішень. Громадяни повинні мати можливість дізнатися, як саме працює алгоритм, які дані він використовує і чому було прийняте конкретне рішення. Не менш важливим є право на оскарження таких рішень і участь у формуванні правил, за якими функціонують алгоритмічні системи. Без цього існує ризик зниження довіри до держави та посилення соціальної нерівності. Водночас, за умови належного правового регулювання, прозорості та підзвітності, алгоритми можуть стати ефективним інструментом зміцнення демократії. Таким чином, справедливість у цифрову епоху залежить від того, наскільки гармонійно поєднуються технології та основні принципи прав людини і верховенства права.

Сергєєнко А. О.

Державний торговельно-економічний університет

Nastya2006ua@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА КОХАННЯ?

Щоб зрозуміти, чи має людина право на кохання, потрібно зрозуміти чим воно є. Що таке кохання взагалі? Щоб відповісти на це питання, слід спочатку зрозуміти яке визначення має поняття «кохання».

Етика визначає любов як вище морально-естетичне почуття, яке являє собою міцну душевну прихильність і безкорисливе прагнення до іншої людини. З точки зору психології, кохання – відносно стійке, глибинне, що досягає сили пристрасті, домінуюче почуття тяжіння одного індивіда до іншого; комплексний афективний стан і переживання, пов'язане з первісним лібідинозним катексисом об'єкта. Філософія визначає любов як поглиблене почуття, спрямоване на іншу особу, людську спільність або ідею. Медичне визначення любові: любов – це типове антропологічне захворювання, що характеризується ураженням життєво-важливих органів, частково серця й центральної нервової системи. Кожна галузь має власне визначення поняття кохання, оскільки питання його природи завжди турбувало людей, але що таке кохання з юридичної точки зору?

Юридичного визначення терміну «кохання» в законодавстві України немає, оскільки право регулює зовнішні дії, а не внутрішні почуття. В законодавстві немає визначеного права на кохання.

Тому, щоб визначити чи юридично людина має право на кохання, ми маємо звернутися до Конституції України, де зазначено, що кожна людина має права і свободи, а саме на недискримінацію, свободу волевиявлення, і так само на вільне кохання. Але, як було вже зазначено, нормативно-правові документи не можуть регулювати або якоюсь мірою впливати на внутрішні почуття людини.

Отже, кохання є юридично дозволеним і не може бути забороненим. Але конкретної статті, яка б напяму надавала нам це право не існує, тож слід розглянути це поняття більш детально, щоб дізнатися які нормативно-правові документи, або окремі статті надають це право.

Щоб обрати статті, які надають право на кохання, слід звернутися до мого власного тлумачення цього поняття. Під поняттям «кохання» я маю на увазі любов двох людей одне до одного. Вчені ведуть дискусії про поліаморію: чи людина дійсно може мати почуття до декількох людей одночасно, і чи ці почуття дійсно є коханням. Для мене кохання – інтимне почуття, що може присутнім лише між двома людьми.

Українське суспільство досить упереджено ставиться до стосунків, в яких знаходиться більше двох людей, можливо саме через це я так само маю упереджене ставлення до такого типу відносин. Законодавство України не визнає поліаморні стосунки, а полігамія (шлюбні стосунки, які включають в себе декілька осіб) не є легітимною в Україні. Такі стосунки не є забороненими, але не мають підтримки у суспільстві та не мають правового захисту. Кримінальна чи адміністративна відповідальність за такий спосіб життя не передбачена, якщо всі учасники є повнолітніми та діють за добровільною згодою.

Юридичним проявом кохання чоловіка і жінки є шлюб. Отже нормативного правовим документом в такому разі є сімейний кодекс України, який визначає шлюб як добровільний союз чоловіка і жінки. Одним з проявів любові чоловіка та жінки є поява дитини. Право на дитину, на захист її прав також надано сімейним кодексом України. Подружжя стає сім'єю за умови появи дитини, згідно з українським законодавством.

Сімейний кодекс України регулює сімейні відносини, надає права кожному члену сім'ї, є тим самим документом, який надає право на любов, й ці права захищають. Згідно з наданим визначенням кохання – конкретні статті, які надають це право для чоловіка і жінки з сімейного кодексу України:

- Стаття 23. Право на шлюб
- Стаття 4. Право на сім'ю
- Стаття 49. Право на материнство
- Стаття 50. Право на батьківство

Шлюб є союзом чоловіка і жінки, але якщо ми говоритимемо про одностатеві союзи, якими документами вони регулюються? У деяких країнах поняття шлюбу містить в собі не лише союз чоловіка і жінки, а й союзи жінки і жінки або чоловіка і чоловіка. Деякі країни забороняють будь-які прояви нетрадиційних стосунків. Україна не відноситься до жодної з цих категорій, оскільки нетрадиційні стосунки не можуть отримати статусу шлюбу, але є дозволеними й люди, які мають нетрадиційні орієнтацію захищені законом, оскільки мають права, як і кожна людина в Україні.

В Україні були спроби узаконення одностатевих шлюбів, але відповідного законопроекту (№9103, «Про інститут реєстрованих партнерств») прийнято не було. Незважаючи на те, що він був націлений і на одностатеві, і на різностатеві, він би став проривом для ЛГБТ-спільноти. Хоча партнерство не визнається шлюбом, такий союз є гарною йому альтернативою.

Наразі нормативно-правових документів які регулюють одностатеві відносини не існує, але є ті, що гарантують свободу, недискримінацію осіб; проте не можна сказати, що ці документи стосуються лише ЛГБТ-спільноти, оскільки вони визначають права кожної людини. Жодна людина не має бути дискримінованою.

На мою думку, кожна людина має право на кохання та захист своїх прав. Навряд чи Україна та її суспільство готові до узаконення одностатевих шлюбів, оскільки суспільство досі упереджено ставиться до нетрадиційних стосунків, проте українська солодь робить зрушення у цьому питанні, а саме суспільство стає толерантнішим. Тому я вважаю, що законопроект №9103 (Про інститут реєстрованих партнерств) має бути прийнятий.

У висновку варто зазначити: кожна людина має право на кохання, але в Україні стосунки чоловіка та жінки є більш захищеними й узаконеними, ніж одностатеві стосунки, а поліаморні стосунки (ті, в яких більше двох людей) не є визнаними взагалі. Кожна людина має право на кохання, людина також є вільною у виборі партнера, але це право не є окремим, а виходить з інших прав. Право на узаконення кохання мають тільки союзи чоловіка і жінки, тож одностатеві союзи хоч і мають права, є менш захищеними в даному випадку. На мою думку, Україна має продовжувати свій шлях до толерантності, й прийняти законопроект №9103, «Про інститут реєстрованих партнерств», а суспільство має стати більш терпимим, оскільки кожна людина має право на кохання й вірний вибір партнера або партнерки, й юридично це закріпити в законодавстві.

Скородід Д. І.

Державний торговельно-економічний університет
d.skorodid_fit_1_25_b_d@knu.edu.ua
м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА САМОЗАХИСТ, ЯКЩО ДЕРЖАВА НЕЕФЕКТИВНО РЕАЛІЗУЄ ПРАВООХОРОННУ ФУНКЦІЮ?

Проблема реалізації права на самооборону в умовах обмеженої оперативної спроможності правоохоронних органів є актуальним питанням сучасної правозастосовної практики. У ситуаціях, коли загроза є реальною та безпосередньою, а правоохоронні органи об'єктивно не можуть прибути на місце події вчасно, особа змушена покладатися виключно на власні засоби захисту. Право на самооборону закріплено в українському законодавстві, однак між нормативним закріпленням цього права та умовами його безпечної реалізації існує суттєва правова прогалина. Аналіз зазначеної проблеми є метою цього дослідження.

В Україні право на самозахист закріплено на конституційному рівні. Зокрема, ст. 27 Конституції України чітко зазначає, що кожен має право охороняти своє життя і здоров'я, а також життя і здоров'я інших людей від незаконних нападів. Ст. 36 Кримінального кодексу України уточнює цю норму. Відповідно до неї, дія, вчинена з метою захисту законних прав та інтересів від суспільно небезпечного посягання, не вважається кримінальним правопорушенням. Держава, у свою чергу, несе конституційний обов'язок щодо забезпечення безпеки громадян. Ст. 3 Конституції визначає, що людина, її життя та здоров'я є найвищими соціальними цінностями. Закон України «Про Національну поліцію» у ст. 2 серед основних завдань поліції визначає охорону прав і свобод людини від протиправних дій. Ст. 55 Конституції України також гарантує кожному право захищати свої права і свободи від будь-яких порушень, використовуючи для цього засоби, не заборонені законом.

Між державою та громадянином, згідно з концепцією суспільного договору, що знайшла відображення у працях Дж. Локка та Ж.-Ж. Руссо і є теоретичним підґрунтям сучасного конституціоналізму, складається певне правовідношення: громадянин делегує державі монополію на застосування примусу, а держава забезпечує його безпеку. Проте ефективність реалізації цього обов'язку зумовлена фактичними можливостями правоохоронної системи. За даними аналітичних звітів Міністерства внутрішніх справ України, середній час прибуття патрульної поліції на виклик становить від 10 до 15 хвилин у міських районах і може перевищувати 30-60 хвилин у сільській місцевості, що об'єктивно унеможливає своєчасне реагування при безпосередньому нападі. У цьому випадку ст. 36 Кримінального кодексу України набуває особливого значення. Відповідно до неї, необхідна оборона є правомірною за умови відсутності явної невідповідності між засобами захисту та характером і ступенем небезпечності посягання. Ця оціночна категорія - «явна невідповідність» - є найменш визначеною і найбільш ризикованою з правозастосовної точки зору. Судова практика в Україні свідчить, що особи, які вжили заходів самооборони із застосуванням доступних засобів, нерідко притягувались до кримінальної відповідальності за перевищення меж необхідної оборони (ст. 118, 124 КК України), що суперечить правозахисній природі цього інституту.

Ст. 37 Кримінального кодексу України про уявну оборону не гарантує автоматичного звільнення від відповідальності: закон звільняє від відповідальності лише за умови, що помилка щодо небезпечності ситуації була об'єктивно виправданою з огляду на обставини справи. Оцінку цієї «вибачуваності» здійснює слідчий, прокурор або суддя в умовах ретроспективного аналізу події, яка розглядається поза межами стресової ситуації та гострого дефіциту часу, в яких діяла особа, що захищалася. Правова доктрина «стандарту розумної особи», широко застосовувана в прецедентному праві держав загального права, і частково імплементована в Постанові Пленуму Верховного Суду України № 1 від 26 квітня 2002 року «Про судову практику у справах про необхідну оборону», вимагає оцінки дій особи, виходячи із суб'єктивного сприйняття загрози в конкретний момент часу. Аналогічна проблема виникає і зі ст. 55 Конституції: перелік «не заборонених законом засобів» захисту є невичерпним і відкритим для розширювального тлумачення. Засоби самооборони, що не є вогнепальною зброєю - зокрема, газові балончики, електрошокери, - формально підпадають під це визначення, проте їх застосування в конкретних обставинах підлягає індивідуальній оцінці уповноваженої особи. Ст. 38 та 39 КК України, що визначають порядок затримання злочинця та умови крайньої необхідності, також не забезпечують чітких гарантій правомірності дій особи, оскільки кожен випадок потребує індивідуального розгляду, що призводить до значної варіативності правозастосовних рішень.

У правозастосовній практиці України спостерігається стала тенденція до розбіжності між нормативним змістом інституту необхідної оборони та його реалізацією в судових рішеннях. Особи, що захищали свої законні права та інтереси, нерідко набувають статусу обвинуваченого у кримінальному провадженні, що перетворює жертву протиправного посягання на суб'єкта кримінальної відповідальності. Ця проблема особливо виразно проявляється на рівні судової практики: значна частина рішень місцевих судів не відповідає правовій позиції Верховного Суду, відповідно до якої право на необхідну оборону не залежить від можливості уникнути нападу або звернутися за допомогою до третіх осіб. Правова невизначеність щодо меж допустимої самооборони призводить до того, що особа, яка реалізувала своє конституційне право на захист, перебуває в стані правової невизначеності щодо наслідків власних дій для себе. Така ситуація є системною проблемою, що підриває довіру до правового інституту необхідної оборони та знижує загальну ефективність механізму захисту прав особи.

Вирішення зазначеної проблеми потребує комплексного підходу, що включає як нормативні, так і організаційні заходи. По-перше, необхідне формування єдиної та передбачуваної судової практики щодо меж допустимої самооборони - зокрема, через сформовані правові позиції Верховного Суду з урахуванням суб'єктивного сприйняття загрози особою, що захищалася, та конкретних обставин посягання. По-друге, доцільним є запровадження системної правової освіти для населення: за наявними оцінками, переважна більшість громадян ознайомлюється зі змістом ст. 36 КК України лише після виникнення правового спору. По-третє, необхідні реформи системи поліцейського реагування - збільшення кількості патрулів, скорочення нормативного часу прибуття на виклик і посилення присутності поліції в місцях підвищеного ризику. Лише за умови реалізації зазначених заходів держава зможе належним чином виконувати конституційний обов'язок щодо захисту прав громадян, а не лише проголошувати його на рівні нормативних приписів.

Таким чином, право на самозахист в Україні закріплено як на конституційному рівні (ст. 27, 55 Конституції України), так і на рівні кримінального законодавства (ст. 36–39 КК України). Водночас реалізація цього права без ризику кримінального переслідування не забезпечена достатніми правовими механізмами. Держава, яка конституційно зобов'язана гарантувати захист своїх громадян (ст. 3 Конституції), однак фактично не може забезпечити своєчасне реагування на загрозу, позбавляє громадянина можливості ефективно реалізувати право на самооборону без ризику правових наслідків. Це свідчить про системну невідповідність між нормативно закріпленими правами та механізмами їх практичного забезпечення, що потребує відповідних змін до законодавства та удосконалення правозастосовчої практики.

Скочиляс Н.В.

Львівський державний університет внутрішніх справ

nataliaskocilas@gmail.com

м. Львів

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НЕ БУТИ ЖЕРТВОЮ ВДРУГЕ? (ВТОРИННА ВІКТИМІЗАЦІЯ ЯК ПОРУШЕННЯ ПРАВ ПОТЕРПІЛИХ ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА)

Чи маю я право не бути жертвою вдруге? Чому система, покликана захищати мої права, перетворюється на ще один інструмент наруги? Чи можна вважати правосуддя відновленим, якщо шлях до нього пролягає крізь повторне приниження та знецінення болю? Коли замість звинувачень на адресу потерпілої особи: «чому ти не чинила опір?», – постануть жорсткі запитання до системи: «чому ти не захистила її гідність?».

Вторинна віктимізація – це травматизація жертви не прямим наслідком злочинної дії, а реакцією на потерпілу особу з боку певних інститутів та осіб. Вона може полягати у неналежній реакції правоохоронних органів, суду, суспільства чи засобів масової інформації. Такі дії є грубим порушенням прав людини й перед нами повстає критично важливе запитання: чи гарантує держава не лише покарання винного, але й гідне ставлення до потерпілої особи?

Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю в державі. Однак на практиці жертви сексуального насильства нерідко стикаються з процедурою, яка прямо суперечить цим засадам.

Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, мають формальний склад, тобто вважаються закінченими з моменту вчинення протиправної дії, але для багатьох вони тривають роками в кабінеті слідчого, залі суду чи під прицілом суспільного осуду. Злочинець – це конкретна загроза, яку можна ідентифікувати, система – це нескінчений лабіринт, де кожен двері ведуть до нових протоколів та допитів. Страх перед кривдником – це страх болю, страх перед системою – це страх перед невідомим. Чи повірять мені? Чи не зроблять мене винною? Чи не стане моя трагедія лише черговим номером справи? На жаль, у цьому протистоянні жертві доводиться обирати: або мовчазний біль з відсутністю справедливості або публічне знищення, де кожен крок до справедливості вимагає віддавати частинку своєї гідності.

Слова про систему, як інструмент наруги не метафора, а статистична реальність. Особливо чітко це простежується на прикладі згвалтування (ст. 152 Кримінального кодексу України), де розрив між реальною кількістю злочинів і офіційною статистикою є критичним. За даними платформи «Eurofest» від 05.03.2026, офіційні цифри правоохоронних органів відображають лише малу частку реальних злочинів. Згідно з дослідженням, лише кожна десята постраждала особа звертається до поліції, тобто близько 90% випадків сексуального насильства залишаються прихованими. Основною перешкодою, яку озвучують потерпілі є небажання знову проживати травму під час допитів та острах перед упередженим ставленням.

Дані Офісу Генерального прокурора за перше півріччя 2025 року, оприлюднені «Українською правдою. Життя» підтверджують, що шлях до правосуддя в Україні нагадує «смугу перешкод», де більшість потерпілих втрачають надію ще до першого судового засідання. Із 661 відкритого кримінального провадження щодо посягань проти статевої свободи та недоторканості, 78 справ було закрито ще на етапі досудового розслідування. Це означає, що кожна восьма справа так і не доходить до суду.

Справжня трагедія розгортається далі. Близько 50% справ від усіх зареєстрованих проваджень було направлено до суду з обвинувальним актом. Куди зникають інші 50%? Власне, це ті самі випадки, коли справу закривають через недостатню доказову базу або потерпілі особи не витримуючи тиску забирають заяви. В цій зоні закон залишається безсилим перед бюрократією, а людина, яка наважилась заговорити, залишається сам на сам з шкодою, завданою не тільки злочинцем, а й державою. Незважаючи на ратифікацію Україною Стамбульської конвенції, ефективність реагування на такі злочини залишається обмеженою.

Наступним етапом є судовий процес, який часто є кульмінацією травматизації, незважаючи на можливість здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні. Присутність кривдника, детальне дослідження інтимних обставин, допит, запитання сторони захисту, спрямовані на підрив довіри до показань та інші подібні дії неабияк травмують жертву. У результаті наявність вироку не означає відновлення справедливості для потерпілої, її психологічний стан погіршується, а відчуття захищеності не відновлюється. Держава формально забезпечила справедливість, але при цьому залишила жертву сам на сам з наслідками як первинної, так і вторинної віктимізації.

В даній ситуації виникає логічне запитання: чи має особа право на захист від злочину, якщо для досягнення правосуддя необхідно стати жертвою системи? Зазначена проблема потребує термінового, комплексного переосмислення підходів до кримінального провадження щодо потерпілих від сексуального насильства. Насамперед, варто говорити про запровадження принципу людицентричності, за якого ключовим стає не лише результат, а й процес, який не завдає додаткової травматизації.

Ефективним механізмом боротьби є впровадження системи «Барнахус» – це міжнародна модель захисту, що забезпечує комплексний підхід до постраждалих від насильства, об'єднуючи соціальну, психологічну, медичну та правову допомогу в одному безпечному просторі, зменшуючи ретравматизацію. Під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з сексуальним насильством одним з найважливішим джерел отримання доказів є показання потерпілої особи. Існує певна психологічна складність в аспекті допиту осіб, які стали жертвами сексуального насильства, щоб не нашкодити їм, але й водночас

отримати всю можливу інформацію, що має значення для відповідного кримінального провадження. Створення центрів за моделлю Барнахус одночасно забезпечує інтереси потерпілих та повну реалізацію завдань кримінального провадження. В Україні вже діє пілотний проєкт щодо запровадження центрів захисту дитини (за моделлю Барнахус), але варто розглянути запровадження даних центрів й для інших жертв насильства.

Окремої уваги потребує попередня підготовка слідчих, прокурорів, суддів та інших учасників процесу. Навички роботи з потерпілими від сексуального насильства, розуміння травми та відмова від стереотипного мислення є ключем до подолання вторинної віктимізації.

Водночас запровадження новітнього, людиноцентричного підходу не може бети ефективним без зміни суспільного підходу. Стереотипні питання про відвертий одяг, стан алкогольного сп'яніння, певну поведінку перекладають відповідальність з кривдника на жертву. Стигматизація потерпілих та фокусування на їхній поведінці чи зовнішньому вигляді в пошуках причини вчинених щодо неї певних дій, створює бар'єр, який змушує мовчати. Страх бути неприйнятним суспільством, зазнати суспільного осуду часто зупиняє жертву на шляху пошуку справедливості.

Право не бути жертвою вдруге є невід'ємною складовою права на гідність, безпеку, справедливий суд тощо. Держава повинна не лише забезпечувати правосуддя, а й гарантувати, що процес його досягнення не стане новим джерелом травматизації. Поки потерпілим доводиться обирати між мочанням та вторинною віктимізацією, це право існує лише на папері. Зміна застарілих підходів, розвиток суспільства та належна увага з боку учасників процесу може забезпечити не формальну, а реальну захищеність особи. Тільки тоді відповідь на питання «Чи маю я право не бути жертвою вдруге?» стане чітким «так» і зазначене право буде гарантоване не лише законом, а й практикою його застосування.

Слемньов І.А.

Державний університет
«Житомирська політехніка»
P14_sia@student.ztu.edu.ua
м.Житомир

«Чи маю я право бути анонімним в Інтернеті?»

У наш час інтернет став невід'ємною частиною життя. Кожного дня ми стикаємося з великим масивом питань та інформації яку потрібно переслати, віднайти чи перевірити у власних цілях. Та чи замислюємося ми над тим, хто може бачити інформацію, яку ми залишаємо в інтернеті? Чи не буде вона використана кимось у власних цілях? І чи справді наші особисті розмови залишаються приватними, чи, можливо, «по той бік екрану» їх все ж може прочитати хтось інший? Питання анонімності на сьогоднішній день одне з найважливіших з чим стикається суспільство. Кожен хоч якоюсь мірою хоче бути впевнений передусім у власній безпеці та контролю над власними даними. Передусім ми хочемо захистити своє особисте життя від стороннього втручання: щоб наші повідомлення не читалися третіми особами, щоб за нами не велося приховане стеження, а персональні дані, такі як: фото, паролі, банківські реквізити та інші, не потрапляли до рук зловмисників.

На превеликий жаль, в умовах війни, виразним прикладом в Україні, є необхідність анонімності для захисту журналістів та політичних активістів, які можуть зіткнутися з небезпекою через висловлювання своєї позиції.

То що ж таке та анонімність в інтернеті? Анонімність - це можливість людини не розкривати свою справжню особистість чи бути ідентифікованим іншими учасниками під час взаємодії у цифровому просторі. Переглядаючи фільм «Кіберсталкер» я виділив як Тео Фернандес дуже влучно промовив цитату: «Інтернет- це місце, де ніхто не знає, ким ти є насправді». Власне вона передає сучасне розуміння поняттю анонімності, проте чи дійсно “ніхто” нічого про нас не знає?

За даними інтернет-джерел, питання анонімності в інтернеті почало активно поширюватися ще у другій половині ХХ століття. Перші передумови з'явилися ще у 1970-х роках разом із розвитком мережі ARPANET та протоколу TCP/IP, авторами якого були американські вчені Вінтон Серф і Боб Кан. Саме ці технології заклали основу для передачі даних у мережі, однак на початковому етапі інтернет взагалі не передбачав анонімності або захисту даних. Тому на початку 90-их виникла потреба у захисті інформації. Однією з перших технологій шифрування став протокол **swIPE** (Software IP Encryption protocol), розроблений під керівництвом Джона Іоаннідіса. Він дозволяв шифрувати інформацію під час її передачі та став прототипом сучасних VPN. Згодом ці ідеї були розвинуті у протоколах IPsec, що значно посилює безпеку інтернет-комунікацій.

У сучасному цифровому просторі одним із найпоширеніших проявів анонімності є анонімні повідомлення та коментарі. Конституція України, статтею 34 закріпила гарантування кожному право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів та переконань.

З одного боку, вираження поглядів дозволяють користувачам відкрито висловлювати свою думку без страху осуду чи переслідування. Це особливо важливо під час обговорення суспільно важливих питань або особистих тем.

З іншого боку, анонімність у коментарях нерідко стає підґрунтям для зловживань. Відчуття безкарності спонукає окремих користувачів до поширення образ, використання нецензурної лексики, кібербулінгу та дезінформації, що негативно впливає як на окремих осіб, так і на суспільство загалом.

Водночас важливо підкреслити, що анонімність не означає повної відсутності відповідальності. Тому навіть з нікнеймом Hackerman_3000, особа в будь-якому випадку може бути ідентифікована та притягнута до відповідальності за вчинення різного роду правопорушень.

Юридичні вимоги в Україні наразі визначені статтею 32 Конституції України, яка унеможливає втручання в особисте та сімейне життя особи, збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди на це, окрім випадків передбачених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Таким чином Українське законодавство, Конституцією, закріплює обов'язок у захисті інформації, цінностей людини та недопустимості привласнення та використання особистими даними без надання її згоди. Але такі права можуть порушуватися, якщо це може нашкодити державі, її громадянам та особам які перебувають на території цієї держави та коли це необхідно для захисту суспільних інтересів.

Водночас із конституційними гарантіями захисту існують спеціальні нормативно-правові акти. Зокрема, закон України "Про захист персональних даних", який визначає умови захисту та обробки персональних даних, у тому числі в мережі Інтернет. Та передбачає, що їх використання можливе лише за згодою особи або на інших законних підставах. Закон України "Про інформацію" - він закріплює право особи на інформацію про себе та гарантує її захист від неправомірного використання. А також, наказ омбудсмена "Про затвердження документів у сфері захисту персональних даних", що деталізує механізм контролю за дотриманням законодавства у сфері захисту персональних даних.

Окрім правового регулювання, важливу роль у забезпеченні анонімності відіграє і поведінка самого користувача. Дотримання базових правил цифрової безпеки, таких як: використання різних паролів, обмеження поширення персональних даних та застосування засобів захисту. Вони дозволяють зменшити ризики втрати приватності. Водночас це підтверджує, що анонімність в інтернеті залежить не лише від держави, а й від відповідальності самої особи. Надзвичайно важливим, на мій погляд є те, що законодавство України прямо не гарантує повної анонімності в інтернеті, а встановлює чіткі межі реалізації конфіденційності.

Питання анонімності в інтернеті дуже тісно пов'язано з «політикою конфіденційності» та обробкою персональних даних. Якщо подивитися поверхнево, то все виглядає просто: користувачі самі надають згоду на використання своїх даних, натискаючи всім відомі "дозволити" у спливаючих вікнах або погоджуються із умовами сайтів та соціальних мереж. Однак на практиці це означає, що значна частина інформації про людину починає використовуватися різними цифровими сервісами.

Однією з таких форм є файли cookies - невеликі текстові файлики, де зберігається інформація, на пристрої який використовується (телефоні, комп'ютері чи іншому пристрої користувача). Як правило, вони зберігають інформацію про наші захоплення, активність, час перебування на сайтах та історію відвідувань. Тобто ці файли дозволяють зробити інтернет персоналізованим та зручнішим, зберігаючи інформацію про нас. У результаті формується «цифровий слід» – це сукупність даних про особу, що може включати ім'я, вік, контакти, геолокацію та іншу інформацію.

З однієї сторони така форма збереження даних забезпечує комфорт у користуванні інтернетом. З іншої – це створює реальну загрозу для анонімності. Надмірне збирання та накопичення даних підвищує ймовірність їх витоку або використання третіми особами без власної згоди користувача. В такому випадку, мова йде вже не лише про втрату приватності, а й про можливі загрози: від доступу до особистих переписок до шахрайства з банківськими рахунками чи використанням паролів.

Якщо вам прийшла раптова ідея анонімізації і ви цілеспрямовано готові її реалізувати, то ось кілька можливостей як забезпечити власну захищеність в інтернеті:

По-перше, залишитися анонімним на комп'ютері чи ноутбукі легше, ніж телефоні, де більшість сервісів тісно пов'язані з особистими даними користувача.

По-друге, слід використовувати засоби інформаційного захисту. Вони є різні, але найпоширенішими у інтернет-спільноті є:

1. VPN(Virtual Private Network) – його призначення це приховати вашу IP адресу та перенаправити інтернет-трафік через сервери інших країн. У такому випадку ні провайдери, ні інші особи не бачать вашого місцезнаходження чи відвідані ресурси, адже захищає передачу даних наскрізним шляхом. Проте це працює лише при використанні перевірених сервісів. Безкоштовні VPN часто просто перенаправляють дані іншим отримувачам і не завжди є безпечними. Тому краще використовувати надійні платні VPN, хоча навіть вони не дають 100% гарантії захисту даних.

2. Проху сервери – також маскують IP-адресу та приховує реальне перебування або надає зловмисникам фальшиву геолокацію. На відміну від VPN, ці сервери не перенаправляють дані через окремий сервіс створюючи окрему IP-адресу. Використовуючи проху сервери варто знати, що особисті дані перехопити цілком можливо.

3. Тор браузер (так звана “цибулева маршрутизація”) – замість створення одного посередника сервісу між вами та ресурсом, пропускає трафік через цілу мережу взаємопов'язаних серверів-маршрутизаторів. Це дозволяє значно підвищити рівень анонімності та ускладнює відстеження дій в інтернеті.

По-третє, використання однієї пошти та одного паролю робить нас вразливими до взлому та витоку даних. Тому варто розділяти свої акаунти: використовувати кілька поштових скринь, різні паролі, номери телефону, акаунти для різних цілей. Для підвищення захисту також можна застосовувати апаратні ключі (наприклад, YubiKey, NitroKey), які значно ускладнюють несанкціонований доступ. Крім того, доцільно використовувати альтернативні платформи для пошуку, такі як Firefox або DuckDuckGo, що значно орієнтовані на конфіденційність інформації користувача.

То чи можемо ми мати право бути анонімними в інтернеті? Абсолютно анонімним залишитися практично неможливо, адже в умовах цифровізації важко бути осторонь усього, що відбувається онлайн. Сучасне покоління постійно взаємодіє з інтернетом і повністю відмовитися від цього або залишатися при цьому невидимим майже не реально.

Водночас це є великою відповідальністю держави у забезпеченні захисту громадян від вчинення незаконних правопорушень. В умовах повної анонімності, інкогніти можуть планувати теракти, продавати заборонені товари та послуги (яскравим прикладом є прихована мережа Darknet). Проте право на анонімність у тих випадках, де воно дійсно необхідне, не завжди реалізується належним чином, що залишається суттєвою проблемою. У сучасних реаліях світу, захист своєї онлайн-ідентичності є надзвичайно важливим. Інформація про особу збирається не лише з тих даних, які вона свідомо надає, а й із тих, що накопичуються без її прямої участі. Хоча й законодавство встановлює правила обробки персональних даних, їх практична реалізація та чітка гарантія ще не є досконалою. Саме тому мінімальний рівень анонімності слід розглядати як необхідну умову безпеки в інтернеті. А його забезпечення має бути спільною відповідальністю держави, провайдерів, інтернет-платформ і нами особисто, використовуючи різні засоби анонімності для захисту та власної безпеки.

Слободянюк А.П.

Державний торговельно-економічний університет
a.slobodianiuk_fit_1_25_b_d@knute.edu.ua
м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЕВТАНАЗІЮ?

Право на гідну смерть – одне з найбільш гострих і суперечливих питань сучасного права і біоетики. Евтаназія торкається найглибших засад людського існування: цінності страждання, меж медицини і меж особистої свободи. Чи може людина, приречена на нестерпний біль, вимагати від держави права самостійно завершити своє існування? Відповідь неможлива без аналізу чинного законодавства, етичних засад і досвіду країн, які вже зробили цей крок.

Ст. 27 Конституції України гарантує невід'ємне право на життя, ст. 28 – право на повагу до гідності. Ст. 281 Цивільного кодексу закріплює неможливість протиправного позбавлення цього права. Водночас ст. 52 Основ законодавства про охорону здоров'я категорично забороняє евтаназію як «навмисне прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення страждань». Ст. 115-119 Кримінального кодексу України встановлюють відповідальність за умисне вбивство, і хоча пряма норма про евтаназію у ККУ відсутня, правозастосовча практика кваліфікує будь-яку форму «асистованої» смерті за ст. 115 як умисне вбивство, що унеможливає врахування терапевтичного мотиву чи попередньої згоди особи.

Ст. 2 ЄКПЛ (Європейської конвенції про захист прав людини) захищає право на життя, а ст. 8 – автономію особистості. У справі «Прітті проти Сполученого Королівства» (Pretty v. United Kingdom, 2002) Європейський суд з прав людини визнав, що ст. 8 охоплює право вирішувати питання завершення свого життя, однак підтримав право держав обмежувати евтаназію для захисту вразливих осіб. У справі «Хаас проти Швейцарії» (Haas v. Switzerland, 2011) Суд підтвердив, що вибір часу і способу смерті є частиною приватної сфери людини. Отже, міжнародне право не забороняє легалізацію евтаназії – воно лише вимагає процедурних гарантій.

Розглянемо етичний вимір: де закінчується піклування? Евтаназія ставить перед суспільством ряд запитань. Релігійна традиція – зокрема католицька доктрина – розглядає страждання як частину людського досвіду і засуджує евтаназію як порушення недоторканності людського життя. Однак секулярна етика ставить у центр автономію: якщо людині дозволено відмовитися від хіміотерапії, підписати директиву «не реанімувати» або відключити апарат штучного дихання – де проходить моральна межа між «дозволити вмерти» і «допомогти вмерти»?

Принцип лікарської етики «не нашкодь» (*primum non nocere*) традиційно трактується як заборона завдавати шкоди. Але коли продовження лікування лише подовжує передсмертні муки – чи є це дотриманням цього принципу, чи навпаки, його порушенням? Частина медиків переконана: обов'язок лікаря – полегшувати страждання, а не підтримувати видимість лікування. Не менш важливе питання щирої добровільності: чи обирає людина смерть вільно, чи під тиском відчуття себе тягарем для родини або через брак якісної паліативної допомоги? Саме тому моральна легітимність евтаназії нерозривно пов'язана з рівнем соціального захисту в суспільстві.

На користь права на евтаназію можна навести такі аргументи. По-перше, принцип автономії: людина має власне тіло, і заборона евтаназії означає примусове продовження страждань проти її волі. По-друге, право на гідність: помирати в нестерпному болю суперечить гідності людської особистості. По-третє, правова непослідовність: якщо пасивна евтаназія дозволена, заборона активної евтаназії є правовою непослідовністю: адже якщо відключення апарата життєзабезпечення або відмова від реанімації визнаються законними формами «пасивного відходу», то заборона активної евтаназії лише продовжує страждання, не змінюючи їх неминучого результату. По-четверте, позитивний досвід: Нідерланди, Бельгія та Канада демонструють, що законодавчо врегульована та процедурно контрольована евтаназія за суворих процедурних гарантій не призводить до знецінення людського життя.

Проти легалізації так само наводяться вагомні аргументи. По-перше, ризик зловживань: тиск з боку родичів або системи охорони здоров'я, зацікавленої у скороченні витрат, залишається реальним. По-друге, недосконалість діагностики: медицина знає випадки одужання після «невеликого» діагнозу, а незворотність евтаназії не залишає місця для помилки. По-третє, паліативна альтернатива: значна частина пацієнтів, які просять про евтаназію, змінюють свою позицію після отримання якісного знеболення і психологічної підтримки. Держава має спершу забезпечити доступну паліативну допомогу, а не пропонувати смерть як вихід із недофінансування медицини.

Щодо пропозицій стосовно внесення змін до законодавства про евтаназію, то, на мою думку, воно мало б спиратися на шість основних умов, кожна з яких є невід'ємною складовою системи захисту від зловживань.

Перша умова – всебічна психолого-психіатрична верифікація дієздатності та добровільності волевиявлення. Незалежне психіатричне та психологічне обстеження спеціалістами має підтвердити повну дієздатність особи і відсутність розладів, що впливають на прийняття рішень. Рішення фіксується письмово і обов'язково підтверджується повторно через 30 днів – для виключення ситуативних депресивних станів, тривожних розладів або неправомірного впливу третіх осіб, що можуть обмежувати здатність особи до усвідомленого та вільного прийняття рішення. Друга умова – медична верифікація. Консиліум з трьох незалежних лікарів має підтвердити наявність невеликого захворювання або незворотних нестерпних страждань фізичного характеру, яких не знімають паліативні засоби. Третя умова – вичерпання альтернатив: до розгляду заяви особі обов'язково пропонується повний курс паліативної допомоги.

Четверта умова – право лікаря на відмову: будь-який медичний працівник може відмовитися від участі в процедурі за моральними переконаннями без жодних професійних наслідків. П'ята умова – державний реєстр звернень щодо застосування евтаназії з обмеженим доступом відповідно до вимог законодавства про захист персональних даних і щорічний незалежний аналіз усіх випадків для виявлення системних порушень та оцінки правозастосовної практики. Лише сукупність цих умов здатна перетворити евтаназію на справжнє право, а не на небезпечний інструмент.

Зваживши всі аргументи, я підтримую право людини на евтаназію – але не як просте і доступне «вирішення проблеми», а як крайній гуманний засіб у ситуації, коли всі доступні методи лікування та паліативного знеболення вичерпано або вони є неприйнятними для пацієнта, а подальше медичне втручання зводиться лише до штучного подовження процесу вмирання.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

Також маю переконання: легалізація евтаназії без одночасного розвитку паліативної медицини є неприпустимою. У країні, де якісна паліативна допомога залишається недоступною, евтаназія ризикує перетворитися не на свободу вибору, а на єдиний доступний вихід за відсутності належного правового механізму, що є неприпустимим з точки зору дотримання прав людини. Тому першим кроком має стати розбудова гідної системи паліативного догляду, і лише після цього – відкритий суспільний діалог щодо евтаназії як крайньої альтернативи.

Отже, питання евтаназії є одночасно правовим, медичним, етичним і глибоко особистим. Чинне українське законодавство забороняє її в будь-якій формі, проте право на гідність і автономію приватного життя, гарантовані Конституцією та ЄКПЛ, вже сьогодні містять нормативне підґрунтя для переосмислення цієї заборони. Законодавство має будуватися на чотирьох положеннях: перевірці дієздатності й добровільності, медичній верифікації страждань, вичерпанні паліативних альтернатив та незалежному контролю.

Сова Д. І.

Державний торговельно-економічний університет
Адреса електронної пошти: d.sova_fmtp_18_24_b_d@knu.edu.ua
м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЛІКАРСЬКУ ТАЄМНИЦЮ?

Лікарська таємниця – це конфіденційна інформація про стан здоров'я особи, факт і результати її медичного обстеження, а також відомості про інтимне та сімейне життя, яка стала відомою медичним працівникам чи іншим особам у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків і не підлягає розголошенню, крім випадків, передбачених законом.

Лікарська таємниця в Україні врегульована на законодавчому рівні, зокрема Кримінальним Кодексом України (далі – КК України), Цивільним Кодексом України (далі – ЦК України) та Основами законодавства України про охорону здоров'я. Водночас, попри передбачену відповідальність за її розголошення, на практиці такі порушення все ще трапляються.

Поширеність таких порушень зумовлена низкою факторів. В першу чергу, це недостатній рівень усвідомлення медичними працівниками важливості дотримання конфіденційності. Важливість дотримання конфіденційності медичної інформації зумовлена насамперед тим, що вона є складовою права людини на приватність і повагу до її гідності. Відомості про стан здоров'я належать до найбільш чутливої інформації, оскільки можуть стосуватися не лише фізичного, а й психічного стану особи, її інтимного та сімейного життя. Саме тому законодавець закріплює обов'язок її нерозголошення. Крім того, конфіденційність є основою довіри між пацієнтом і лікарем. Пацієнт, який не впевнений у збереженні лікарської таємниці, може приховувати важливу інформацію про свій стан здоров'я, що, у свою чергу, ускладнює встановлення точного діагнозу та призначення належного лікування. Іншим фактором поширеності порушень є складність забезпечення ефективного контролю за збереженням лікарської таємниці, а також притягнення винних осіб до відповідальності. Сам факт розголошення такої інформації часто має

прихований характер, адже пацієнт може навіть не знати, що його персональні медичні дані стали відомі третім особам, а отже – не має можливості своєчасно відреагувати та захистити свої права. До того ж, навіть у разі виявлення порушення виникають труднощі з доказуванням. Необхідно встановити, хто саме розголосив інформацію, за яких обставин це відбулося та чи існували законні підстави для її поширення. В умовах, коли доступ до медичних даних можуть мати кілька осіб (лікарі, медсестри, адміністративний персонал), ідентифікувати конкретного порушника буває вкрай складно. Окремою проблемою є недосконалість механізмів контролю всередині самих медичних установ. У багатьох випадках відсутні ефективні внутрішні процедури захисту інформації, належний облік доступу до медичних даних або системи аудиту дій працівників. Це створює умови, за яких порушення можуть залишатися непоміченими або не фіксуватися належним чином.

Саме через такі недоліки законодавець передбачив чіткі норми щодо захисту лікарської таємниці, для мінімізації порушення такого права. Конституція України гарантує право на таємницю особистого життя та приватність, зокрема у ч. 2 ст. 32, закріплюючи основи захисту особистих і сімейних відомостей, у тому числі медичних. Так, відповідно до ст. 145 КК України умисне розголошення лікарської таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків, якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки. Згідно з п. 4 ст. 65 Кримінального процесуального кодексу України медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя особи - про відомості, які становлять лікарську таємницю не можуть бути допитані як свідки. Крім того, ЦК України передбачає право на таємницю про стан здоров'я. Відповідно до ч. 1, 2 ст. 286 ЦК України фізична особа має право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при її медичному обстеженні. Забороняється вимагати та подавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз та методи лікування фізичної особи.

Отже, право на лікарську таємницю є закріплене на конституційному, цивільному, кримінальному та процесуальному рівнях, що свідчить про його важливе значення для забезпечення приватності особи та охорони її прав. Водночас, як свідчить практика, наявність детального нормативного регулювання не завжди гарантує його ефективну реалізацію. У зв'язку з цим особливого значення набуває аналіз судової практики, яка дозволяє оцінити, наскільки ефективно на практиці реалізуються законодавчі механізми захисту лікарської таємниці.

У Постанові Верховного Суду по справі № 463/11851/21 від 09.07.2024 року колегія суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду встановила: *«Фактично всі дані, що містяться у медичній картці є інформацією про пацієнта і за бажанням пацієнта чи його законного представника вони, вочевидь, мають бути їм надані. Подальше вирішення питання про використання цих відомостей особою, якої вони стосуються (її законним представником) є виключно їхнім правом. Саме особа, якої стосується медична інформація (або її законний представник) має право приймати рішення щодо використання отриманої інформації про себе, в тому числі щодо використання відомостей, які містяться у її медичній картці».*

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

Таким чином, наведена правова позиція Верховного Суду підтверджує, що медична інформація належить до сфери приватності особи, а право на її використання є виключно прерогативою пацієнта або його законного представника. Це свідчить про пріоритет автономії особи у вирішенні питань розпорядження власними персональними даними медичного характеру.

У Постанові Верховного Суду по справі № 487/1981/17 від 11.12.2019 року було встановлено факт розголошення медичним працівником відомостей, що становлять лікарську таємницю, що підтверджує наявність порушень навіть за умов чіткого нормативного регулювання.

Нормативне регулювання охоплює як гарантії нерозголошення медичної інформації, так і механізми юридичної відповідальності за їх порушення, що свідчить про високий рівень формального захисту цього права. Водночас наявність детальних правових норм не завжди забезпечує їх ефективну реалізацію. Випадки розголошення лікарської таємниці, складність виявлення порушень і проблеми доказування свідчать про існування суттєвих недоліків у правозастосуванні. Це зумовлює необхідність не лише формального вдосконалення законодавства, а й підвищення ефективності механізмів контролю, відповідальності та правової культури у сфері охорони здоров'я.

Таким чином, забезпечення реального захисту лікарської таємниці можливе лише за умови поєднання належного регулювання з ефективною практикою його застосування, а також усвідомлення всіма суб'єктами правовідносин важливості дотримання конфіденційності медичної інформації як фундаментальної гарантії прав людини.

Ткачова Т.В.

Державний торговельно-економічний університет

tkachovatanya.11.a@gmail.com

м.Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЗАХИСТ ВІД НАСИЛЬСТВА У СУЧАСНОМУ СВІТІ?

Безпека – це фундаментальна людська потреба, яка передбачає можливість жити без відчуття страху за своє життя та здоров'я. Проте на сьогоднішній день це право не завжди реалізується відповідно до всіх, особливо це стосується жінок. Жінки не лише частіше стають жертвами насильства. Вони зазнають більшого страху: страху звернутися до правоохоронних органів, страху не бути почутими, страху помсти з боку кривдника, страху стигматизації з боку суспільства. Цей страх часто виявляється сильнішим, ніж саме насильство, і саме він стає головним бар'єром на шляху до реалізації права на захист. Ризики щодо безпеки жінок значно вищі, тому гостро постає питання: чи справді я, як жінка, маю право на безпеку, чи це право існує лише формально?

Конституція України, зокрема ст. 3, встановлює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність (ст. 126-1) за посягання на ці цінності. Однак для жінки, яка зазнала насильства, ці гарантії часто залишаються формальними. За даними Офісу Генерального прокурора, у 2025 році зафіксовано 8 121 кримінальне

правопорушення, пов'язане з домашнім насильством, з яких 2 030 - безпосередньо за ст. 126-1 Кримінального кодексу України «Домашнє насильство». Водночас Національна поліція отримала понад 103 тисячі заяв і повідомлень про домашнє насильство. Ці цифри говорять про те, що лише незначна частина випадків кваліфікується як злочини. Решта – або адміністративні правопорушення, або взагалі залишаються поза межами правового реагування. Показово, що кількість звернень на Національну гарячу лінію зросла на 9% у 2025 році, досягнувши понад 35 тисяч. Жінки шукають допомоги, але часто не вірять, що поліція чи суд зможуть їх реально захистити.

Стаття 126-1 Кримінального кодексу України визначає «Домашнє насильство» як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи. Ознакою цього правопорушення є систематичність. На практиці виходить так, що перші звернення жінки до поліції часто кваліфікуються за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Кримінальне провадження відкривається лише після того, як насильство повториться як мінімум 3 рази, коли стане можливим довести систематичність. Але справа не тільки в самому законі. Навіть якщо робота правоохоронних органів ефективна – оперативне реагування, належна кваліфікація, справедливі вироки – сам факт звернення по допомогу залишається для багатьох жінок надзвичайно складним рішенням. І причини цього криються значно глибше, ніж недосконалість законодавства або низька якість досудового розслідування. Причиною цього є глибоко вкорінені суспільні наративи.

З дитинства дівчатам навіюють думку, що справжня жінка – це берегиня домашнього вогнища, яка має зберігати мир у сім'ї за будь-яку ціну. Конфлікти не можна виносити на публіку, їх потрібно вирішувати всередині родини. Ця установка формує замкнене коло: жінка мовчить, бо вважає, що її обов'язок – рятувати стосунки, а не звертатись за допомогою до поліції чи суду. Вона боїться осуду, і поки вона мовчить, насильство продовжується, набуваючи тієї самої "систематичності", якої вимагає закон для кримінального переслідування.

Однією з ключових міжнародних угод Ради Європи є Стамбульська конвенція про запобігання насильству проти жінок та домашньому насильству. Її важливість у тому, що вона вперше на рівні міжнародного права визнала насильство проти жінок не особистою справою сім'ї, а порушенням прав людини та формою дискримінації. Угода передбачає запобігання насильству, захист постраждалих осіб, притягнення кривдників до відповідальності та узгоджену державну політику в цій сфері. Для України ратифікація цієї Конвенції стала важливим кроком: вона означала не просто оновлення законодавства відповідно до європейських стандартів, а й зміну ставлення до самої проблеми. Відтепер насильство більше не розглядається як внутрішня справа родини – це суспільно небезпечне діяння, за реагування на яке відповідає держава

На жаль, насильство відбувається не лише в межах домівки. Більшість жінок бояться не лише повертатися додому до чоловіка, який піднімає руку, а й просто йти вулицею. Вони бояться з'ясування в під'їзді, у темному провулку, у власному ліфті, навіть у громадському транспорті. І цей страх

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

виправданий, адже підтверджується нашими реаліями. Моторошним прикладом є історія Джйоті Сінгх з Індії. У 2012 році 23-річна студентка разом зі своїм другом поверталася додому після кіно. Вона сіла в автобус, де було 6 чоловіків. По дорозі громадський транспорт звернув з маршруту, а двері виявились зачиненими. Правопорушники побили її друга, а Джйоті протягом 45 хвилин гвалтували по черзі залізним прутком, а потім викинули з автобуса на узбіччя. Вона померла через 13 днів. Ця справа сколихнула світ не тому, що в Індії вперше сталося згвалтування, а тому, що воно сталося в автобусі – в місці, яке вважається громадським транспортом, де люди їздять щодня. Воно сталося тоді, коли жінка просто поверталася додому після кіно.

В Україні теж трапляються випадки сексуального насильства в публічному просторі. У 2020 році в потязі Маріуполь - Київ невідомий зайшов у купе до 28-річної телеведучої Анастасії Лугової, коли вона спала разом із шестирічним сином. Чоловік бив її по обличчю, погрожував, намагався згвалтувати на очах у дитини. Жінці вдалося вирватися і втекти до провідниці, нападника затримали. Обвинувачений Віталій Рудзько помер у СІЗО в квітні 2021 року, на що постраждала відповіла: «Страх в якому я жила ввесь цей час; переживала, що буде, коли Рудзько вийде; чи знайде він мене; як далі жити. Так от – цей страх помер разом з ним!». Кримінальний кодекс передбачає відповідальність за домашнє насильство, згвалтування та інші насильницькі злочини. Однак наявність норми не гарантує її застосування.

Як жінка, я маю право на безпеку. І це право не має залежати від того, чи була я вдягнена правильно або наскільки яскраво була нафарбована. Я маю право почуватись у безпеці у власному домі, на вулиці, в громадському транспорті – будь-де. Кожна особа жіночої статі має право на спокійне життя без остраху, що її безпеку хтось поставить під загрозу. Право на безпеку не повинно бути привілеєм, який потрібно заслужити ідеальною поведінкою. Це має бути основною гарантією, яку держава повинна забезпечувати в будь-якій ситуації. І поки ця гарантія не стане реальністю, питання, яке ми піднімаємо, залишатиметься не риторичним, а актуальним для кожної жінки, яка щодня обирає свій маршрут, щоб безпечно дістатися додому.

Хожай С.М.

Державний торговельно-економічний університет

sofiahozaj2@gmail.com

Місто: Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ?

Право на пересування відкриває можливості для якісної освіти, незабутніх спогадів та кращого життя. Та чи справді це право однаково доступне для кожного? Чи повинно право на свободу переміщення бути абсолютним задля благополуччя? З першого погляду, відповідь здається очевидною: так, я маю таке право. На це вказує стаття 33 Конституції України: Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Структура закону є цілком зрозумілою: особа є власником цього права, а держава – його захисником.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

*Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)*

Тож потрібно звернути увагу на статтю 33 Конституції України-”за винятком обмежень, які встановлюються законом”. Отже робимо висновок ,що держава має законне право встановлювати певні обмеження на переміщення особи ,на відміну від таких абсолютних прав, як,наприклад, право на життя чи заборона катувань. Тут і виникає перша суперечність: моє право завершується там, де починається право іншої людини, або там, де виникає загроза державній безпеці?

Також у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року виникає ще одне питання- чи є моє право на вільне пересування беззаперечним під час воєнного стану? На жаль,зрозуміло, що ні.

З початком повномасштабної війни українці живуть в умовах правового режиму,який суттєво змінив наше уявлення про межі особистої свободи. Комендантська година, перевірки документів на контрольно-пропускних пунктах,тобто блокпостах, заборона переміщення у прикордонній зоні,заборона на виїзд за кордон чоловікам в межах певного віку та за відсутності деяких документів – це ситуації, коли наше особисте право поступається об'єктивній потребі суспільного устрою. Отже, можна зробити висновок,що моє право існує не як абсолютна свобода волі, а як визначена державою межа дозволеної поведінки.

Однак, чи варто обмежувати це питання лише дозволами та заборонами? З позиції природного права, вільне пересування є невід'ємною частиною людського існування. Обмеження цієї свободи таке як,наприклад, домашній арешт чи безпідставна відмова у виїзді за кордон зазвичай сприймаються не просто як формальні процедури, а як порушення людської гідності і прав.

Також, звичайно, це питання стає особливо актуальним у контексті здійснення інших прав. Чи можу я,наприклад, реалізувати своє право на працю(стаття 43 Конституції України), якщо не маю можливості дістатися до місця роботи?Чи можу я вільно реалізувати право на освіту (стаття 53 Конституції України-Кожен має право на освіту) якщо держава створює бар'єри для вступу до навчального закладу,скажімо, в іншому місті? Отже, вільне пересування є не просто окремим правом, а своєрідним «інструментом» для забезпечення всього спектру прав людини.

Таким чином, відповідаючи на питання чи маю я право на свободу пересування я роблю висновок,що право на свободу пересування є важливим аспектом людської свободи, однак воно не є абсолютним. Я маю право на вільне пересування,але в рамках, встановлених законом, які повинні бути співрозмірними, обґрунтованими та допустимими в демократичному суспільстві. Та коли ці обмеження не мають зрозумілої і чесної мети або коли їх неможливо оскаржити, тоді моє особисте право вільно рухатися перетворюється на ілюзію.

Бо на мою думку, у справжній країні, де панує закон,баланс між свободою та необхідністю її регулювання є ключем до демократичного суспільства та його благополуччя.

Ціперко А. О.

Державний торговельно-економічний університет

tsiperkoanna@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЖИТТЯ?

Спершу може здатись, що відповідь на це питання є очевидною: звісно, кожна людина має право на своє життя. Воно зафіксоване в законах і вважається фундаментом всіх інших прав. Однак, якщо поглибитись в це питання, виникає сумнів: чи справді це право є дійсним у реальному житті, як воно і має бути, чи воно лише є декларацією.

З одного боку, усе виглядає переконливо. Міжнародні документи та закони чітко фіксують, що життя людини – найвища цінність. Це ознака того, що воно належить людині від народження, і не має бути обмеженим. Проте ми можемо побачити, що це право забезпечується не завжди. У сучасному світі є війни, насильство, різні види злочинів, і це все наочно відображає базове порушення права людини – жити.

На мій погляд, важливою річчю є вміння розрізняти дві речі: саме існування цього права і його належне забезпечення. Вагому роль у виконанні обов'язків зазвичай відіграє держава: вона несе відповідальність за захист людей, створення безпечного середовища та забезпечення справедливості. Відверто кажучи, одних законів недостатньо. Про яку систему може йти мова, якщо між людьми відсутня повага та наявні індивідуальні агресія. Тому право на життя є не лише прямим обов'язком держави, а й рівня свідомості самих людей. Коли в суспільстві присутні взаєморозуміння і цінність людського життя, тоді навіть недовідки можуть здаватись кращими. Саме тому можна сказати, що реальний захист цього права залежить не тільки від державних законів, а й від поведінки кожного з нас. Адже з особистого ставлення та усвідомлення відповідальності формується його справжнє забезпечення.

Крім того, ми не можемо підтвердити, що право на життя є фікцією. У нього є дійсна юридична основа: діяльність суду, закріплені методи захисту, а також функціонують міжнародні інституції, які звертають увагу на ймовірні порушення цього права. Досвід підтверджує, що люди мають вміння відстоювати свої права, у той час, як держава, попри наявність законодавчого фундаменту, зобов'язана реагувати на це. Однак виникає питання ефективності реакції, яка зазвичай залежить від стану політичної системи та соціальних умов у суспільстві.

З огляду на наведені аргументи, можна зазначити, що хоч право на життя й закріплене в законах, на функціональному рівні його захист часто стикається з багатьма труднощами. Йдеться мова про те, що механізми захисту здебільшого реагують із запізненням. Коли система не притягує оперативно до відповідальності за посягання на особу, право на життя стає лише декларацією. Замість того, щоб бути надійним захистом, воно залишається уявною юридичною ідеєю, якій не вистачає справжніх інструментів для безпеки людей тут і зараз.

На мою думку, право на життя дійсне лише тоді, коли ти це можеш відчувати кожного дня. Йдеться про гідне забезпечення стабільних умов для існування або ж про надійний соціальний захист, а не лише про заборони на різні злочини. У людини повинна бути справжня можливість жити, а не просто існувати в цьому світі.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

Я цілковито впевнена в тому, що ми можемо це право зробити реальним, якщо держава та саме суспільство справді зрозуміють цінність життя кожної людини. Захищати права можна не лише за допомогою законів, а й завдяки нашим буденним діям: поважати одне одного, турбуватись та дотримуватись прописаних правил. Кожна людина повинна робити свій внесок для реалізації права, щоб воно було не просто друкованими словами на папері, а й проявлялося через конкретні дії.

Я можу сказати впевнено: у мене є право на життя, яке є невід'ємним аспектом мого існування, і на нього заслуговує кожен з нас. Це право є зафіксованим законом та міжнародними нормами, воно дає гарантію на нашу свободу, незалежність та можливість реалізації власних потреб, а його захист є зобов'язанням держави та суспільства.

Цісар О. Р.

Державний торговельно-економічний університет

lenatsisar46@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО КОНТРОЛЮВАТИ СВОЇ ДАНІ ПІСЛЯ СМЕРТІ?

Тема життя та смерті здавна є однією з найглибших і найбільш захопливих для всього людства. Вона привертала увагу людей ще з найдавніших часів, знаходячи своє відображення у філософських роздумах, релігійних уявленнях і наукових дослідженнях. Питання про те, що залишається після смерті людини, хвилює суспільство не лише з духовної чи біологічної точки зору, а й у правовому та соціальному вимірах. У сучасну епоху цифровізації це питання набуває нового змісту, адже після фізичної смерті людини продовжує існувати значний масив інформації про неї - її персональні дані. Соціальні мережі, електронне листування, фотографії, документи та інші цифрові сліди формують своєрідну "цифрову присутність", яка не зникає разом із життям. Саме тому постає важливе питання: чи має людина право визначати долю своїх даних після смерті та чи повинне право забезпечувати такий контроль?

Одним із ключових питань є з'ясування того, чи можуть права особи існувати після її смерті. Відповідно до загальних положень цивільного права, правоздатність фізичної особи припиняється з моменту її смерті, отже, вона більше не може бути носієм суб'єктивних прав та обов'язків. Такий підхід є логічним, оскільки право традиційно пов'язується з існуванням особи як учасника правовідносин. Проте сучасна правова система передбачає певні винятки з цього правила, які фактично свідчать про часткове "продовження" окремих прав після смерті людини. Зокрема, законодавство визнає необхідність захисту честі, гідності та пам'яті померлого, що можуть відстоювати його родичі або інші зацікавлені особи. Крім того, після смерті особи продовжують діяти її майнові права щодо інтелектуальної власності, зокрема авторські права, які можуть переходити до спадкоємців і охоронятися протягом встановленого законом строку. Це свідчить про те, що хоча сама особа як суб'єкт права припиняє існування, певні її інтереси та пов'язані з ними правові механізми зберігаються. Таким чином, можна зробити висновок, що право не є абсолютно байдужим до наслідків смерті особи, оскільки воно

передбачає захист окремих немайнових і майнових інтересів, пов'язаних із нею навіть після смерті. Це дозволяє припустити, що аналогічний підхід може бути застосований і до персональних даних померлої особи, зокрема щодо визначення порядку їх використання або збереження.

Якщо відійти від суто правового підходу, питання про існування прав після смерті набуває значно глибшого й більш особистісного змісту. З одного боку, здається очевидним, що після смерті людина вже не може нічого відчувати, усвідомлювати чи відстоювати - а отже, й говорити про її права стає складно. Проте з іншого боку, кожна людина залишає після себе певний слід: у пам'яті інших, у своїх справах, у створених нею речах і, сьогодні, у цифровому просторі. І цей слід продовжує існувати незалежно від фізичної присутності особи. Багато людей інтуїтивно вважають, що до пам'яті про померлого слід ставитися з повагою. Наприклад, більшість із нас погодиться, що неправильно спотворювати образ людини після її смерті або розкривати те, що вона хотіла б залишити приватним. Це свідчить про те, що навіть без формального закріплення ми визнаємо певну моральну присутність людини після її смерті та її зв'язок із власною історією, репутацією і особистим простором. У цьому контексті ідея контролю над власними даними після смерті виглядає не як юридична абстракція, а як природне продовження людського прагнення до самовираження та гідності. Адже якщо за життя людина має бажання вирішувати, що про неї знають інші, то логічно припустити, що вона хотіла б зберегти цей контроль у вигляді можливості заздалегідь визначити, що має відбутися з її особистими даними після смерті.

Ідея надання людині можливості визначати долю своїх даних після смерті має низку вагомих підстав. Насамперед це пов'язано з принципом особистої автономії, тобто правом людини самостійно приймати рішення щодо свого життя та особистої інформації. Упродовж життя людина формує власний інформаційний простір: обирає, що публікувати, що приховувати, кому відкривати доступ до своїх матеріалів. Втрата такого контролю після смерті виглядає як різке і нелогічне обмеження цієї автономії, адже цифровий слід є прямим продовженням особистості. Крім того, питання контролю тісно пов'язане із захистом від потенційних зловживань. У разі відсутності чітких вказівок щодо того, хто і на яких умовах може отримати доступ до даних після смерті особи, сторонні особи можуть отримати доступ до акаунтів померлого, використовувати їх у власних цілях або навіть спотворювати інформацію. Це створює ризики як для пам'яті про саму людину, так і для її близьких, які можуть зазнати моральної шкоди. Важливим є й рівень довіри користувачів до цифрових сервісів щодо збереження та захисту їхніх персональних даних, зокрема після смерті. Користувачі активніше взаємодіють із сервісами, коли впевнені, що їхні дані будуть захищені у майбутньому. Можливість заздалегідь визначити, що станеться з особистою інформацією, підвищує відчуття безпеки та відповідальності за власний цифровий спадок. Чітко визначена воля особи щодо своїх акаунтів, файлів чи листування допомагає запобігти суперечкам і забезпечує більш етичне поводження з інформацією, яка може мати як приватний, так і емоційний характер.

Попри наведені переваги, ідея післясмертного контролю над даними викликає низку заперечень. Одним з головних заперечень є те, що реалізація такого контролю на практиці є вкрай складною. Цифрові сервіси функціонують за власними правилами, а доступ до інформації часто

пов'язаний із технічними бар'єрами, такими як паролі, системи захисту, політики конфіденційності. Забезпечення виконання волі померлого за таких умов може бути майже неможливим. Ще одним проблемним моментом є зіткнення інтересів різних сторін, адже родичі можуть мати потребу в доступі до певної інформації, наприклад, для вирішення фінансових або особистих питань, тоді як воля самої особи могла бути протилежною. Подібні ситуації створюють певні дилеми, в яких складно визначити, чий інтерес має перевагу. Існує також ризик надмірного ускладнення відносин у цифровому середовищі. Якщо кожен випадок вимагатиме індивідуального підходу та врахування побажань особи, висловлених за життя щодо подальшої долі її персональних даних після смерті, це може створити значне навантаження як для сервісів, так і для користувачів. В результаті система стане менш гнучкою та більш бюрократизованою. Окрім цього, варто враховувати, що цифрова інформація часто має не лише особистий, а й соціальний характер. Листування, спільні фотографії чи публікації можуть стосуватися інших людей, які також мають право на захист своєї приватності та право зберігати або не розкривати інформацію, що стосується їхніх особистих взаємин із померлим. Надання одній особі повного контролю над такими даними навіть після смерті може призвести до переваги інтересів однієї особи над інтересами інших осіб, які також пов'язані з цією інформацією.

Тож, на мою думку, так, я маю право контролювати свої дані після смерті. Така позиція ґрунтується передусім на розумінні того, що цифрова інформація сьогодні є невід'ємною частиною особистості. У сучасному світі акаунти, листування, фотографії та інші дані не просто доповнюють життя людини, а й відображають її думки, зв'язки та індивідуальність. Тому позбавлення будь-якого контролю над цим після смерті виглядає як неврахування того, що персональні дані відображають думки, зв'язки та особистий досвід людини і є важливою частиною її індивідуальності. Водночас я вважаю, що таке право не повинно бути абсолютним і має реалізовуватися у визначених межах і враховувати інтереси інших осіб, зокрема близьких родичів. Найбільш доцільним рішенням є можливість заздалегідь залишити чіткі вказівки щодо цифрової спадщини, наприклад, визначити, які дані мають бути видалені, які можуть бути передані, а які - збережені без змін. Це дозволить уникнути невизначеності та конфліктів після смерті особи. Крім того, важливо, щоб такий підхід був простим і зрозумілим для реалізації. Надмірна складність або формалізація можуть зробити це право формальним і недієвим. Тому, на мою думку, оптимальним є поєднання особистого волевиявлення людини з ефективними механізмами його виконання.

Чабак Соломія

студентка I курсу спеціальності D8 Право,
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна

ЧИ МАЮ Я ПРАВО БУТИ ПОЧУТИМ, КОЛИ МОВЧИТЬ ДЕРЖАВА?

Слід почати з того, що у демократичному суспільстві людина формально має багато прав. Конституції та закони проголошують свободу слова, право брати участь в управлінні державними справами, можливість звертатися до органів влади та впливати на прийняття рішень. Проте виникає важливе питання: чи справді громадянин має право бути почутим державою, чи це право залишається лише декларацією?

Це питання є особливо актуальним у сучасному світі, де швидкість прийняття рішень інколи переважає над їхньою якістю. За Основним Законом України держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3 Конституції України). Проте самого закріплення прав і свобод ще не достатньо. Якщо, крім цього, держава не передбачить ефективного механізму правозахисту громадян, не створить інститутів, за допомогою яких регулюються і реалізуються правовий статус особи та юридичні гарантії захисту її прав і свобод, останні можуть так і залишитися декларацією.

Часто ми бачимо прірву між буквами закону та повсякденною реальністю, де голоси осіб губляться в бюрократії. Важливо розуміти, що право бути почутим - це не просто висловити протест чи пропозицію, а й обов'язок держави на них відреагувати. Аналіз цього права потребує виходу за межі юридичних термінів у реальну політичну практику.

На мою думку, право бути почутим є однією з основних ознак демократичної держави. Якщо громадяни можуть висловлювати свої думки, впливати на рішення влади та брати участь у суспільному житті, тоді демократія стає реальним механізмом управління, а не лише політичним гаслом. Водночас на практиці реалізація цього права часто стикається з певними труднощами. Справжня демократія вимірюється не кількістю проведених виборів, а якістю щоденної комунікації між міністерствами та пересічними мешканцями. Коли держава працює як замкнута система, то вона втрачає зв'язок із тими, заради кого була створена. Можливість бути почутим означає, що думка середовища чи громади може зупинити «шкідливу» реформу або ініціювати необхідні зміни. Це право є своєрідним запобіжником, який не дозволяє владі перетворитися на самодостатній орган, відірваний від потреб народу.

По-перше, між владою та суспільством нерідко виникає дистанція. Державні інституції можуть приймати рішення без достатнього врахування позиції громадян, а суспільство інколи не має ефективних механізмів впливу на ці процеси. У таких умовах право бути почутим може перетворюватися на формальність. Ця дистанція може виникати через бюрократію, складність процедур та недостатню відкритість влади. Часто інформація про рішення або процеси є важкодоступною для звичайних громадян. Це ускладнює можливість контролю та участі у прийнятті рішень. Крім того, інколи органи влади ігнорують громадські ініціативи або реагують на них формально. Усе це послаблює довіру та знижує рівень громадської активності.

По-друге, проблемою є недостатня довіра між громадянами та владою. Коли люди не вірять, що їхня позиція може щось змінити, вони втрачають мотивацію брати участь у політичному житті. Це призводить до пасивності суспільства та послаблення демократичних інститутів. Недовіра формується роками і часто пов'язана з негативним досвідом взаємодії з державними структурами. Вона також може посилюватися через корупцію або непрозорість рішень. У результаті громадяни відчують відчуження від держави. Це створює замкнене коло: чим менше участі, тим слабший вплив суспільства. Тому подолання недовіри є важливим завданням для розвитку демократії.

Саме тому сучасні дослідники все частіше говорять про необхідність нової моделі взаємодії між державою та суспільством. У цьому контексті важливе значення має і законодавче закріплення відповідних прав. Громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, медіа, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення.

Одним із таких підходів є ідея рефлексивного управління, яка передбачає постійний діалог між владою та громадянами. У такій системі держава не лише ухвалює рішення, а й аналізує їхній вплив, враховує суспільну реакцію та готова змінювати свою політику. Рефлексія передбачає, що державні службовці стають не просто виконавцями інструкцій, а активними слухачами, здатними до діалогу. Це означає, що процес управління стає більш гнучким і адаптивним. Влада має враховувати реакцію громадян і коригувати свої дії відповідно до неї. Також важливу роль відіграють сучасні технології, які спрощують комунікацію. Онлайн-платформи та електронні петиції розширюють можливості участі громадян. Усе це сприяє формуванню більш відкритого суспільства. По суті, це перехід від «влади над людьми» до «влади разом з людьми».

На мою думку, саме такий підхід дозволяє зробити право бути почутим реальним. Держава повинна створювати умови для відкритого обговорення суспільно важливих питань, підтримувати розвиток громадянського суспільства та забезпечувати прозорість прийняття рішень. У свою чергу, громадяни мають бути активними, брати участь у виборах, громадських обговореннях та контролювати діяльність влади. Важливо також розвивати політичну культуру та громадянську свідомість. Люди повинні розуміти свої права та вміти ними користуватися. Освіта відіграє ключову роль у цьому процесі. Крім того, важливо формувати відповідальність як у влади, так і в громадян. Лише спільні зусилля можуть забезпечити ефективну взаємодію.

Особливо важливим це питання є для України, яка проходить складний шлях демократичного розвитку. Сучасні події показують, що українське суспільство не залишається байдужим до політичних процесів. Громадяни активно реагують на рішення влади, беруть участь у суспільних дискусіях та відстоюють свої права. Це свідчить про те, що право бути почутим поступово перетворюється з формальної норми на реальний механізм взаємодії між державою та суспільством. Наш досвід останніх десятиліть доводить, що громадські організації та волонтерські ініціативи

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

можуть бути ефективнішими, ніж бюрократичні структури. Українці навчилися об'єднуватися навколо спільних цінностей, змушуючи владу прислухатися до волі народу навіть у найважчі часи. Ми довели, що голос народу в Україні - це сила, з якою неможливо не рахуватися.

Отже, право бути почутим державою є не лише юридичною нормою, а й важливою умовою існування демократичного суспільства. Воно реалізується лише тоді, коли влада готова до діалогу, а громадяни проявляють активну громадянську позицію. Саме поєднання відповідальної влади та активного суспільства здатне забезпечити справжню демократію та ефективне функціонування держави. Це право не виникає автоматично, воно потребує постійної підтримки та розвитку. Важливо не лише декларувати його, а й забезпечувати реальні механізми реалізації. Кожен громадянин має усвідомлювати свою роль у цьому процесі. Лише за таких умов демократія може бути стабільною та ефективною. Саме тоді держава і суспільство діють як єдине ціле.

Черней М. В.

Приватний вищий навчальний заклад
«Буковинський університет»
cherenmasha@gmail.com
м. Чернівці

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НЕ ДОВІРЯТИ ДЕРЖАВІ?

Ми звикли говорити про права як про щось гарантоване й стабільне. Але чи входить до цього переліку право не довіряти державі? На перший погляд – звучить провокативно. Нас вчать довіряти інституціям, законам, владі. Проте реальність складніша: довіра не виникає за наказом і не закріплюється статтею закону.

Я переконана, що право на недовіру існує. Більше того, воно є природною реакцією людини на досвід, який її сформував.

Українське суспільство не починало «з чистого аркуша». Історична пам'ять про залежність, примус і зловживання владою не зникла безслідно. Вона трансформувалася у внутрішню обережність. Недовіра тут – не слабкість, а спосіб самозахисту.

Водночас важливо розрізняти: довіра і недовіра – це не дві крайності однієї шкали. Довіра часто виростає з відчуття приналежності, з емоцій, символів, прикладів. Недовіра ж майже завжди має під собою підстави: особистий досвід, спостереження, повторювані ситуації.

Коли людина стикається з байдужістю чиновника, складними й непрозорими процедурами або відчуттям несправедливості – це не просто «негатив». Це формування висновку. І цей висновок цілком логічний: довіряти без перевірки – ризиковано.

Я неодноразово спостерігала, як звичайне звернення до державної установи перетворюється на випробування: черги, різні трактування одних і тих самих норм, відсутність чітких відповідей. У таких ситуаціях недовіра виникає не через упередженість, а через досвід. І цей досвід – спільний для багатьох.

Разом із тим було б несправедливо не помічати змін. Поява цифрових сервісів, зокрема «Дії», показала, що держава може бути іншою – швидкою, зрозумілою, без зайвого контакту і, відповідно, без можливостей для зловживань. Це приклад того, як довіра може відновлюватися – не словами, а зручністю і передбачуваністю.

Крім того, важливо звернути увагу на ще один аспект – відповідальність самої держави за формування довіри. Довіра не може будуватися лише на очікуваннях від громадян. Вона потребує системності: зрозумілих процедур, єдиної практики застосування норм і реальної відповідальності посадових осіб за свої рішення. Там, де правила змінюються непередбачувано або застосовуються вибірково, недовіра стає не просто емоцією, а обґрунтованою позицією.

Водночас і громадянське суспільство відіграє ключову роль у цьому процесі. Активна позиція, участь у громадських ініціативах, контроль за діяльністю органів влади – це не лише право, а й інструмент впливу. Саме через таку взаємодію формується нова модель відносин між державою і людиною – модель партнерства, а не підпорядкування.

Особливої актуальності це набуває в умовах сучасних викликів. Війна загострює питання довіри, адже від ефективності держави залежить безпека, стабільність і майбутнє країни. У таких умовах суспільство одночасно потребує і довіри, і контролю. Це складний баланс, але саме він є запорукою стійкості держави. Однак одна успішна реформа не перекреслює системних проблем. Довіра – це не разовий результат, а процес. І він напряму залежить від того, чи відчуває людина справедливість, рівність і повагу.

Саме тому право не довіряти державі не є проявом негативізму. Це форма громадянської зрілості. Суспільство, яке ставить запитання, перевіряє і сумнівається, змушує владу працювати краще.

Але тут є важлива межа. Недовіра не повинна переростати у повне заперечення держави. Бо держава – це не лише інституції, це також ми самі: наші дії, наша відповідальність, наша правова поведінка.

Тому відповідь на питання «чи маю я право не довіряти державі?» для мене звучить так: так, маю. Але разом із цим маю і обов'язок – не залишатися осторонь.

Довіра не з'являється там, де її просто очікують. Вона виникає там, де є прозорі правила, реальна відповідальність і взаємна повага. Держава повинна це забезпечити. Але й громадянин має перестати бути пасивним спостерігачем. Можливо, саме в цьому і є баланс: не сліпо довіряти – але й не відмовлятися від участі. Бо сильна держава починається не з гасел, а з людей, які вміють не тільки вірити, а й вимагати.

Шекера Д. С.

Державний торговельно-економічний університет
denshekera40@gmail.com
м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ ДАНИХ У ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ?

У XXI столітті цифровізація фактично стала частиною повсякденного життя кожної людини. Ми постійно користуємося Інтернетом, соціальними мережами, різними додатками і онлайн-сервісами – як для навчання, так і для спілкування чи відпочинку. Більшість наших дій так чи інакше пов'язані з цифровими технологіями: ми оплачуємо покупки онлайн, користуємося банківськими додатками, замовляємо послуги через Інтернет і навіть зберігаємо особисті документи в електронному вигляді. Через це ми навіть не помічаємо, як щодня

залишаємо в мережі величезну кількість інформації про себе. Це можуть бути як базові дані, наприклад ім'я чи електронна пошта, так і більш особисті речі – наші інтереси, звички або навіть місцезнаходження. Окрім цього, до персональних даних також відносяться IP-адреси, історія пошуку, геолокація, інформація про пристрій і навіть поведінка користувача в мережі. Уся ця інформація активно збирається і використовується як державними органами, так і приватними компаніями. Саме тому питання захисту персональних даних сьогодні є дуже важливим, адже воно стосується не тільки зручності, а й наших основних прав і свобод, які гарантуються законодавством. Фактично, мова йде про те, наскільки людина може контролювати власне життя у цифровому середовищі та чи не втрачає вона свою приватність?

Право на захист персональних даних безпосередньо пов'язане з правом на приватність. Це право вважається одним із базових прав людини і закріплене як у міжнародних актах, так і в національному законодавстві України. Наприклад, у Конституції України (ст. 32) зазначено, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, а також забороняється збір, зберігання і поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди. Крім того, подібні положення містяться і в міжнародних документах, таких як Загальна декларація прав людини та Європейська конвенція з прав людини. Це означає, що право на приватність має універсальний характер і визнається більшістю держав світу. Але якщо раніше це право більше стосувалося фізичного життя людини – наприклад, житла або листування, то з розвитком технологій воно перейшло і в цифрову сферу. Сьогодні інформація про людину може легко зберігатися, копіюватися і передаватися без її відома, тому персональні дані фактично стали частиною самої особи, а їх захист – важливою юридичною гарантією її свободи, честі та гідності.

З появою нових технологій виникла потреба у спеціальних законах, які б регулювали захист даних. В Україні таким основним нормативним актом є Закон України «Про захист персональних даних», який визначає порядок обробки інформації та права громадян у цій сфері. Важливо те, що цей закон встановлює принципи обробки даних, зокрема законність, цільове призначення, мінімізацію даних та їх безпеку. Згідно з цим законом, обробка персональних даних можлива лише за згодою особи або в інших випадках, прямо передбачених законом. Крім того, існують і міжнародні стандарти, зокрема європейські підходи до захисту даних, які впливають на українське законодавство і поступово впроваджуються в практику. Сучасні технології, такі як штучний інтелект, великі дані або хмарні сервіси, дозволяють обробляти інформацію у дуже великих обсягах і з великою швидкістю. З одного боку, це створює нові можливості для розвитку суспільства, економіки та науки, а з іншого – породжує юридичні ризики, пов'язані з порушенням прав людини. Наприклад, дані можуть використовуватися без згоди особи, передаватися третім особам або зберігатися довше, ніж це потрібно, що прямо суперечить законодавству.

Щодо прав людини у цій сфері, варто зазначити, що кожен має право знати, які саме дані про нього збираються, з якою метою вони використовуються і хто має до них доступ? Також людина може вимагати виправлення неточних даних або їх видалення, якщо вони більше не потрібні або були оброблені незаконно. У праві це пов'язує із принципом контролю особи над власною інформацією або так званім інформаційним самовизначенням. Проте на практиці реалізація цих прав часто є складною.

Багато людей не читають умови користування сервісами і фактично дають згоду на обробку своїх даних, навіть не усвідомлюючи цього. Крім того, іноді самі компанії ускладнюють процес доступу до даних або їх видалення. Через це права людини у цифровому середовищі часто залишаються лише формальністю, а не реально діючим механізмом захисту.

Крім того, разом із розвитком цифрових технологій зростає і кількість правопорушень у цій сфері. Однією з проблем є діяльність великих компаній, які збирають і використовують персональні дані з комерційною метою, наприклад для створення персоналізованої реклами або аналізу поведінки користувачів. Також значну небезпеку становлять кіберзлочини, пов'язані з викраденням або незаконним використанням інформації, зламами акаунтів, фішингом та шахрайством. У таких випадках уже виникає відповідальність – як адміністративна, так і кримінальна. Наприклад, за незаконне втручання в роботу інформаційних систем або поширення персональних даних передбачаються санкції. Окремо варто згадати і про діяльність держави, яка іноді може обмежувати право на приватність з метою забезпечення національної безпеки або протидії злочинності. У результаті виникає необхідність дотримання балансу між інтересами держави та правами людини, що є одним із важливих питань у праві.

Механізми захисту персональних даних існують і закріплені на законодавчому рівні, але вони не завжди працюють ефективно. Людина має права, але не завжди може їх реалізувати через складність процедур або недостатню обізнаність. Крім того, персональні дані сьогодні є важливим економічним ресурсом, тому компанії зацікавлені у їх зборі та використанні. Це створює певний конфлікт між економічними інтересами та правами людини. Проте останнім часом спостерігається тенденція до посилення контролю за обробкою даних.

У майбутньому роль правового захисту персональних даних, ймовірно, лише зростатиме. Це пов'язано з подальшим розвитком технологій і збільшенням обсягів інформації. Очікується вдосконалення законодавства, а також впровадження нових способів захисту даних, таких як шифрування, анонімізація та інші технології безпеки. Водночас важливу роль відіграє і правова культура громадян, тобто їхнє розуміння своїх прав і обов'язків у цифровому середовищі. Людина повинна не лише знати свої права, а й уміти їх захищати, наприклад звертатися до відповідних органів або вимагати видалення своїх даних.

Окремо варто звернути увагу на проблему згоди на обробку персональних даних, яка формально є обов'язковою умовою їх використання. У більшості випадків користувачі погоджуються з політикою конфіденційності автоматично, не читаючи її змісту. З юридичної точки зору згода повинна бути добровільною, конкретною та інформованою, але на практиці ці вимоги часто порушуються. Крім того, важливою є проблема захисту даних дітей та неповнолітніх, які ще менше усвідомлюють ризики цифрового середовища. Саме тому у сучасному праві все більше уваги приділяється не лише самим нормам, а й механізмам їх реалізації, а також контролю за діяльністю організацій, які обробляють персональні дані. Це ще раз підтверджує, що захист інформації – це не лише формальне право, а складний процес, який потребує постійного вдосконалення.

Отже, можна зробити висновок, що в епоху цифровізації людина дійсно має право на захист своїх персональних даних, і це право закріплене як на міжнародному, так і на національному законодавчому рівні. Воно є важливою частиною системи прав і свобод людини та безпосередньо пов'язане з поняттям приватності. Проте для його реального забезпечення необхідні не лише закони, а й ефективний контроль за їх виконанням, відповідальність за порушення та свідоме ставлення самих громадян до своїх персональних даних. Лише за таких умов можна говорити про реальний, а не формальний захист прав людини у цифрову епоху.

Шеремет Д.О

Державний університет «Житомирська політехніка»
p11_shdo@student.ztu.edu.ua
м. Житомир

Чи маю я право на кримінально-правовий захист від переслідування (сталкінгу)?

Питання права на кримінально-правовий захист від переслідування (сталкінгу) безпосередньо пов'язане з базовими правами людини – правом на безпеку, приватність і гідність. Кожна особа повинна бути захищена від дій, які спрямовані на систематичне втручання в її особисте життя, створення атмосфери страху, психологічного тиску чи контролю над її поведінкою та повсякденними рішеннями.

Можна визначити, що сталкінг це форма насильства у вигляді небажаної, нав'язливої уваги до людини, яка виражається у систематичному переслідуванні та порушенні особистих кордонів. Основною метою сталкера (переслідувача) є встановлення контролю над жертвою або залякування її, що викликає у людини почуття страху, тривоги та небезпеки.

У наш час актуальною також є проблема сталкінгу в соціальних мережах та загалом в мережі Інтернет. Треба пам'ятати що, розвиток технологій не лише спрощує деякі аспекти нашого життя, але й створює нові загрози.

Для запобігання кіберсталкінгу слід створювати складні й унікальні паролі, не залишати телефон або ноутбук без нагляду. Важливо приймати запити в соціальних мережах лише від знайомих людей і налаштовувати приватність публікацій, щоб обмежити доступ сторонніх осіб до особистої інформації. Якщо кіберпереслідування вже відбулося чи відбувається, потрібно зберігати всі повідомлення та скріншоти, адже це може стати доказами. Варто звернутися до поліції із заявою та повідомити адміністрацію сайту або соціальної мережі про порушника.

Зазвичай українські суди розглядають випадки кіберсталкінгу в межах справ про домашнє насильство та під час їх вирішення переважно застосовують положення Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». За результатами розгляду таких справ суди нерідко задовольняють заяви постраждалих про видачу обмежувального припису, який передбачає тимчасове обмеження прав особи, що здійснює переслідування, а також покладення на неї визначених судом обов'язків, спрямованих на запобігання подальшим проявам переслідування.

У багатьох країнах світу сталкінг вже давно криміналізований як окреме кримінальне правопорушення, що дозволяє ефективніше захищати жертв психологічного тиску та переслідування. Як показує практика підходи можуть відрізнятися тим чи є необхідність доказування настання негативних наслідків для потерпілих, визначення вичерпного або невичерпного списку можливих форм, а також чи є посилення покарання за переслідування певних груп постраждалих осіб.

Так, до прикладу, в Італії максимальна міра покарання збільшується, якщо переслідуваною особою є колишній/я партнер/ка або якщо постраждала особа неповнолітня, вагітна чи має інвалідність. В Угорщині більш суворе покарання передбачено у випадках, коли акт переслідування вчиняється щодо теперішнього/ї або колишнього/ї партнера/ки; або щодо особи, яка перебуває під його/її піклуванням, опікою, наглядом чи доглядом; коли насильство вчиняється зі зловживанням визнаною довірою, владою або впливом на постраждалу особу.

Проект Закону України щодо внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів пропонує запровадити статтю 129-1 «Незаконне переслідування (сталкінг)», що є важливим кроком до імплементації міжнародних стандартів, зокрема положень Стамбульської конвенції.

Проект дає таке визначення сталкінгу: Умисне вчинення дій (двічі або більше), що полягають у здійсненні загрозової поведінки стосовно потерпілої особи (незаконне стеження, нав'язування спілкування, інше незаконне пряме чи опосередковане вторгнення у будь-який спосіб в особисте чи сімейне життя потерпілої особи всупереч її волі), у тому числі з використанням електронних комунікацій, що викликає у неї страх за безпеку свого життя чи здоров'я або її близьких, за відсутності ознак діяння, передбаченого статтею 126-1 цього Кодексу.

Запропонована норма містить диспозицію статті сформульовану переважно через оціночні поняття («інше незаконне вторгнення», «будь-який спосіб»), що може створити труднощі у правозастосуванні та ризик надто широкого тлумачення.

Важливим є визнання можливості вчинення сталкінгу як офлайн, так і онлайн, що відповідає сучасним формам кіберпереслідування. Але також значним недоліком є відсутність визначення спеціальної мети переслідування, тобто наміру викликати страх або психологічний тиск. У багатьох європейських країнах саме доведення такого наміру є обов'язковим елементом складу злочину. Крім того, у законопроекті недостатньо конкретизовано наслідки для потерпілої особи, тоді як у більшості правових систем потрібно довести реальні негативні наслідки або істотне порушення звичного способу життя.

Отже, з викладеного вище можна зрозуміти, що кримінально-правовий захист від переслідування (сталкінгу) є необхідністю в наших реаліях. У сучасному суспільстві переслідування може проявлятися не лише у фізичному просторі, а й у цифровому, спричиняючи психологічний тиск, страх і обмеження звичного способу життя. Саме тому визнання сталкінгу окремим кримінальним правопорушенням є логічним етапом розвитку правової системи, що відповідає міжнародним стандартам захисту прав людини.

Шпирка О. Б.

Державний торговельно-економічний університет
at01052018at@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА СВОБОДУ ДУМКИ ?

Питання свободи думки має не абстрактний, а цілком прикладний характер, оскільки стосується меж втручання держави у внутрішній світ людини та балансу між особистою автономією і правовим порядком. З цієї причини це право не можна вважати другорядним чи виключно формальним. Конституція України чітко закріплює його у статті 34, яка гарантує свободу думки й слова, право вільно висловлювати погляди та переконання, а також безперешкодно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію. У свою чергу, ст. 35 пов'язує цю свободу з правом на світогляд і віросповідання, а ст. 55 забезпечує право на судовий захист у разі порушення цих прав і свобод. Таким чином, свобода думки в українському правовому полі має не декларативний характер, а є чітко визначеним конституційним принципом.

Право на свободу думки в Україні є справді реальним та не носить суто формального характеру. Це впливає вже із самої структури конституційних норм. Законодавець виходить із засад, що кожна людина є вільною у формуванні своїх переконань, тож держава не має права нав'язувати будь-яку обов'язкову модель мислення. Іншими словами, право на свободу думки передбачає не лише можливість мати власний погляд на події, людей чи явища, але й гарантію відсутності незаконного примусу до прийняття певної позиції. Саме ця внутрішня автономія є основою права, про яке йде мова. Особливу увагу варто приділяти розмежуванню власне думки та її зовнішнього вираження. Конституція України гарантує захист внутрішніх переконань, проте встановлює певні рамки для їх публічного прояву. Згідно з частиною третьою статті 34 Конституції України, право на свободу думки, слова та вільне висловлення своїх поглядів може бути обмежене законом задля забезпечення національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, охорони здоров'я, захисту прав і репутації інших осіб, а також задля недопущення розголошення конфіденційної інформації й збереження авторитету та об'єктивності судочинства. Таким чином, регулюється не сам зміст думки, а її зовнішній прояв у межах правового поля. Цей підхід сприяє підтриманню рівноваги між особистою свободою та суспільними інтересами.

У цьому особливу роль відіграє Кримінальний кодекс України. Його положення не передбачають відповідальності за сам факт володіння певною думкою, переконанням чи внутрішньою позицією особи. Це надзвичайно принципово, адже законне може карати людину за її внутрішній стан свідомості, якщо він не призвів до суспільно небезпечних дій. Ст. 161 Кримінального кодексу України встановлює відповідальність за умисні дії, які спрямовані на порушення рівноправності громадян за такими ознаками, як раса, національність, релігійні переконання, інвалідність та іншими факторами. Таким чином, кримінальне право захищає не саму «думку» як внутрішній процес, а правовий простір, у якому ця думка може існувати без загрози незаконного тиску, приниження чи дискримінації. Я вважаю, це є важливим підтвердженням реальності права на свободу думки.

З цього випливає важливий висновок: особа не зобов'язана узгоджувати свої внутрішні переконання з позицією держави чи більшості. Право на свободу думки існує для того, щоб захистити людину від примусу до "правильного" мислення. У демократичному правовому суспільстві цінність полягає не в однаковості поглядів, а у можливості їх вільного формування та мирного співіснування. Якщо держава визнає право кожного на власний світогляд, вона одночасно визнає, що різноманіття переконань, у тому числі тих, які не збігаються з офіційною або загальнодомінуючою позицією, є природним. Саме це і становить сутність свободи думки як невід'ємного особистого права. Рішення Конституційного Суду України підтверджують, що свобода думки і слова є частиною ширшого конституційного механізму захисту особи. У справі № 2-рп/2012 Суд визначив, що стаття 34 Конституції України закріплює право кожного вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію. Суд також наголосив, що обмеження таких прав можливе виключно на підставі закону і лише у рамках, встановлених Конституцією.

Це важливо не лише як формальне тлумачення норми, а як правова позиція, що підтверджує: свобода думки не існує окремо від інших конституційних гарантій, вона є частиною цілісної системи прав людини. Відтак, захищаючи свободу думки, Конституція захищає не абстрактну ідею, а реальну можливість людини жити відповідно до власних переконань.

Водночас практика показує, що свобода думки може звужуватися не завжди прямо і відкрито. Нерідко обмеження проявляються опосередковано – через тиск, дискримінацію, страх перед негативними наслідками висловлення позиції, а іноді й через надмірно формальний підхід до оцінки дій людини. Саме тому не досить лише проголосити право в Конституції. Воно має бути забезпечене механізмами реального захисту, передусім через ефективну роботу судів і правозастосовних органів. Якщо людина боїться висловити переконання через ризик переслідування, осуду або іншого негативного реагування, то формальна гарантія ще не означає повної реалізації права.

У такому сенсі стаття 55 Конституції України має особливе значення. Вона закріплює право кожного на судовий захист і тим самим надає особі юридичний інструмент для відновлення порушеного права. Це означає, що свобода думки не обмежується лише внутрішнім визнанням її існування; вона супроводжується можливістю вимагати захисту, якщо ця свобода порушена. На мою думку, саме тут і проявляється реальний зміст права: не лише у можливості мати переконання, а й у можливості захистити їх у правовому порядку.

Проблема, однак, полягає не у відсутності права, а в ефективності його практичного забезпечення. Закон може бути сформульований досить чітко, але його застосування здатне змінювати фактичну ситуацію. Якщо право на свободу думки захищається непослідовно, якщо до висловлених переконань ставляться упереджено або якщо межі дозволеного тлумачаться надто широко, то реальна цінність цього права знижується.

У зв'язку з цим я вважаю, що головний шлях вирішення полягає не у зміні самої моделі права, а в більш чіткому, послідовному й коректному його застосуванні. Потрібно уникати свавільного тлумачення норм про обмеження свободи думки, не змішувати внутрішні переконання з протиправними діями та не ототожнювати критику, незгоду чи інакшу позицію з правопорушенням. Лише тоді свобода думки буде діяти як справжня гарантія, а не як формальна декларація. Важливо також, щоб суди й інші органи публічної влади виходили з того, що свобода думки є вихідним, а не винятковим станом правового статусу людини.

Отже, я вважаю, що я маю право на свободу думки, і це право в Україні є реальним та юридично захищеним. Конституція України визначає його зміст і межі, Кримінальний кодекс України опосередковано охороняє його від посягань, а Конституційний Суд України підтверджує, що свобода думки та слова належить до основоположних конституційних гарантій. Разом із тим ця свобода не є абсолютно безмежною у сфері зовнішнього вираження, оскільки закон може встановлювати чітко визначені обмеження. Але саме така модель і свідчить про правову «зрілість» інституту: людина вільна думати самостійно, а держава зобов'язана не втручатися в цей внутрішній процес і водночас забезпечувати захист, коли цю свободу порушують.

Ярова Р. О.

Державний торговельно-економічний університет

redrus.jarova19@gmail.com

м. Київ

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ВІДШКОДУВАННЯ ЗРУЙНОВАНОГО МАЙНА ВНАСЛІДОК ВІЙНИ?

У 2026 році, говорячи про «актуальність» компенсації за втрачене майно, ми звертаємося не до юридичних дефініцій чи офіційних документів, а до життєвих викликів існування для мільйонів українців. Війна змінила значення слова «дім» із чогось звичного та надійного в неспокійний спогад. Нині це не лише юридична проблема, а й болючий шрам, що проходить через кожену область країни. Сьогодні право на житло стало не просто статтею в Конституції, а постійною боротьбою за справедливість. Без чіткої системи компенсації ми ризикуємо залишити за собою «втрачене покоління», яке просто не знає, куди повернутися. Питання відновлення – це не лише питання фізичної реставрації зруйнованих будівель, а й здатність держави повернути своїм громадянам відчуття безпеки та причетності до своєї землі. Те, як ми вирішимо питання відшкодування зараз, визначить, чи люди залишаться вірними майбутньому своєї країни, або ж шукатимуть кращої долі за її межами. Це виклик, що перевіряє життєздатність нашої держави і її здатність захищати своїх громадян навіть у найскладніші часи. Коли намагаєшся усвідомити глибину руйнувань в Україні, числа здаються нереальними. Мова йде не просто про зруйновані будинки, а про цілі міста, які перетворилися на примарні руїни, наче стерті з мапи світу. Загальна площа знищених і пошкоджених житлових будівель давно перевершила розміри деяких європейських країн. Мільйони квадратних метрів, що колись вібрували життям, тепер перетворилися на купи уламків. Однак масштаби трагедії не вимірюються лише площею руйнувань. Втрати охоплюють унікальне розмаїття: сучасні багатоповерхові будинки в Бучі та Ірпені, старі сільські хати Херсонщини, що опинилися під водою після підриву Каховської ГЕС, дачі, фермерські господарства, торговельні центри. Кожна зруйнована споруда – це чиєсь життя, вкладене у стіни, роки праці й надій, знищені в одну мить. Найстрашніше, що ці руйнування не припиняються. Поки одна область підраховує наслідки невимовних втрат, в іншій вже виникають нові лиха, створюючи безперервний тягар для держави.

Відбудова – це лише частина завдання. Ще важче – знайти спосіб оперативного протидіяти постійним втратам. Необхідність системного підходу і переосмислення самої концепції захисту житла набуває критичного значення. Лише вдумайтесь: масштаби знищення житла в Україні наразі перевищили руйнування, яких зазнала Велика Британія під час Другої світової війни. Перед нами – небачений раніше фронт боротьби та відновлення. Я вважаю, що можна впевнено сказати, що право на компенсацію за зруйноване майно в Україні сьогодні перетворилося з простої юридичної норми на важливу складову державної стратегії підтримки громадян. Однак слід усвідомлювати, що реалізація цього права – це не швидкий чи простий процес, а багатогранний та непростий шлях. Він вимагає ретельної координації між різними учасниками: від місцевих комісій, які займаються документуванням пошкоджень, до міжнародних партнерів, що забезпечують фінансування відповідних фондів. Цей механізм охоплює всі аспекти – від введення інформації у додаток до видачі житлового сертифіката – і кожен його етап повинен бути юридично бездоганним для гарантування справедливості кожній постраждалій особі.

В основі нашого права на компенсацію лежить фундаментальний принцип цивільного права – відновлення стану, який існував до порушення. Говорячи простіше, якщо хтось зруйнував ваше майно, навіть якщо це держава-агресор, закон вимагає повного покриття збитків. Це не акт благодійності чи соціальної допомоги потребуючим, а чітке юридичне зобов'язання забезпечити справедливість. У межах цивільного права це означає, що компенсація повинна включати не лише витрати на відновлення житла, тобто на матеріали, таких як цегла чи бетон, але й реальну ринкову вартість втраченого майна. В сучасних умовах України цей принцип діє через систему розрахунку компенсацій, яка враховує географічне розташування, тип забудови та площу втраченого житла. Держава прагне гарантувати, що людина, яка втратила квартиру в Харкові чи Чернігові, отримає ресурси, достатні для придбання аналогічного за характеристиками житла. Це є практичним втіленням принципу повного відшкодування: держава не просто визнає факт руйнування, а прагне юридично нейтралізувати матеріальні втрати, які війна накладає на конкретну людину.

У цій ситуації держава виступає не лише як розподільник фінансів, а й як ключовий гарант права власності. Відповідно до Конституції, захист власності є одним із найважливіших обов'язків держави перед громадянами. Коли ворог нищить наші домівки, держава бере на себе відповідальність захищати громадян двома основними шляхами: створює внутрішні механізми компенсації, зокрема сертифікати «Відновлення», які дозволяють реалізувати право людини на компенсацію, та діє як представник громадян на міжнародній арені, домагаючись репарацій від агресора. Громадяни, подаючи заявки, здійснюють своє право на компенсацію, документально фіксують завдану шкоду, надають докази руйнування та отримують права на відшкодування чи сертифікат для відновлення житла. В Україні цей механізм регулюється також спеціальним законодавством. Це є підтвердженням невід'ємного права людини володіти, користуватися і розпоряджатися своїм майном. У воєнний час держава фактично виступає в ролі останньої надії – своєрідного «страхового агента», який покликаний допомогти повернути людині втрачене право власності та компенсувати шкоду, завдану агресією.

Сьогодні роль держави як гаранта власності проявляється також у процесах відновлення юридично закріплених прав на майно. Завдяки інтеграції баз даних бюро технічної інвентаризації (БТІ) з електронними реєстрами навіть за відсутності паперових документів можна підтвердити і реалізувати право власності. Реєстр пошкодженого і знищеного майна надає можливість офіційно зафіксувати втрати, що гарантує їх врахування на державному рівні і запобігає перетворенню трагедій окремих людей на байдужу статистику. Держава виступає своєрідним містком між зруйнованим минулим і відновленим майбутнім. На практиці впровадження цивільно-правових гарантій зіштовхується з труднощами. Основна – бюрократичні перепони у підтвердженні права власності. Якщо дані про нерухомість не оновлені в Державному реєстрі речових прав після 2013 року або документи втрачені, власник опиняється в юридичній невизначеності й вимушений проходити тривалі судові процедури. Для відшкодування збитків потрібно довести пошкодження майна, що підтверджується Актом обстеження місцевою комісією. У зонах бойових дій або на окупованих територіях отримати цей документ часто неможливо, що відкладає доступ до правосуддя. Окрім внутрішніх компенсацій, передбачено стягнення збитків із країни-агресора. Українські суди ухвалюють рішення про виплати від РФ, однак їхнє виконання ускладнюється відсутністю міжнародного механізму для перетворення заморожених активів у реальні компенсації. Реалізація права на відшкодування зруйнованого майна – це не лише фінансове питання, а й перевірка ефективності правової системи. Бюрократія та складнощі з доказами свідчать про необхідність адаптації цивільно-правових механізмів до умов війни. Цифровізація через «Дію» частково спрощує процес, але все ще потребує вдосконалення щодо роботи з архівами. Справедливість стане реальністю, коли процедури стануть автоматизованими, а агресор нестиме реальну фінансову відповідальність перед постраждалими.

У цивільному праві діє принцип: кожна сторона повинна довести обставини, на які посилається. Проте під час війни часто неможливо зафіксувати пошкодження майна через обстріли чи окупацію. Судова практика ще розвивається, і виникає питання: як оцінити збитки, якщо документи знищено разом із будинком? Держава вводить «Дію» та Реєстр збитків, але суд усе одно вимагає технічних звітів і актів обстеження, що додає бюрократичного навантаження людям у складній ситуації. У цивільному праві майно є об'єктом власності, але для людини воно символізує безпеку та плоди її роботи. Втрата дому спричиняє соціальну ізоляцію: зникають соціальні зв'язки, робота й стабільність. Це не лише відсутність житла, а порушення життєвого укладу. Без будинку під загрозою опиняється право на гідне життя, що перетворює особисту проблему на суспільну кризу. Ефективна компенсація – ключовий тест для правової системи України. Визнання втрат і реальна допомога громадянам через сертифікати «Відновлення» чи прямі виплати формують новий рівень суспільного договору. Відшкодування – це не тільки фінансова підтримка, а й прояв справедливості. Без захисту права власності неможливо повернути людей з-за кордону чи забезпечити інвестиційну привабливість. Абсолютне право на компенсацію за рахунок держави-агресора залежить від механізмів міжнародного вилучення активів РФ.

Аналіз сучасного цивільного права в Україні показує, що право на компенсацію за зруйноване майно є важливою складовою захисту прав людини. Проте шлях від закону до реальної компенсації залишається складним і потребує вдосконалення: скорочення бюрократії, цифровізація оцінки збитків та зрозумілі алгоритми допомоги людям, які втратили документи. Лише прозорі та оперативні процедури перетворюють формальне право на реальний інструмент підтримки. Уже помітні позитивні зрушення: державні програми компенсації та робота над міжнародним Реєстром збитків дають надію, що кожен зруйнований будинок буде відбудований, а родини знову знайдуть своє житло. Відновлення майна – тривалий процес, але він є ключовим елементом нашої перемоги. Збереження непорушності права власності стане основою для вільного, справедливого майбутнього України, де людська гідність і права залишаються непорушними.

Яхимович Є.М.

Державний університет «Житомирська політехніка»

p13_yayem@student.ztu.edu.ua

м. Житомир

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВІЙНОЮ?

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, що розпочалося 24 лютого 2022 року, спричинило безпрецедентні руйнування: знищено тисячі будинків, зруйновано інфраструктуру, мільйони людей були змушені залишити свої домівки. У кожній постраждалої людини неминуче постає питання: чи маю я право вимагати відшкодування завданої мені шкоди? Відповідь, на мою думку, однозначна - так, маєте. Але реалізація цього права у воєнний час є набагато складнішою, ніж у мирний, і потребує розуміння як національного законодавства, так і міжнародних механізмів захисту.

Насамперед варто з'ясувати правову основу цього права. Відповідно до ч. 1 ст. 1166 Цивільного кодексу України, майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Таким чином, принцип генерального делікту - заборона завдавати шкоду майну або особі іншого - є фундаментальним у цивільному праві й поширюється на будь-яких заподіювачів шкоди, включаючи державу-агресора.

Разом з тим дослідники звертають увагу на важливе термінологічне розмежування, яке безпосередньо впливає на механізм захисту. Поняття «компенсація» також включає певні елементи винагороди, а обсяг поняття «шкода» є ширшим, ніж обсяг поняття «збиток», яке стосується лише компенсації шляхом розрахунку грошового еквівалента фактичних збитків або втраченої вигоди. Я вважаю це розмежування надзвичайно важливим: воно означає, що постраждала особа має право не лише на суто матеріальне відшкодування конкретних збитків, а й на компенсацію моральної шкоди - страждань, психологічних травм, пережитих через агресію.

Що стосується механізму реалізації цього права, то, як зазначається в дослідженнях, подання позову про відшкодування майнової шкоди до суду в рамках цивільного судочинства є неефективним для відшкодування збитків, завданих у воєнний час, оскільки це тісно пов'язано з такими питаннями, як встановлення конкретних винуватців заподіяння шкоди, збір доказів для підтвердження їхньої вини та тривалий характер судових розглядів. Я цілком погоджуюся із цією позицією: у реальних умовах бойових дій звичайний цивільний позов є практично недоступним інструментом для пересічного громадянина, будинок якого зруйновано ракетним ударом.

З цієї причини держава запровадила механізм компенсації. Зокрема, Кабінет Міністрів України затвердив постанову від 20 березня 2022 року № 326 «Про Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні збройною агресією російської федерації», яка передбачає процедури визначення шкоди та збитків і діє з 19 лютого 2014 року, а також про те, що «Закон Республіки Україна про відшкодування за пошкодження та знищення певних категорій нерухомого майна діє з травня 2023 року». Практичним втіленням цього є програма «єВідновлення», яка дозволяє постраждалим власникам нерухомості подати заявку на компенсацію в електронному форматі.

Проте, на мою думку, суто внутрішніх механізмів недостатньо - і ось чому. Росія не визнає себе агресором і не виплачує відшкодувань добровільно. Тим часом, як слушно зазначається в деякій науковій літературі, пряма компенсація від російської федерації наразі неможлива, оскільки, незважаючи на те, що вона несе відповідальність за дії своїх військових згідно з міжнародним правом, вона не визнає власних злочинів. Це означає, що держава тимчасово компенсує збитки «з власної кишені», очікуючи на майбутнє стягнення з агресора.

Перспективи такого міжнародного стягнення є реальними, але довгостроковими. Аналіз міжнародних механізмів відшкодування дає змогу виокремити кілька можливих шляхів. Автори досліджень пропонують чотири основні варіанти для України: комісія ООН з розгляду претензій; Державна служба компенсацій України - внутрішня програма компенсацій; спільна українсько-російська арбітражна комісія; незалежний механізм розслідування; а також реєстр і трастовий фонд. Я переконана, що найбільш реалістичним і дієвим на сьогодні є поєднання внутрішньої програми компенсацій із міжнародним механізмом фіксації збитків.

Важливим прецедентом є практика Європейського суду з прав людини. У справі Грузія проти росії (II) Європейський суд з прав людини постановив, що заявник - уряд Грузії - повинен виплатити компенсацію за емоційні страждання жертвам, чії права були порушені під час збройних конфліктів у Південній Осетії та Абхазії, права, спричинені російською федерацією. Цей прецедент безпосередньо стосується і України: він демонструє, що навіть у міждержавних збройних конфліктах постраждалі фізичні особи можуть розраховувати на захист своїх прав через міжнародні судові інституції.

Питання доказування є не менш важливим. Міжнародна практика свідчить, що в постконфліктних програмах компенсації не варто надмірно обтяжувати постраждалих осіб вимогами при зверненні за правовим захистом. Це пов'язано з тим, що багато з них можуть бути вимушено переміщеними, а їхні особисті документи або інші підтвердження могли бути втрачені чи

зруйновані. Натомість застосовується полегшений стандарт доказування - prima facie. Це означає, що жертві достатньо надати базові докази, які роблять її вимогу правдоподібною, без необхідності збирати вичерпну доказову базу. На мою думку, Україна повинна запозичити цей підхід при формуванні власної програми відшкодування: вимога надавати вичерпну доказову базу від людей, які тікали з-під обстрілів, є несправедливою і нереалістичною.

Окремо варто зупинитися на моральній шкоді. Це, мабуть, найболючіший аспект теми. Люди, які втратили близьких, пережили полон, бомбардування, примусове переміщення - несуть травму, яку неможливо виміряти в гривнях. Згідно з правовою доктриною, компенсація розглядається не лише як пряме відшкодування завданих збитків, а й як свого роду відшкодування за пережиті страждання. Щодо моральної шкоди, компенсація означає не тільки відшкодування матеріальних втрат, а й певну сатисфакцію за спричинені душевні чи емоційні переживання. Я вважаю принципово важливим, щоб будь-яка програма відшкодування в Україні передбачала окрему складову для компенсації моральної шкоди - не лише матеріальних втрат.

Отже, можна сказати, що кожен, хто постраждав від російської агресії, має право на компенсацію. Це право закріплене в Цивільному кодексі України, підкріплене міжнародним правом і підтверджене практикою Європейського суду з прав людини. Крім того, компенсація, про яку ми говоримо, не обмежується матеріальними збитками - пошкодженням майна або втратою доходу. Не менш важливою є компенсація за емоційні страждання, такі як страждання, спричинені бомбардуваннями, психологічна травма, вимушене переміщення або втрата близьких. Згідно з правовою теорією, ця компенсація є не лише грошовою, а й формою розради - визнанням реальних страждань, зазнаних жертвами, та зобов'язання держави-агресора компенсувати їм збитки. Однак в умовах триваючої війни повне досягнення цієї мети не є легким: отримання повної компенсації безпосередньо від держави-агресора може зайняти роки. Однак, уряд України частково виконав цю функцію через свою програму компенсації, а міжнародна спільнота також створює механізми для майбутніх претензій до Росії. Документування збитків зараз є критично важливим - реєстрація пошкодженого майна, збереження доказів та подання заявки на компенсацію. Кожна задокументована втрата - це крок до справедливості. Моє переконання просте: право на компенсацію існує. Завдання зараз - зробити його реальністю.

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

ЗМІСТ

Алейник А. Л.	Чи маю я право на вільний розвиток особистості?	3
Антоненко А.В.	Чи маю я право, як жінка на використання будь-яких засобів щодо захисту сексуальної свободи	5
Афтанасів В.М.	Чи маю я право розпорядитися своїм тілом після смерті, якщо загину, захищаючи вітчизну?	7
Боровик Р.І.	Чи маю я право на освіту?	9
Бричук Ю. В.	Чи маю я право на «цифрове забуття» після звільнення від відбування покарання?	11
Вайда Денис	Чи маю я право на справедливе управління в епоху big data?	13
Ваховський Н. А.	Чи маю я право на «відключення» після закінчення робочого часу?	16
Велігурська О. А.	Чи маю я право карати назавжди ?	18
Вергун В. А.	Чи маю я право на возз'єднання сім'ї в контексті воєнної агресії рф: ius coniunctionis familiae ?	20
Грищенко В.В.	Чи маю я право на приватність в умовах цифрового стеження під час війни?	21
Гулян С.	Чи маю я право на справжню демократію у гібридному політичному режимі?	24
Дієв.І.В	“Чи маю я право на використання вогнепальної зброї в стані необхідної оборони”	26
Дорошенко А.Г.	Чи маємо ми право на життя та гідність у світі “тимчасових обмежень”	28
Дяченко М. Ю.	Чи маю я право на участь у місцевому референдумі?	30
Зелінська Д.О.	Чи маю я право мовчати, коли бачу несправедливість?	32
Іщук А.О.	Чи маю я право на гідність під час війни?	33
Каюдіна В. О.	Чи маю я право на евтаназію?	36
Кіка А.С.	Чи маю я право на безкоштовну медичну допомогу?	38
В.Ю. Кісілевич	«Чи маю я право на захист в освітньому середовищі? Інститут молодіжного омбудсмана як механізм захисту прав здобувачів освіти»	41
Кладько Д. Р.	Чи маю я право на життя без війни?	44
Колесник Ю.А.	Чи маю я право на свободу світогляду та віросповідання?	46
Коса Д. С.	Чи маю я право на шлюб: міжнародні стандарти та національні обмеження?	48
Кравченко К.В.	Чи маю я право на цифрове забуття?	50
Криворот М.С.	Чи маю я право на захист прав споживачів?	53
Кучер М. М.	Чи маю я право на свободу слова?	55
Кушнерик К.О.	Чи маю я право на забуття в інтернеті?	56
Лентовська Ю.А.	Чи маю я право називати спільний з III мистецький витвір своєю власністю?	58

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

Лисюк А. М.	Чи маю я право використовувати штучний інтелект як доказ у суді?	60
Лісник Р.І	Чи маю я право на безпеку, коли я – той хто зобов'язаний її забезпечувати?	62
Лобунець М.С	Чи маю я право на цифрове забуття після смерті	65
Манько Т.М.	Чи маю я право не знати своїх прав як громадянин України?	68
Мартинюк К. О.	Чи маю я право на дискримінацію ?	70
Мельник С.Р	Чи маю я право на евтаназію : право на життя проти права на гідну смерть	72
Миколайчук К. С.	Чи маю я право не зазнавати домашнього насильства?	74
Мурашов Д. В.	Чи маю я право не свідчити проти себе?	76
Набільська К.Г.	Чи маю я право на справедливе відшкодування шкоди державою у кримінальному провадженні?	78
Назарова Ж.С.	Чи маю я право на свободу пересування?	80
Новак А. О.	Чи маю я право на громадянську непокору заради справедливості?	82
Обушна А.Р.	Чи маю я право на безоплатну правничу допомогу, якщо мої доходи нижчі за прожитковий мінімум?	83
Олійник А. О.	Чи маю я право на самозахист без звернення до суду?	85
Онофрійчук Ю. В.	Чи маю я право на емоції?	87
Павлів О. В.	Чи маю я право на наявність обставини, що виключає кримінальну відповідальність коли відсутнє заподіяння шкоди об'єкту кримінального правопорушення?	88
Пасічник Д.В.	Чи маю я право вільно залишати територію України?	90
Полещук І. А.	Чи маю я право на захист від кібербулінгу?	93
Попелишко С. О.	Чи маю я право на захист держави від протиправного посягання на життя?	96
Потапенко А.В.	Чи маю я право на захист приватної власності?	99
Розсохань В. С.	Чи маю я право на недоторканість приватного житла?	101
Росяк С. Т.	Чи маю я право на безпеку? Коли превенція мовчить	102
Самойленко Софія	Чи маю я право на справедливе рішення держави у добу алгоритмічного управління?	104
Сергеєнко А. О.	Чи маю я право на кохання?	106
Скородід Д. І.	Чи маю я право на самозахист, якщо держава неефективно реалізує правоохоронну функцію?	108
Скочиляс Н.В.	Чи маю я право не бути жертвою вдруге? (вторинна віктимізація як порушення прав потерпілих від сексуального насильства)	110
Слемньов І.А.	«Чи маю я право бути анонімним в Інтернеті?»	112
Слободянюк А.П.	Чи маю я право на евтаназію?	116

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)

Сова Д. І.	Чи маю я право на лікарську таємницю?	118
Ткачова Т.В.	Чи маю я право на захист від насильства у сучасному світі?	120
Хожай С.М.	Чи маю я право на свободу пересування?	122
Ціперко А. О.	Чи маю я право на життя?	124
Цісар О. Р.	Чи маю я право контролювати свої дані після смерті?	125
Чабак Соломія	Чи маю я право бути почутим, коли мовчить держава?	128
Черней М. В.	Чи маю я право не довіряти державі?	130
Шекера Д. С.	Чи маю я право на захист особистих даних у епоху цифровізації?	131
Шеремет Д.О	Чи маю я право на кримінально-правовий захист від переслідування (сталкінгу)?	134
Шпирка О. Б.	Чи маю я право на свободу думки ?	136
Ярова Р. О.	Чи маю я право на відшкодування зруйнованого майна внаслідок війни?	138
Яхимович Є.М.	Чи маю я право на відшкодування шкоди, завданої війною?	141

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

*Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції
(Житомир, 23 квітня 2026 р.)*

Наукове видання

Матеріали

II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції

ЧИ МАЮ Я ПРАВО 2.0 ?

Матеріали подані мовою оригіналу. У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

Упорядники:

О.В. Острогляд,

А.А. Невмержицька

Видано за авторською редакцією

Підп. до друку Формат 60x84/18

Папір офс. Друк різнографічний. Гран. Bookman Old Style Умовн.др.арк. 15,2.

Наклад 100.